HAJDÚ-BIHAR MEGYEI TERÜLETFEJLESZTÉSI PROGRAM 2014-2020 TERÜLETI HATÁSVIZSGÁLATA

Debrecen, 2014.

HAJDÚ-BIHAR MEGYEI TERÜLETFEJLESZTÉSI PROGRAM 2014-2020 TERÜLETI HATÁSVIZSGÁLATA 2014

A Hajdú-Bihar Megyei Területfejlesztési Program 2014-2020 Területi hatásvizsgálata a Hajdú-Bihar Megyei Önkormányzat megbízásából készült.

Készítette az
Észak-Alföldi Regionális Fejlesztési Ügynökség Nonprofit Kft.

ÉARFÜ
Észak-Alföldi
Regionális Fejlesztési Ügynökség

Készítette:
Dr. Kovács Krisztina

Minőségbiztosítást végezte:
Bánfi Gábor

2014.

Nyilatkozat

A Területi Hatásvizsgálat elkészítése az alábbi jogszabályoknak megfelelően, azokkal összhangban készült:

- 218/2009. (X.6.) Korm. rendelet a területfejlesztési koncepció, a területfejlesztési program és a területrendezési terv tartalmi követelményeiről, valamint illeszkedésük, kidolgozásuk, egyeztetésük, elfogadásuk és közzétételük részletes szabályairól,
- 2/2005. (I.1.) Korm. rendelet egyes tervek, illetve programok környezeti vizsgálatáról,
- 297/2009. (XII.21.) Korm. rendelet a környezetvédelmi, természetvédelmi, vízgazdálkodási és tájvédelmi szakértői tevékenységről.

A Területi Hatásvizsgálat környezeti értékelési részét a 297/2009. (XII.21.) Korm. rendelet szerinti szakértői jogosultsággal rendelkező szakértő végezte el.

.....

Bánfi Gábor
szakértő
(SZKV-hu/09-1129, SZKV-le/09-1129,
SZKV-vf/09-1129, SZKV-zr/09-1129)

Tartalomjegyzék

1. A Területi hatásvizsgálat kidolgozási folyamatának ismertetése ... 6
1.1. Előzmények, a területi hatásvizsgálat kidolgozásának folyamata ... 6
1.2. A tervezési folyamat más részeihez való kapcsolódás ... 7
1.3. A Területi hatásvizsgálat készítése során tett javaslatok hatása a terv, illetve program alakulására ... 8
1.4. A környezet védelméért felelős szervek és az érintett nyilvánosság bevonása, az általuk adott véleményeknek, szempontoknak a Területi hatásvizsgálat készítése során történő figyelembevétele ... 8
1.5. A Területi hatásvizsgálat készítéséhez felhasznált adatok forrása, az alkalmazott módszer korlátai ... 9
2. A megyei Területfejlesztési program rövid ismertetése, összevetése más releváns tervekkel, koncepciókkal, programokkal ... 11
2.1. A megyei Területfejlesztési program főbb céljainak, tartalmának, prioritás-rendszerének összefoglaló ismertetése ... 11
2.2. A Területfejlesztési program összevetése más releváns tervekkel, koncepciókkal, kiemelve a környezeti értékelés készítése szempontjából fontos részeket, környezet-és természetvédelmi szempontokat ... 20
3. A Hajdú-Bihar Megyei Területfejlesztési Program megvalósítása társadalmi, gazdasági, környezeti hatásainak, következményeinek feltárása ... 31
3.1. A megyei Területfejlesztési program prioritásainak társadalmi, gazdasági szempontú értékelése ... 32
3.2 Környezeti, főbb környezetvédelmi célok és szempontok megjelenése a megyei Területfejlesztési programban ... 33
3.3. A megyei területfejlesztési Program prioritásrendszerének társadalmi, gazdasági, környezeti szempontú konzisztencia vizsgálata, az esetleges ellentmondások feltárása ... 35
3.4. A jelenlegi társadalmi, gazdasági és környezeti állapotnak a megyei Területfejlesztési Programmal összefüggésben levő elemeinek ismertetése, problémák, konfliktusok felvetése ... 37
3.5. A megyei Területfejlesztési program megvalósulásával közvetlenül vagy közvetve társadalmi, gazdasági, környezeti hatást kiváltó tényezők ... 45
4. Javaslat társadalmi, gazdasági, környezeti szempontú intézkedésre ... 80
4.1. A Program érvényesülése során fellépő, társadalomra, gazdaságra, környezetre káros hatások elkerülésére, csökkentésére vonatkozó javaslatok ... 80
4.2. Javaslat olyan társadalmi, gazdasági, környezeti szempontokra, intézkedésekre, melyeket más tervek, illetve programok esetében figyelembe kellene venni ... 82
5. Összefoglalás ... 83

Jogszabálygyűjtemény és használt rövidítések jegyzéke

2/2005. (I.11.) Korm. rendelet	2/2005. (I.11.) Kormányrendelet egyes tervek, illetve programok környezeti vizsgálatáról
218/2009. (X.6.) Korm. rendelet	218/2009. (X.6.) Kormányrendelet a területfejlesztési koncepció, a területfejlesztési program és a területrendezési terv tartalmi követelményeiről, valamint illeszkedésük, kidolgozásuk, egyeztetésük, elfogadásuk és közzétételük részletes szabályairól
132/2010. (IV.21.) Korm. rendelet	az országhatárokon átterjedő környezeti hatások vizsgálatáról szóló, Espooban, 1991. február 26-án elfogadott egyezményhez kapcsolódó, a stratégiai környezeti vizsgálatról szóló, Kijevben, 2003. május 21-én elfogadott jegyzőkönyv kihirdetéséről
1995.évi LIII. törvény	1995.évi LIII. törvény a környezet védelmének általános szabályairól
2001/42/EK 2001. július 27. irányelve	az Európai Parlament és a Tanács bizonyos tervek és programok környezetre gyakorolt hatásainak vizsgálatáról szóló 2001/42/EK (2001. július 27.) irányelve.
1996. évi XXI. törvény	1996. évi XXI. törvény a területfejlesztésről és a területrendezésről
ÉARFÜ Nonprofit Kft.	Észak-Alföldi Regionális Fejlesztési Ügynökség Közhasznú Nonprofit Korlátolt Felelősségű Társaság
HBMÖ	Hajdú-Bihar Megyei Önkormányzat
K+F+I	kutatás+fejlesztés+innováció
KKV	kis- és középvállalkozások
Koncepció	Hajdú-Bihar Megyei Területfejlesztési Koncepció 2014-2020
Program	Hajdú-Bihar Megyei Területfejlesztési Program 2014-2020
NATURA 2000	EU ökológiai hálózata
OFTK	Országos Fejlesztési és Területfejlesztési Koncepció
OFK	Országos Fejlesztési Koncepció
OTK	Országos Területfejlesztési Koncepció
VGT	Vízgyűjtő Gazdálkodási Terv
S3	Intelligens Szakosodási Stratégia az Észak-alföldi Régióban
IKT	Információs és kommunikációs technológiák
KSH	Központi Statisztikai Hivatal

1. A Területi hatásvizsgálat kidolgozási folyamatának ismertetése

1.1. Előzmények, a területi hatásvizsgálat kidolgozásának folyamata

A területfejlesztés rendszerének megújítása keretében a területfejlesztésről és a területrendezésről szóló 1996. évi XXI. törvény (a továbbiakban Területfejlesztési törvény) 2011. decemberi módosításával és annak 2012. január elsejei hatályba lépésével **a területfejlesztési feladatok területi szinten a megyei önkormányzatok hatáskörébe kerültek**. A megyei szint tervezési, fejlesztési koordinációs szerepe, feladatai keretében a megyei önkormányzat össze kell, hogy hangolja a kormányzat, az önkormányzat, a gazdasági szervezetek és a civil szféra fejlesztési elképzeléseit, és mind a tervezés, mind a végrehajtás során gondoskodnia kell a partnerség elvének érvényesítéséről is.

A 2014-2020-as európai uniós tervezési időszakra való felkészülésben kiemelt szerepe van a megfelelően előkészített, megalapozott területi terveknek. A releváns dokumentumok elkészítése során a területfejlesztési koncepció, a területfejlesztési program és a területrendezési terv tartalmi követelményeiről, valamint illeszkedésük, kidolgozásuk, egyeztetésük, elfogadásuk és közzétételük részletes szabályairól szóló 218/2009. (X.6.) Kormányrendeletben (a továbbiakban a 218/2009. (X.6.) Kormányrendelet) foglaltak szerint kell eljárni.

A 218/2009. (X.6.) Kormányrendelet rendelkezéseinek megfelelően a megyei önkormányzatoknak el kellett készíteniük a szükséges helyzetfeltáró munkarészeket, és az arra épülő megyei területfejlesztési koncepciójukat és programjukat a 2014-2020-as időszakra való felkészülés jegyében. A **helyzetfeltáró munkarészt a Hajdú-Bihar Megyei Önkormányzat** (a továbbiakban HBMÖ) **Közgyűlése** a 214/2012. (XI.30.) számú határozatával **a további tervezés alapjául elfogadta. A helyzetfeltáró munkarész alapján elindult a megyei területfejlesztési koncepció kidolgozása is**, mely dokumentum egyeztetési változatát a Hajdú-Bihar Megyei Közgyűlés a 222/2013. (V.22.) számú határozatával közvitára bocsátotta, majd **Közgyűlés** a 386/2013. (XI.29.) sz. MÖK határozatával **elfogadta a Koncepciót a** területfejlesztés stratégiai tervezéséért felelős miniszter állásfoglalásának megkérése alapjául szolgáló dokumentumként. A **Hajdú-Bihar Megyei Területfejlesztési Programot** a megyei Közgyűlés 6/2014. (I.24.) számú MÖK határozatával **egyeztetési anyagként elfogadta, majd közvitára bocsátotta**. A 45 napos Közvita 2014. március 10-ig tartott.

A 218/2009. (X.6.) Kormányrendelet értelmében a megyei területfejlesztési koncepcióra és a területfejlesztési programra területi (környezeti, társadalmi, gazdasági) hatásvizsgálat készül. A Területi hatásvizsgálat környezeti részét az egyes tervek, illetve programok környezeti vizsgálatáról szóló 2/2005. (I.11.) Kormányrendelet (a továbbiakban 2/2005. (I.11.) Kormányrendelet) előírásainak megfelelően kell kidolgozni. Abban az esetben, ha a területfejlesztési koncepció és a területfejlesztési program tervezése és elfogadása azonos időpontban történik, egy területi hatásvizsgálat elkészítése is elegendő.

A megyei önkormányzatok a 2014-2020-as pénzügyi keret felhasználásának időszakára az eredményes felkészülés érdekében szorosan együttműködnek az operatív programok előkészítésében részt vevő megyei szintű szereplőkkel, valamint a regionális fejlesztési ügynökségekkel. A Hajdú-Bihar Megyei Önkormányzattal való együttműködés jegyében **az Észak-Alföldi Regionális Fejlesztési Ügynökség Nonprofit Kft.** (a továbbiakban ÉARFÜ Nonprofit Kft.)

készítette el a Hajdú-Bihar Megyei Területfejlesztési Koncepció Területei hatásvizsgálatát, illetve az ÉARFÜ Nonprofit Kft. **készíti a Hajdú-Bihar Megyei Területfejlesztési Program 2014-2020** (a továbbiakban Program) **Területi hatásvizsgálatát.**

Jogszabályi háttér

A 218/2009. (X.6.) Kormányrendelet értelmében a megyei területfejlesztési koncepcióra és a területfejlesztési programra területi (környezeti, társadalmi, gazdasági) hatásvizsgálat készül. A területi hatásvizsgálat környezeti részét az egyes tervek, illetve programok környezeti vizsgálatáról szóló **2/2005. (I.11.) Kormányrendelet** (a továbbiakban 2/2005. (I.11.) Kormányrendelet) előírásainak megfelelően kell kidolgozni. Abban az esetben, ha a területfejlesztési koncepció és a területfejlesztési program tervezése és elfogadása azonos időpontban történik, egy területi hatásvizsgálat elkészítése is elegendő. Releváns jogszabály továbbá az országhatárokon átterjedő környezeti hatások vizsgálatáról szóló, Espooban, 1991. február 26-án elfogadott egyezményhez kapcsolódó, a stratégiai környezeti vizsgálatról szóló, Kijevben, 2003. május 21-én elfogadott jegyzőkönyv kihirdetéséről szóló **132/2010. (IV.21.) Korm. rendelet**; a környezet védelmének általános szabályairól szóló **1995.évi LIII. törvény**, illetve az Európai Parlament és a Tanács bizonyos tervek és programok környezetre gyakorolt hatásainak vizsgálatáról szóló **2001/42/EK (2001. július 27.) irányelve**.

1.2. A tervezési folyamat más részeihez való kapcsolódás

A megyei önkormányzatoknak a megyei területfejlesztési koncepciójukat és programjukat az Országos Fejlesztési és Területfejlesztési Koncepció (a továbbiakban OFTK) tartalmával összhangban kell elkészíteniük.

Az OFTK a 2005-ben külön tervdokumentumként készült Országos Fejlesztési Koncepció (a továbbiakban OFK) és az Országos Területfejlesztési Koncepció (a továbbiakban OTK) egy tervdokumentumaként készül, megteremtve ezáltal a fejlesztéspolitikai és területfejlesztési célok közvetlen összehangolását. Az OFTK legfontosabb feladataként hosszú távon (2030-ig), teljes tervezéssel, az érdekeltek bevonásával közös, egységes jövőképet vázol a fejlesztéspolitika és a területfejlesztés terén. Emellett megalapozza a 2014-2020-as európai uniós tervezési és költségvetési időszakra készülő tervdokumentumok (Partnerségi Megállapodás, operatív programok) koncepcionális kereteit. Az OFTK általános célkitűzése egy olyan átfogó keretrendszer vázolása, amely révén lehetővé válik a hazai fejlesztési célok és igények integrálása, azok területi dimenzióinak meghatározása. Lehetőséget teremt arra, hogy a gazdasági fejlődés és a környezeti fenntarthatóság szem előtt tartása mellett érvényesüljön az ágazati- a területi- és a fejlesztéspolitika összhangja.

A megyei területfejlesztési koncepció és program nem lehet tehát ellentétes sem az Országos Fejlesztési Koncepcióval, sem az Országos Területfejlesztési Koncepcióval, valamint a megyei területfejlesztési koncepcióban és programban érvényesíteni kell a társadalmi, gazdasági és környezeti szempontból fenntartható fejlődés, az esélyegyenlőség, valamint a területi kohézió szempontjait.

A megyei területfejlesztési koncepciót és programot ugyanakkor csak az OFTK elfogadása és a területfejlesztés stratégiai tervezéséért felelős miniszter állásfoglalásának beszerzését követően lehet elfogadni. Az OFTK 2012 vége óta tartó széleskörű szakmai konzultációja után az Országgyűlés a dokumentumot 2013. december 17-i ülésén elfogadta.

1.3. A Területi hatásvizsgálat készítése során tett javaslatok hatása a terv, illetve program alakulására

A 2/2005. (I.11.) Kormányrendelet 6. § kimondja, hogy a környezeti vizsgálat a terv, illetve program kidolgozási, egyeztetési és elfogadási folyamatának része.

A környezeti hatásvizsgálat a tervezésnek tehát egy olyan eleme, mely lehetőséget teremt arra, hogy a **környezeti, fenntarthatósági szempontokat esetleg gyengítő célokat, a környezetre kockázatot jelentő beavatkozásokat már a Program kidolgozása során feltárja és javaslatokkal segítse** kidolgozóit e szempontok figyelembevételére.

A Programra elkészítendő Területi hatásvizsgálat küldetése a „korai riasztó" funkció, mely lehetővé teszi, hogy az érintettek (ideértve a tervezőket, döntéshozókat, és a végrehajtás szereplőit is) javítsák a megvalósítás és üzemeltetés környezeti és fenntarthatósági teljesítményét, elősegítse a környezetpolitikai célkitűzések végrehajtását. A Területi hatásvizsgálat kidolgozásának kiindulópontja az, hogy a Koncepció célrendszerének, valamint a Program prioritásrendszerének a környezet szempontjából hasznosnak kell lennie, és nem lehet egyetlen környezeti elemre, rendszerre sem számottevő káros hatása. Ez csak akkor érhető el, ha a releváns környezeti és fenntarthatósági célok mind horizontálisan, mind vertikálisan integrálódnak a Koncepció célkitűzéseibe. Mindezek alapján a készülő Területi hatásvizsgálat végső célja javaslatok megfogalmazása a Program környezeti teljesítményének javítására és a fenntartható fejlődés szempontjainak érvényesítésére.

1.4. A környezet védelméért felelős szervek és az érintett nyilvánosság bevonása, az általuk adott véleményeknek, szempontoknak a Területi hatásvizsgálat készítése során történő figyelembevétele

A Területi hatásvizsgálat folyamatának egyik alappillére az **aktív partnerség-építés**, melynek célja az érintett szakmai, tudományos és civil szervezetek, továbbá az érintett kormányzati szervek és hatóságok tájékoztatása és bevonása a tervezési folyamatba.

A 2/2005 (I.11.) Kormányrendelet 7. § értelmében a környezeti vizsgálat konkrét **tartalmának és részletezettségének megállapításához a környezet védelméért felelős szervek szakmai véleményét is szükséges kikérni.** A nem országos hatáskörű szerv által kidolgozott terv, illetve program esetében a Kormányrendelet 3. számú mellékletének értelmében mindig részt kell, hogy vegyenek a felügyelőségek, a nemzeti parki igazgatóságok és a megyei kormányhivatal népegészségügyi szakigazgatási szervei. A fenti szervek véleményeinek megkérésekor, azok megalapozásához tájékoztatást (Tematika) szükséges nyújtani a Koncepcióról a 2/2005. (I.11.) Kormányrendelet 7. § (2) tartalmi előírásainak megfelelően.

A Kormányrendelet által előírt tájékoztatást megtettük az érintett szervezetek felé, melyek az alábbiak voltak: **Közép-Tisza- Vidéki Környezetvédelmi, Természetvédelmi és Vízügyi Felügyelőség; Hortobágyi Nemzeti Park Igazgatóság**, a **Hajdú-Bihar Megyei Kormányhivatal Népegészségügyi Szakigazgatási Szervet**. A tematika kialakításánál ezen szervezetek által küldött véleményeket figyelembe vettük. A visszaérkezett vélemények a meghatározott tematikán nem kértek változtatást, azt teljes egészében jóváhagyólag elfogadták.

Az elkészült Területi hatásvizsgálat pedig megküldésre kerül az érintett szervezetek számára véleményezésre a 2/2005. (I.11.) Kormányrendelet 8. § (3) megfelelően. A környezet védelméért felelős szervek véleményezésén túlmenően a széles körű nyilvánosság bevonása is megtörténik. Legfőbb célcsoportjait a természetvédelemért, környezetvédelemért felelős szakmai szervezetek, civil szervezetek, valamint természetesen a megye lakossága jelentik. A tájékoztatás és partnerségépítés az alábbi módokon történik:

Információhoz való hozzáférés:

- Honlap: Hajdú-Bihar Megyei Önkormányzat honlapján való közzététel véleményezési lehetőséggel. A dokumentum pontos elérési útvonala: http://www.hbmo.hu/index.php?pages=268&id=1424

A véleményezési folyamatot követően a beérkezett vélemények alapján véglegesítésre kerül a dokumentum.

1.5. A Területi hatásvizsgálat készítéséhez felhasznált adatok forrása, az alkalmazott módszer korlátai

A Területi hatásvizsgálat természeténél, korlátainál fogva nem végez újabb adatgyűjtést, így a szükséges adatokat az alábbi, rendelkezésre álló dokumentumok, háttértanulmányok, nyilvános tanulmányok és stratégiák, programok szolgáltatták:

- EU 7. Környezetvédelmi Cselekvési Program: Az Európai Bizottság „Jólét bolygónk felélése nélkül" című, a 2020-ig tartó időszakra szóló általános uniós környezetvédelmi cselekvési programról szóló javaslata felhívta a figyelmet arra, hogy létre kell hozni az uniós környezetvédelmi politika alakításának folyamatosságát biztosító hetedik környezetvédelmi cselekvési programot. Az alacsony szén-dioxid-kibocsátású és erőforrás-hatékonyabb, a természeti tőke védelmét és fejlesztését, valamint a polgárok egészségének és jólétének megóvását garantáló gazdaság irányába történő elmozdulás érdekében 2020-ig a hetedik környezetvédelmi cselekvési programnak kell biztosítania a környezetvédelmi szakpolitika jogi keretét, hosszú távon, egészen 2050-ig előre tekintve meghatározva az EU és a tagállamok által elérendő kilenc kiemelt célkitűzést.

- Nemzeti Fenntartható Fejlődési Stratégia: Az Országgyűlés a 18/2013. (III.28.) határozatával elfogadta a Nemzeti Fenntartható Fejlődés Keretstratégiát, mely a 2012-2024 közötti időszakban érvényesítendő fenntarthatósági elveket, célokat, beavatkozásokat rendszerezi. Az ország számára rendelkezésre álló hazai, vagy uniós fejlesztési források felhasználásának tervezésekor érvényesíteni szükséges a keretstratégia elveit és javaslatait, illetve négyévente a stratégia felülvizsgálata szükséges.

- Nemzeti Fejlesztés 2020 Országos Fejlesztési Koncepció és az Országos Területfejlesztési Koncepció: Integrálja a hazai fejlesztési célokat és igényeket, meghatározza azok területi dimenzióit. A 2014-2020-as európai uniós tervezési és költségvetési időszakra készülő tervdokumentumok (partnerségi megállapodás, operatív programok) megalapozását is szolgálja, valamint az ország társadalmi, gazdasági, valamint ágazati és területi fejlesztési szükségleteiből, illetve az EU 2020 Stratégiához és a Nemzeti Reform Program vállalásaihoz illeszkedve hosszú távú jövőképet, fejlesztéspolitikai célokat és elveket határoz meg

Magyarország számára. A kormányzati fejlesztéspolitika 2030, illetve 2014-2020 időtávlatában követni tervezett stratégiai céljait, prioritásait jelöli ki. A társadalmi, kormányzati és területi egyeztetések során a társadalmi vitára bocsátott változatának tartalma véglegesedett, majd a dokumentumot az Országgyűlés 2013. december 17-i ülésén tárgyalta és jóváhagyta.

- Nemzeti Környezetvédelmi Program: a Program Magyarország környezetvédelmi programja, mely a 2009-2014 közötti időszakra vonatkozóan határozza meg az ország környezetvédelmi célterületeit. Az ország fenntartható fejlődési pályára való átállását kívánja sajátos eszközeivel elősegíteni. A környezeti szempontok és összefüggések megjelenítésével, a társadalmi és gazdasági lehetőségekkel összehangolt, szükséges intézkedések meghatározásával rendszerbe foglalja a környezet védelmére irányuló célokat és feladatokat. A kilenc tematikus akcióprogram keretében a program nem csak a célokat, hanem a célok elérése érdekében szükséges intézkedéseket és az intézkedések végrehajtásáért felelősöket – a kormányzattól, az önkormányzatokon keresztül a lakosságig – is nevesíti illetve mutatókat is meghatároz.

- Nemzeti Vidékstratégia: A Nemzeti Vidékstratégia célja, hogy 2020-ig a vidék társadalmi és gazdasági folyamataiban látható és minden érintett számára érezhető javulás következzen be. A Nemzeti Vidékstratégia célja, hogy a hazánk vidéki térségeinek nagy részén érvényesülő kedvezőtlen folyamatokat megfordítva, a fenntarthatóságot, az életképes agrár- és élelmiszertermelést és a vidéki élet értékeit középpontba állító jövőkép alapján kijelölje az ország vidékpolitikájának célkitűzéseit, alapelveit, valamint az azok elérését biztosító programok és intézkedések végrehajtási kereteit. A Stratégia megalkotásával és végrehajtásával a tárca a vidéki Magyarország egészének megújítására törekszik. Ennek érdekében négy átfogó területről; az agrárgazdaságról, a vidékfejlesztésről, az élelmiszergazdaságról, valamint a környezet védelméről határoz meg tennivalókat.

- Hajdú-Bihar Megyei Területfejlesztési Koncepció 2014-2020, a Koncepció Helyzetfeltáró és javaslattevő munkarésze: A Koncepció az érintett térség hosszútávra szóló céljait, átfogó céljait, illetve a nagytávon túlmutatóan szóló jövőképét fogalmazza meg. A Koncepció megalapozását a Helyzetfeltárás szolgáltatta. A Helyzetfeltárás és Koncepció, mint már a megyei Közgyűlés által elfogadott dokumentum került figyelembe vételre. A Helyzetelemzés szolgáltatta az adatot a Területi Hatásvizsgálat tematikájához szükséges tájékoztatás elkészítéséhez.

- Tisza Részvízgyűjtő Vízgyűjtő Gazdálkodási Terv és VGT2: A vízgyűjtő-gazdálkodási terv (VGT) tartalmazza az összes szükséges információt, amely a víztestekről rendelkezésre áll, az állapotértékelések eredményét, azt, hogy milyen problémák jelentkeznek a tervezési területen és ennek milyen okai azonosíthatók, továbbá, hogy milyen környezeti célokat tűzhetünk ki, és ezek eléréséhez milyen műszaki és szabályozási intézkedésekre, illetve pénzügyi támogatásokra, ösztönzőkre van szükség.

  Jelenleg folyamatban van a Vízgyűjtő-gazdálkodási Terv felülvizsgálata (VGT2), melynek keretében elsőként (2013. december 22-én) közzétették a Jelentős vízgazdálkodási problémákat (JVP), majd 2014 végére megtörténik a végleges felülvizsgált vízgyűjtő-gazdálkodási tervek nyilvánosságra hozatala. A VGT felülvizsgálat célja a VGT előző változatának közreadása óta eltelt változások összefoglalása, a környezeti célkitűzések irányába tett lépések számbavétele, a monitoring eredmények bemutatása, az elmaradt intézkedések feltárása, a megtett intézkedések összefoglalása. Az országos VGT2 kormányhatározattal történő kihirdetése 2016 tavaszára várható.

- Európa 2020: Az intelligens, fenntartható és inkluzív növekedés stratégiája: egymást kölcsönösen megerősítő három prioritást tart szem előtt. 1. Intelligens növekedés keretében a tudáson és innováción alapuló gazdaság kialakítását; melynek keretében erősíteni kívánja a jövőbeli növekedés alapjait képező tényezőket, a tudást és az innovációt. Ehhez szükségesek: az oktatás minőségének javítása, kutatási teljesítményünk fokozása, az innováció és tudástranszfer népszerűsítése. Az információs és kommunikációs technológiák teljes körű alkalmazása, valamint annak biztosítása, hogy az innovatív ötletekből olyan új termékek és szolgáltatások születnek, amelyek segítenek a növekedés és minőségi munkahelyek megteremtésében és abban, hogy kezeljük a társadalmi kihívásokat. 2. Fenntartható növekedés: erőforrás-hatékony, fenntartható és versenyképes gazdaság megteremtése, többek között környezetbarát – technológiák fejlesztése, az Információs és kommunikációs technológiákat alkalmazó intelligens hálózatok bővítésének felgyorsítása, valamint a vállalkozások versenyképességének megerősítése, elsősorban a gyártásban és a kkv-k körében, illetve azáltal, hogy a fogyasztókat hozzásegítjük az erőforrás-hatékonyság nagyra értékeléséhez. Ez a megközelítés hozzá segít, hogy megelőzzük a környezetkárosodást, a biodiverzitás csökkenését és az erőforrások nem fenntartható használatát, illetve erősíti majd a gazdasági, társadalmi és területi kohéziót. 3. Inkluzív növekedés: azaz a magas foglalkoztatás, valamint szociális és területi kohézió jellemezte gazdaság kialakításának ösztönzése. A magas foglalkoztatottság, a készségek fejlesztésébe való beruházás, a szegénység leküzdése és a munkaerőpiac modernizálása, valamint képzési és szociális védelmi rendszerek révén az emberek képessé válnak az előttük álló változások felmérésére, a változások kezelésére és összetartóbb társadalom kialakítására.

A Területi hatásvizsgálat természeténél, korlátainál fogva nem végez elsődleges adatgyűjtést, így a jelen fejezetben bemutatott dokumentumoknak a vizsgálat időpontjában rendelkezésre álló verziói, illetve a már elfogadott és közzétett nyilvános változatai jelentették a kiinduló pontot. A Területfejlesztési Program a jogszabályi előírásoknak megfelelően a Területfejlesztési Koncepció mentén készült, ebből adódóan a Koncepció elkészítéséhez használt alapadatokat tartalmazó Helyzetfeltárás képezte az alapját a hatásvizsgálat egyes fejezeteinek. Az alapadatok ezen esetekben a 2012-ben elérhető legfrissebb adatokra épültek, ezeket egészítettük ki, frissítettük egyes esetekben a jelenleg elérhető, nyilvános adatbázisok adattartalmával, ahol lehetséges volt, 2013-ra vonatkozó adatokkal.

2. A megyei Területfejlesztési program rövid ismertetése, összevetése más releváns tervekkel, koncepciókkal, programokkal

2.1. A megyei Területfejlesztési program főbb céljainak, tartalmának, prioritás-rendszerének összefoglaló ismertetése

A 218/2009. (X.6.) Korm. rendelet 5.§ (1) bekezdése alapján a területfejlesztési koncepciók és programok egymásra épülő rendszert alkotnak, ennek megfelelően **a Hajdú-Bihar Megyei Területfejlesztési Program a Hajdú-Bihar Megyei Területfejlesztési Koncepcióra épül**, a Koncepcióban kijelölt fejlesztési irányok levezetése történik meg a Programban. A Területfejlesztési Program prioritásainak felvázolása előtt ezért röviden bemutatásra kerül a Koncepció és célrendszere. A Hajdú-Bihar Megye Területfejlesztési Koncepciója célrendszerének csúcsán a 2030-ra

elérendő Jövőkép áll, melynek értelmében a megye 2030-ra megőrizve természeti értékeit, fenntartható, kiegyensúlyozott, lakosai számára minőségi szinten élhető környezet lesz, ahol Debrecen egészség főváros és versenyképes innovatív központként jelenik meg. A célrendszert az alábbi ábra mutatja be:

Hajdú-Bihar megye 2014-2020-as fejlesztési időszakra vonatkozó jövőképe
Hajdú-Bihar megye 2030-ra megőrzi természeti értékeit és a helyi közösségek együttműködéseire, adottságaira és hagyományaira építve olyan fenntartható, kiegyensúlyozott, vidéki, lakosai számára minőségi szinten élhető környezet lesz, amely kihasználja Debrecen, mint a Kárpát-medence egészség fővárosa és versenyképes innovációs központ gazdaságélénkítő és munkahelyteremtő tovagyűrűző hatását

Átfogó cél 1.
Hajdú-Bihar megye természeti adottságaira, hagyományaira és kutatási potenciáljára alapozott gazdaságfejlesztés, mely növeli a foglalkoztatást és erősíti a megye kelet-magyarországi innovációs központ funkcióját

Átfogó cél 2.
A szegénység és társadalmi kirekesztés csökkentéséhez, valamint a munkaképes korú lakosság piacképes képzettségi szintjének növeléséhez szükséges szolgáltatási és közigazgatási funkciók erősítése

Átfogó cél 3.
Hatékony víz-és energia-gazdálkodás, valamint a fenntartható környezet-gazdálkodás feltételeinek megteremtése és fejlesztése a Tiszántúlon az éghajlat-és klímaváltozás negatív hatásainak csökkentésére

Stratégiai ágazati cél 1.
Az Alföld értékeire épülő fenntartható környezet

Stratégiai ágazati cél 2.
Versenyképes gazdaság és egészséges élelmiszer

Stratégiai ágazati cél 3.
A megye gazdasági szerkezetének megfelelő oktatás, szakképzés

Stratégiai ágazati cél 4.
Közösségi, szociális és társadalmi fejlesztések a leszakadó társadalmi csoportok esélyegyenlőségének és életminőségének javítására

Stratégiai területi cél 1.
Debrecen, mint a Kárpát-medence egészség fővárosa

Stratégiai területi cél 2.
Járásközpontok és járási szintű kisvárosok, mint a helyi közösségek együtt-működésének centrumai

Stratégiai területi cél 3.
Kistelepülések, mint az élhető vidéki közösségek színterei

Horizontális elv 1.
Az innovációs szemlélet integrálása a gazdasági és társadalmi folyamatokba

Horizontális cél 1.
2020-ra minden új beruházásnál és fejlesztésnél biztosítva legyen a környezeti, pénzügyi és társadalmi fenntarthatóság

Horizontális elv 2.
A társadalom és a gazdaság önszerveződő folyamatainak újraélesztése

Horizontális cél 2.
A foglalkoztatás növelése a megye munkaképes korú lakossága körében

Horizontális elv 3.
Az életminőség javítása az öregedő társadalom kihívásaira válaszolva

Horizontális cél 3.
A megye lakosságának és gazdaságának bekapcsolása az információs társadalomba

A Jövőkép elérését három átfogó célon keresztül kívánja elérni. A főként **gazdaságfejlesztésre** irányuló C.1. Átfogó cél mellett a C.2. Átfogó cél a **társadalom fejlesztésére** fókuszál (A szegénység és társadalmi kirekesztés csökkentéséhez, valamint a munkaképes korú lakosság piacképes képzettségi szintjének növeléséhez szükséges szolgáltatási és közigazgatási funkciók erősítése). Markánsan **környezeti szempontokkal**, pedig a C.3. Átfogó cél foglalkozik: „Hatékony víz-és energiagazdálkodás, valamint a fenntartható környezetgazdálkodás feltételeinek megteremtése és fejlesztése a Tiszántúlon az éghajlat- és klímaváltozás negatív hatásainak csökkentésére". A C.3. Átfogó cél hangsúlyozza, hogy Hajdú-Bihar megye páratlan természeti értékeinek sokféleségét megőrizve hosszútávon fenntartható környezetbarát gazdaságot kell kialakítani. A megyét is érintik a klímaváltozás hatásai; az aszály, belvíz és árvíz problémáinak megoldása a fenntartható vízgazdálkodás fejlesztésével már rövidtávon segítheti a megye gazdaságának fejlődését. A megye energiafüggőségének csökkentése érdekében pedig kiemelt célként jelenik meg a megújuló energiák széleskörű alkalmazásának elterjesztése, illetve az energiahatékonyság növelése. **A stratégiai célok** megfogalmazásában erőteljes szerep jut a környezeti elemeknek, elvként fogalmazódik meg az, hogy **törekedni kell a természeti értékek védelmére és az ökológiai hálózat fejlesztésére**, ugyancsak fontos, hogy a területi szerkezet alakítása **ne veszélyeztesse a felszíni vizek és a felszín alatti vízbázisok** védelmét. A megye **elsőrendű termőképességű talajok**kal rendelkezik, amelyek **megőrzése** kulcsfontosságú a jövőben. Hajdú-Bihar megye 2014-2020-as időszakra vonatkozó fejlesztésének stratégiai céljai két szinten kerültek meghatározásra annak érdekében, hogy mind a különböző tématerületek és ágazatok célirányos fejlesztései, mind a megye területi tagozódásának megfelelő speciális igényekre alapozott fejlesztések markánsan kiemelésre kerülhessenek. A Koncepció három horizontális célkitűzése közül a HC1. Horizontális cél foglalkozik kifejezetten a **fenntarthatóság** kérdéskörével. A fenntarthatóságot azonban tágan értelmezi, nemcsak a környezeti, hanem a társadalmi és pénzügyi fenntarthatóságot is érti alatta.

A Koncepció által kijelölt fejlesztési célok mentén kerültek kialakításra a Hajdú-Bihar Megyei Területfejlesztési Program Stratégiai munkarészében a prioritások, intézkedések és beavatkozások, az Operatív munkarészében pedig a Stratégia prioritásrendszere mentén meghatározott konkrét beavatkozás csomagok. Az alábbiakban a Program prioritásainak rendszere kerül bemutatásra. Ezen **prioritások, intézkedések és beavatkozások révén járul hozzá a Területfejlesztési Program a Koncepcióban meghatározott célok eléréséhez.**

A Hajdú-Bihar Megyei Területfejlesztési Program prioritás-és beavatkozás-rendszerét az alábbi táblázat tartalmazza:

Prioritás	Beavatkozás
1. Fenntartható környezet	1.1. Fenntartható energiahasználat
	1.2. Komplex vízgazdálkodás
	1.3. A megye természeti, táji értékeinek védelme
	1.4. Komplex hulladékgazdálkodás
	1.5. Környezet károlőrejelzés, és kárelhárítás
2. A megye agráriumának komplex fejlesztése	2.1. Fenntartható mezőgazdaság
	2.2. Versenyképes mezőgazdaság
	2.3. Tudásátadás a mezőgazdaságban

	2.4. Hatékony energiafelhasználás
	2.5. Együttműködések
3. Versenyképes gazdaság	3.1. Támogató üzleti környezet fejlesztése
	3.2. Vállalkozásfejlesztés
	3.3. Helyi gazdaságfejlesztés
	3.4. Innováció és versenyképesség fejlesztése
	3.5. A megye értékeire épülő turizmus
4. Az elérhetőség fejlesztése Hajdú-Bihar megyében	4.1. Nemzetközi és országos közlekedési hálózatok fejlesztése
	4.2. Megyei és helyi közlekedési hálózatok fejlesztése
	4.3. Közösségi és környezetbarát közlekedés fejlesztése
	4.4. Infokommunikációs fejlesztések
5. Intelligens társadalom	5.1. Piaci igénykehez illeszkedő oktatás
	5.2. Közművelődés fejlesztése
	5.3. Szemléletformálás
6. Egészséges és gondoskodó társadalom	6.1. Egészséges megye
	6.2. Gondoskodó megye
7. Az innovatív gazdaságot támogató környezet fejlesztése Debrecenben	7.1. Turizmusfejlesztés
	7.2. Élelmiszer - feldolgozóipar fejlesztés
	7.3. Gazdaság-, innováció és közlekedésfejlesztés
	7.4. Humánerőforrás fejlesztés
	7.5. Városfejlesztés
	7.6. Környezetfejlesztés, CO2 csökkentés
8. Élhető vidék, élhető települések	8.1. Települési rehabilitációs programok
	8.2. Vidéki és települési környezet fejlesztése
	8.3. Helyi identitás megőrzése
	8.4. Hatékony közigazgatás és közszolgáltatás

A Területfejlesztési program szerkezetének felvázolása után a következőkben az egyes prioritások tömör szöveges bemutatása következik.

1. Prioritás: Fenntartható környezet

A prioritás célja, hogy hozzájáruljon Hajdú-Bihar megye településein a **környezeti minőség növekedés**éhez és megfelelő eszközöket biztosítson a környezeti fejlesztések megvalósulásához. Ezen eszközökkel kívánnak sikerrel hozzájárulni az olyan országos jelentőségű célok eléréséhez, mint az energiafüggőség csökkentése, vagy a klímavédelmi célkitűzések elérése. Ezen célok elérését a megyei Területfejlesztési program a prioritás öt beavatkozásával kívánja elérni.

A prioritás a **megújuló energiák**at használó technológiák kialakításához nyújt lehetőséget, ahol a természetes megújuló energiaforrások (biomassza, biogáz-, geotermikus-, nap-, víz- és szélenergia) mellett a mezőgazdasági-, erdészeti-, ipari melléktermékek és egyéb hulladékok energetikai hasznosítására is sor kerülhet. A termelt energia tárolása érdekében kis kapacitású tároló rendszerek létesítése, fejlesztése is cél. A prioritásnak azonban nemcsak az energiahatékonyság és az energia-megtakarítás növelését célzó infrastrukturális fejlesztések lehetőségének megteremtése, hanem az energiatudatosság növelése, komplex szemléletformálási programok megvalósítása, illetve a zöld gazdaság létrehozását megalapozó, gyakorlatban megvalósítható stratégiai cselekvési tervek kidolgozása is szolgálja.

A prioritás keretein belül a klímaváltozás hatásaira válaszolva fenntartható és **komplex vízgazdálkodás** megvalósítását irányozza elő a prioritás Hajdú-Bihar megye településein (együttműködve a környező megyékkel és a határon túli területekkel), amely az aszály, a belvíz, az árvíz által okozott problémákra is választ ad. Környezet és humán-egészségügyi szempontból kiemelt fontosságúként jelzi a prioritás az egészséges ivóvíz biztosítását, valamint a lakossági szennyvíz elvezetését és kezelését az európai uniós elvárások figyelembevételével. Kiemelt fontosságú feladatként jelentkeznek a megyei termálvízkincs megtartására, felhasználására irányuló beavatkozások. Ezen prioritás ad helyet a levegőszennyezés és zajterhelés folyamatos nyomon követésének, támogatása mellett azok csökkentésére irányuló kisléptékű fejlesztéseknek, továbbá a szennyezett területek rekultiválására irányuló kármentesítési feladatoknak, illetve a **természeti** környezet biológiai sokféleségének fontosságát, az ökoszisztémák fenntarthatóságát szem előtt tartó, kisléptékű környezetvédelmi fejlesztéseknek.

A lakosság egészségi állapotának és életminőségének megőrzése érdekében a gazdaságilag és környezetileg fenntartható **hulladékgazdálkodás** vizsgálata és fejlesztése is fókuszpontba kerül, beleértve az elkülönített hulladékgyűjtést (korábban: szelektív hulladékgazdálkodást), a szilárd és folyékony hulladékok hasznosítását is, a hulladékok mennyiségének csökkentése mellett. A prioritás ösztönzi a környezeti **károk előrejelzésének és megelőzés**ének segítését, kisléptékű környezeti kármentesítési feladatok végrehajtását.

2. Prioritás: A megyei agrárium komplex fejlesztése

A külön prioritás kialakítását az indokolta, hogy Hajdú-Bihar megye kedvező természeti adottságaiból és gazdálkodási hagyományaiból, valamint jelentős agrárpotenciáljából adódóan a mezőgazdaság hosszabb távon is a helyi gazdaság kulcsszereplője marad. A prioritás céljai közt szerepel a nemzetközileg is versenyképes, egészséges élelmiszerek előállítására alkalmas magas minőségű élelmiszeripari feldolgozóipar fejlesztése. A klímabarát (szállítási útvonalakat lerövidítendő) gazdaság kialakítása érdekében támogatni kell ezen túl a minőségi helyi termékek előállításának és kereskedelmének ösztönzését. Ezzel összefüggésben e prioritás keretei közt a speciális igényeket kielégítő bio- és ökológiai gazdálkodás támogatása is szükséges kisüzemek és családi gazdaságok szintjén.

A prioritás kiemelt figyelmet fordít a természeti értékek, ökoszisztémák és erőforrások megőrzésére, a **fenntartható gazdálkodás** megvalósítására, az ökológiai gazdálkodás erősítése, valamint a mezőgazdasági genetikai erőforrások megőrzésének támogatása. A prioritás épít a megye kis- és középvállalatainál (kertészetek, állattartó telepek, haltenyészetek) történő növénytermesztési- és állattartási technológiák fejlesztésére, innovatív technológiák bevezetésére. Az ágazat **versenyképességének**, jövedelem-termelő képességének növelése érdekében a nagyobb hozzáadott értéket képviselő tevékenységek erősítése, valamint az agrártermékek előállításához, feldolgozásához, logisztikájához és értékesítéséhez kötődő értékteremtési lépések mind teljesebb mértékű megyében tartása a prioritás elsődleges célja. A vidéki területek egyik nagy problémája a fiatalok helyben történő foglalkoztatása, a mezőgazdasághoz kapcsolódó munkaerő utánpótlás- és képzés növekvő hiánya. Ezért fontos olyan programok kialakítása, melyek segítik az **agráriumhoz kapcsolódó tudásszint emelkedés**ét és a fiatalok kötődésének erősítését a vidéki területekhez, a fiatal mezőgazdasági termelők vállalkozási tevékenysége megkezdésének támogatása ezért is kiemelt fontosságú ebben a prioritásban. Nagy hangsúlyt fektet továbbá a versenyképes és a fenntartható agrártermelés javítására az **energiafelhasználás hatékonysága** javításának oldaláról, hiszen egyrészt javítja az ágazat energiahatékonyságát, megújuló energiaforrások és melléktermékek hasznosítását, másrészt csökkenti a metán és dinitrogén gázok kibocsátását. A prioritás tervezi a társadalmi vállalkozások, a helyi/térségi **együttműködésben megvalósuló**, valamint a gazdaságfejlesztési és közösségi célú fejlesztéseket egyaránt magában foglaló, akár szövetkezeti típusú projektek támogatását, szociális gazdaság erősítését is.

3. Prioritás: Versenyképes gazdaság

A prioritás kialakítását az indokolta, hogy Hajdú-Bihar megyében a gazdaságfejlesztést szolgáló infrastruktúra komoly mértékben bővült ugyan az elmúlt években, számottevő ipari parki és inkubációs kapacitások születtek, klaszterszervezetek alakultak, azonban a megyét az országos átlagtól tartósan elmaradó vállalkozási aktivitás, és a külföldi tőkebefektetések aránylag szerény jelenléte jellemzi. A prioritás célja a **helyi érdekű gazdaságfejlesztés** előmozdítása, a helyi és térségi erőforrásokat hasznosító kis- és középvállalkozások foglalkoztatásának ösztönzése. A prioritás keretében a helyi kis- és középvállalkozások foglalkoztatás-bővítési célú támogatása helyi gazdaságfejlesztési igényekre reagáló, több elemű beavatkozások megteremtésén keresztül valósul meg. A vállalkozások működését segítő infrastruktúrák, **támogató üzleti környezet**, mint pl. ipari parkok, inkubátorházak fejlesztése mellett a vállalkozások együttműködésének, klaszteresedésének és beszállítói hálózatokba történő integrálódásának ösztönzése igénye is hangsúlyos. A **vállalkozásfejlesztés** keretében nyílik lehetőség a munka-körülmények fejlesztésére, főként az atipikus és család-barát foglalkoztatási formák alkalmazását elősegítő fejlesztésekre, valamint a munkaerő-mobilitás javítását célzó fejlesztésekre. A munkavállalói képességek fejlesztését, valamint a vállalatok és képző központok közötti együttműködéseket, pl. gyakornoki helyek kialakítását is megcélozza. Az **innováció és versenyképesség fejlesztése** keretében célként fogalmazódik meg, hogy az innovációs rendszer szereplői között megerősödjenek az innováció felé vezető kapcsolatok, fejlődjenek az innováció-menedzsment készségek és képességek, erősödjenek a fejlett innovációs szolgáltatások. Ehhez elsősorban az innovatív vállalkozások prototípus/termék/technológia- és szolgáltatásfejlesztésének támogatása, a piacra lépés elősegítése tartozik. Kiemelt fontosságú elemként jelenik meg a nemzetgazdasági szinten jelentős méretű, az országos és megyei innovációs környezetbe integrálódó egyedi K+F beruházások ösztönzése, ezen belül különösen az új vállalati K+F munkahelyek teremtésének elősegítése, valamint a kapcsolódó K+F infrastruktúra létrehozása, összhangban az S3 stratégiában megfogalmazottakkal.

E prioritás keretei közt kap helyet a **megye értékeire építő turizmusfejlesztés is**. Az ágazat joggal alapozhat a természeti adottságok (pl. vízfolyások, erdők), illetve kulturális és táji örökségek hasznosítására. A tervezett fejlesztések egyrészt a nemzetközi turisztikai potenciállal rendelkező területekre, másrészt a térségi vagy helyi szinten kiemelkedő turisztikai attrakciókra fókuszálnak. Ez utóbbin belül a gyógy-, egészség-, öko-, vallási, természeti, kulturális és aktív (kerékpáros, vízi, sport-) turizmus fejlesztése (szolgáltatások, kapacitások bővítése, fejlesztése) áll. Nagy hangsúlyt helyez ezen kívül a prioritás a térségen belüli együttműködéseken alapuló turisztikai fejlesztések, és a megyében található turisztikai desztináció menedzsment szervezetek támogatására is.

4. Prioritás: Elérhetőség fejlesztése Hajdú-Bihar megyében

Hajdú-Bihar megye közlekedés földrajzi elhelyezkedése kedvező, közlekedési infrastruktúrája az elmúlt időszakban látványos fejlődésen ment keresztül, azonban az országos viszonyokhoz képest egyértelmű a hátránya, ami a fő- és mellékutak, valamint a belterületi utak állapotára nézve különösen igaz. Ez a prioritás nyújt keretet a **nemzetközi és országos közlekedési (közúti és vasúti) hálózat fejlesztés**én túl a megyei és helyi hálózatok fejlesztéséhez. Tervez a közlekedésbiztonsággal, a **regionális és megyei közúti elérhetőség**, valamint a közösségi közlekedési kapcsolatok javításával, de a nem önkormányzati utak fejlesztése is kiemelt figyelmet kap, fókuszálva az országos közúthálózat baleseti góchelyein történő beavatkozásokra. Támogatja továbbá az önkormányzati utak fejlesztését; a települési önkormányzat tulajdonában és/vagy kezelésében lévő utak felújítását, fejlesztését, földutak szilárd burkolattal történő ellátását. Keretében megvalósíthatók az üzleti infrastruktúrához kötődő kerítésen kívüli útfejlesztések, valamint a vasúthálózatba bekapcsoló iparvágány-fejlesztések, továbbá az önkormányzati utakhoz kapcsolódó vasúti átjárók közlekedésbiztonsági (közúti- és vasúti biztonságot is segítő) fejlesztéseinek elvégzése, félsorompók, diagnosztikai és monitoring berendezések telepítése is. A prioritás tervezi továbbá a turisztikai és hivatásfogalmi kerékpárút- hálózat fejlesztését, a **közösségi és környezetbarát közlekedés** feltételeinek megteremtését és erősítését célzó fejlesztéseket, kiemelten az intermodalitás feltételeinek javítását.

A prioritás a közlekedési infrastruktúrától eltérő elérhetőség formájának is teret nyit, mégpedig az **információs és kommunikációs technológiák (IKT)** támogatásának. Keretében az IKT fejlesztések fontos elemként jelenhet meg a helyi közösségi közlekedés további térvesztésének megakadályozása érdekében a szolgáltatási színvonal javítása, többek között a korszerű utas tájékoztató rendszerekkel (közlekedési-kommunikációs infrastruktúra); az intelligens közlekedési rendszerek és az elektronikus jegyrendszer megteremtésével, fejlesztésével.

5. Prioritás: Intelligens társadalom

A prioritás kialakítását indokolja, hogy bár országosan is kiemelkedő felsőoktatási, egészségügyi intézmények és kutatási központ található a megyében, mégis, a megye népességének iskolázottsági mutatói az országos átlagnál kedvezőtlenebb képet mutatnak, halmozottan hátrányos helyzetű lakosainak aránya az országos átlagnál magasabb. A középiskolai és felsőfokú szakképzéseket biztosító intézmények hálózata megfelelő, azonban az oktatás, szakoktatás és felsőoktatás minőségi fejlesztése során a gazdasági szempontokat is figyelembe kell venni, támogatni kell a vállalkozások bevonását is a képzésekbe. Az alapfokú oktatás esetében a természettudományos képzés erősítése, a szakképzés esetében a vállalati kapcsolatokra épített gyakorlat-orientált képzés erősítése szükséges.
Az **oktatás (alap-, közép- és felsőfokú oktatás, felnőttképzés) minőségi fejlesztéséhez** szükséges az intézményekben működő, oktatást és kutatást támogató könyvtárak infrastruktúrájának

modernizálása, adatbázisainak innovációja, annak érdekében, hogy a tanulók és a hallgatók a tanulási folyamatok során korszerű és naprakész ismeretekhez, információkhoz jussanak. A prioritás teret enged a **közművelődési létesítmények fejlesztésének** (könyvtárak, közösségi házak, kulturális központok), szabadidős létesítmények, közösségépítést szolgáló önkormányzati és egyházi tulajdonú épületek infrastruktúrájának fejlesztésének. Lehetőség van e prioritás keretei közt a közösségi, térségi és települési helyi identitást erősítő komplex **szemléletformáló kezdeményezések** támogatásának, melyek a környezeti fenntarthatóság, az energiatudatosság növelését célozzák, felhívják a figyelmet az egészséges életmód fontosságára, továbbá a társadalmi befogadást erősítik.

6. Prioritás: Egészséges és gondoskodó társadalom

A prioritás kialakítását indokolja, hogy bár Hajdú-Bihar a legfiatalosabb korstruktúrájú megyék közé tartozik, azonban az időskorúak arányának növekedése mégis nagy kihívást jelent az egészségügy számára, mind a megelőzés, mind a gyógyítás területén, de a társadalom egésze számára is a szociális gondoskodás szempontjából. A prioritás az egészségügyi- és a szociális szférát kívánja támogatni, az alapvetően kiépített egészségügyi és szociális ellátórendszer, mint a társadalmi integrációt elősegítő szolgáltatások infrastrukturális feltételeinek további megteremtése, illetve a helyi szinten elérhető szolgáltatások fejlesztése és bővítése a célja. Az **egészségügyi alap-ellátórendszer** (háziorvosi-, házi gyermekorvosi ellátás, a fogászati alapellátás és a védőnői hálózat) **és önkormányzati járó beteg szakellátás intézményei** szolgáltatásainak és infrastrukturális feltételeinek korszerűsítését, a hozzáférés egyenlőtlenségeinek mérséklését célozza, de kitér a népegészségügyi intézményrendszer fejlesztésére is.

A prioritás a kirekesztődés mérséklése érdekében támogatja a települési és kistérségi szintű szolgáltatások kialakítását, az időskorúakról, szenvedélybetegekről, és hajléktalan emberekről gondoskodó **szociális nappali ellátás**okat és egyéb, **szociális alapellátásokhoz kapcsolódó szolgáltatások** infrastrukturális feltételeinek fejlesztését. Támogatható elemként jelenik meg a gyermekjóléti szolgáltatás és a gyermekek napközbeni ellátása; a szociális étkeztetés és házi segítségnyújtás; valamint az egyéb szociális szolgáltatásokhoz, különösen a családsegítéshez való hozzáférést biztosítása. Ezeken túlmenően a prioritás keretében tervezett az idősek nappali- és bentlakásos ellátására, családok átmeneti otthonára, illetve átmeneti ellátást nyújtó egyéb bentlakásos szociális intézményekre, a jelző-rendszeres házi segítségnyújtásra, a közösségi ellátásokra és a támogató szolgáltatásra fókuszáló fejlesztések támogatása.

7. Prioritás: Az Innovatív gazdaságot támogató környezet fejlesztése Debrecenben

A prioritás kialakítását indokolja, hogy Debrecen Megyei Jogú Város a helyi tudás-intenzív ágazatok egymásra épülését erősítő gazdaságszerkezet fejlesztésével, a helyi szereplők együttműködésével szeretné elérni, hogy a régió innovációs központja legyen. Ebben a törekvésében támaszkodik a következő húzóágazatokra: mezőgazdaság, élelmiszeripar, egészségipar és gyógyszeripar, gépgyártás, elektronika, informatika, logisztika, természeti erőforrásokra- és megújuló energiaforrásokra épülő iparágak, illetve a szolgáltató szektor. Debrecen kiemelkedő potenciállal rendelkezik mind a nemzetközi, mind a helyi léptékű épített és természeti környezetre vonatkozó **turisztikai fejlesztések** vonatkozásában. Támogatandó terület Debrecen turisztikai desztináció menedzsment szervezetének támogatása, illetve az egészségturizmus fókuszált fejlesztése. Ennek keretében megvalósul Debrecen, mint gyógy tényező helyszín komplex fejlesztése. A prioritás keretében megvalósulhatnak az integrált, térségi szintű, országosan kiemelt hálózatos és egyedi fejlesztésekbe nem tartozó, de lehetőség szerint azokra tematikusan ráfűződő turisztikai termékcsomagok és tematikus turisztikai fejlesztések, szálláshely-fejlesztések. A prioritás az **élelmiszeripari feldolgozó** vállalkozások

versenyképességét is fokozni kívánja, építve a kedvező adottságokra és meg lévő kapacitásokra. Az élelmiszeripari üzemek esetében fontosak az erőforrás-használat hatékonyságát (víz, energia, nyersanyag) javító fejlesztések, a különleges minőségű, illetve különleges fogyasztói igényeknek megfelelő termékek előállítása a hazai és nemzetközi együttműködések erősítésével.

A térségi **gazdaságfejlesztés** fontos elemét képező helyi adottságokra és helyi kezdeményezésekre, a helyi természeti és humán erőforrások fenntartható kiaknázására épülő beavatkozásoknak is megvalósítási keretet nyújt a prioritás. Ennek keretében cél a helyi gazdaságban működő vállalkozások megerősítése, foglalkoztatási helyzetük javítása, a helyi termékek és szolgáltatások fogyasztási szintjének növelése, valamint a specifikus, megyei jelentőséggel bíró helyi termékek fejlesztése, előállítása és értékesítése. Lehetséges a prioritás keretei közt az **innováció** felé vezető kapcsolatok megerősítése, cél, hogy az innováció-menedzsment készségek és képességek fejlődjenek, erősödjenek a fejlett innovációs szolgáltatások. **Közlekedési fejlesztést** is lehetővé tesz a prioritás elsősorban a nemzetközi megközelíthetőség, másrészt a városon belüli úthálózat meglévő elemeinek összekapcsolása vonatkozásában. A **humán-erőforrás fejlesztésére** is lehetőséget teremt a prioritás, főként az óvodai- és bölcsődei nevelés, oktatás infrastrukturális fejlesztésére, az ellátás feltételeinek javítására, a kapacitások bővítésére. A prioritás keretei közt a debreceni kulturált **települési környezet**hez, a szabadidő eltöltéséhez és a mozgáshoz kapcsolódó területek kialakítása, fejlesztése, ezen belül a közösségformálást erősítő terek, létesítmények fejlesztése történik meg. Sor kerül Debrecen belvárosának és a funkcióhiányos településrészek megújítására, fenntartható köztér-rehabilitáció és közterület-felújítási **fejlesztések** valósulnak meg, melynek eredményeként vonzó települési környezet és infrastruktúra alakul ki, miközben a közfeladatokat ellátó intézményekben az energiahatékonyság és a megújuló energia-felhasználás részaránya is növekszik. A prioritás lehetőséget ad a közlekedési eredetű levegőszennyezés és porszennyezés csökkentésére, illetve kisléptékű **környezetvédelmi infrastruktúra-fejlesztések** valósulhatnak meg Hajdú-Bihar megye megyeszékhelyén.

8. Prioritás: Élhető vidék, élhető települések

E prioritás nyújt lehetőséget a **település-rehabilitációs programok** megvalósításához, településközpontok-, funkcióhiányos településrészek megújításához, a fenntartható köztér-rehabilitáció és közterület-felújítási fejlesztések megvalósításhoz. Keretet ad a szegregált lakókörnyezet felszámolásának, illetve az onnan kikerülő emberek életminőségének javításához nyújt segítséget (a lakhatási feltételek, a földrajzi mobilitás megoldásával együtt a munkaerő-piaci és a szociális helyzet javításával, valamint az egészségügyi, az oktatási, szociális szolgáltatásokhoz való hozzáférés javításával). A közösségformálást erősítő terek, létesítmények fejlesztése, valamint közterek, közparkok, közterületi játszóterek, szabadtéri közösségi terek, városi zöldfelületek, gyalogos zónák infrastrukturális fejlesztése és megújítása valósítható meg. A **vidéki települések** fejlődésének, a népesség megtartásának elengedhetetlen feltételeként azok funkcióinak bővítése, az élhető és egészséges családbarát települési környezet kialakítása, köztér-rehabilitáció és közterület-felújítási fejlesztések valósulhatnak meg. A területi szinten is releváns társadalmi problémák közül az egyik legmeghatározóbb a népességcsökkenés, az elvándorlás, mely kiemelten veszélyezteti a gazdaságilag erőtlenebb térségeket: a munkahelyek minőségének és számának csökkenésével visszaesik a térség népességvonzó és megtartó ereje is. A társadalmi és gazdasági folyamatok kedvezőtlen alakulása a helyi közösségek működését is negatívan befolyásolja, így a közösségi aktivitás és a társadalmi felelősségvállalás szintje is csökken. Ezeknek a negatív társadalmi folyamatoknak a mérséklésére a **helyi identitást növelő programok** támogatása is megtörténik jelen prioritás keretei közt. A társadalmi integrációt elősegítő szolgáltatások infrastrukturális feltételeinek megteremtése céljából a helyi szinten elérhető szolgáltatások fejlesztése és bővítése, a helyi,

önkormányzati **közszolgáltatások és a közigazgatás** infrastruktúrájának – épületeinek, eszközállományának – fejlesztésére is mód nyílik a 8. prioritás keretei közt.

2.2. A Területfejlesztési program összevetése más releváns tervekkel, koncepciókkal, kiemelve a környezeti értékelés készítése szempontjából fontos részeket, környezet-és természetvédelmi szempontokat

Az 1.5. A Területi hatásvizsgálat készítéséhez felhasznált adatok forrása című fejezet során bemutatásra kerültek azok a nemzetközi, közösségi, illetve országos dokumentumok, melyek alapját képezték a megyei Területfejlesztési program környezeti, társadalmi és gazdasági vizsgálatának. Az alábbiakban sor kerül e dokumentumok célrendszerének összevetésére, illetve a kapcsolódás minőségének beazonosítására a megyei Területfejlesztési program prioritásrendszerével.

EU7. Környezetvédelmi Cselekvési Program kiemelt célkitűzései	HBM Területfejlesztési Program 2014-2020 kapcsolódó beavatkozásai	Kapcsolódás minősége
1. Az uniós természeti tőke védelme, megőrzése és fejlesztése: - a biodiverzitás stratégiájának megvalósulása - európai vízkincs megőrzéséről szóló terv megvalósulása - **hal**állományok egészséges szintjének 2020-ig történő helyreállítása - levegőminőségi szabályozással való teljes összhang - a talajerózió visszaszorítása, a talaj szervesanyag-tartalmának növelése, a szennyezett helyszínek helyreállítása és földhasználati megfontolások - nitrogén- és foszforkibocsátás csökkentése, beleértve a települési és ipari szennyvízből és a műtrágyahasználatból származó kibocsátás csökkentését is - az erdőkkel szembeni igények és az erdők előnyeinek sokfélesége, és stratégiai erdővédelmi- és fejlesztési megközelítés	1.2. Komplex vízgazdálkodás 1.3. A megye természeti, táji értékeinek védelme 2.1. Fenntartható mezőgazdaság 2.4. Hatékony energiafelhasználás 4.3. Közösségi és környezetbarát közlekedés fejlesztése 7.6. Környezetfejlesztés, CO2 csökkentés	A kapcsolódás egyértelmű, szoros, azonban a Programban erősítendők az erdőkkel kapcsolatos fejlesztési megközelítések
2. Erőforrás-hatékony, környezetbarát és versenyképes uniós gazdaság kialakítása: - éghajlat- és energiapolitikai célkitűzések, üvegházhatású gázkibocsátás csökkentése - ipar teljes környezeti hatása minden ipari ágazatban jelentősen csökkenjen, az erőforrás-hatékonyság nőjön - termelés és a fogyasztás teljes környezeti hatása csökkenjen, különösen az élelmiszer-ipari, a lakás- és a mobilitási ágazatban - a hulladékkal, mint erőforrással való	1.1. Fenntartható energiahasználat 1.2. Komplex vízgazdálkodás 1.4. Komplex hulladékgazdálkodás 2.4. Hatékony energiafelhasználás 4.3. Közösségi és környezetbarát közlekedés fejlesztése 7.6. Környezetfejlesztés, CO2	A kapcsolódás egyértelmű, szoros, azonban a Programban tovább szükséges erősíteni az ipar környezeti

gazdálkodás, hulladékképződés csökkenjen, energetikai hasznosítás az újrafeldolgozásra alkalmatlan anyagokra korlátozódjon, az újra feldolgozható és a komposztálható anyagok hulladéklerakóban való elhelyezésének megszüntetése - víz-stressz visszaszorítása	csökkentés	hatásának csökkentését.
3. Környezeti terhelés csökkentése, egészség és jólétet fenyegető kockázat csökkentése: - levegőminőség jelentősen javítása - zajszennyezés csökkentése - ivó- és fürdővíz biztonsága - veszélyes anyagok – köztük a termékekben lévő anyagok –használatával kapcsolatos környezeti és egészségi kockázatok felmérése és minimalizálása - éghajlatváltozás hatásaihoz való alkalmazkodás	1.5. Környezet kárelőrejelzés, és kárelhárítás 3.5. A megye értékeire épülő turizmus 4.3. Közösségi és környezetbarát közlekedés fejlesztése 7.6. Környezetfejlesztés, CO2 csökkentés	A kapcsolódás erős. Erősítendő a veszélyes anyagok használatával kapcsolatos kockázat-kezelés.
4. A környezetpolitika tudományos eredményekkel való szilárdabb alátámasztása: - a politikai döntéshozók és a vállalkozások szilárdabb alappal rendelkezzenek környezet- és éghajlat-politikájuk kialakításához és végrehajtásához, a költségek és hasznok mérése tekintetében is - felmerülő környezeti és éghajlat-változási kockázatok megértése, értékelése, kezelése - környezetpolitika és tudomány közötti kapcsolódási felület	1.1. Fenntartható energiahasználat 1.5. Környezet kárelőrejelzés, és kárelhárítás 5.1. Piaci igénykehez illeszkedő oktatás 7.3. Gazdaság-, innováció és közlekedésfejlesztés 7.4. Humánerőforrás fejlesztés	A kapcsolódás kimutatható, azonban szükséges a felmerülő környezeti és éghajlat-változási kockázatok értékelésére, kezelésére szolgáló elemek erősítése.
5. Az uniós városok fenntarthatóságának növelése: - fenntartható várostervezés és rendezés	7.5. Városfejlesztés 8.1. Települési rehabilitációs programok 8.2. Vidéki és települési környezet fejlesztése	A kapcsolódás erős és világos.

Nemzeti Fenntartható Fejlődés Stratégia (2012-2024)	HBM Területfejlesztési Program 2014-2020 kapcsolódó beavatkozásai	Kapcsolódás minősége
Család és polgári felelősségi körbe tartozó célok: - egészséges életmód - környezeti károk csökkentése - önkorlátozó erőforrás-felhasználás	1.1. Fenntartható energiahasználat 1.4. Komplex hulladékgazdálkodás 2.1. Fenntartható mezőgazdaság 4.3. Közösségi és környezetbarát közlekedés fejlesztése 5.3. Szemléletformálás	A kapcsolódás egyértelmű, azonban a Program kifejezetten a családok számára megfogalmazott üzenete erősíthető.

Vállalkozások felelősségi körbe tartozó célok: - környezetvédelmi szervezetek és tevékenységek támogatása - felhasznált természeti inputok és szennyezés csökkentése - lokális termelési rendszerek előnyben részesítése - helyi-térségi gazdasági kapcsolatok erősítése	2.4. Hatékony energiafelhasználás 2.5. Együttműködések 3.3. Helyi gazdaságfejlesztés 3.4. Innováció és versenyképesség fejlesztése	A kapcsolódás erős, azonban a Program anyagában több helyen általános megfogalmazásként jelennek meg a leírások, így nem egyértelműen feleltethetők meg a vállalkozások számára, azonban kontextusában a kapcsolódás megállapítható.
Kisközösségek, civilek, vallási közösségek felelősségi körbe tartozó célok: - tudás és egészségi állapot fejlesztése - természeti erőforrások védelme - környezeti fenntarthatósági értékrend terjesztése	1.3. A megye természeti, táji értékeinek védelme 1.5. Környezet kárelőrejelzés, és kárelhárítás 2.5. Együttműködések 5.3. Szemléletformálás	A kapcsolódás erős és világos.
Országos és helyi kormányzás felelősségi körbe tartozó célok: - K+F+I támogatása - megelőzés - szemléletformálás, egészségfejlesztés, ismeretterjesztés - rendszerszemlélet - nem megújuló erőforrást kiváltó befektetések támogatása - "kék gazdaság", öko gazdálkodás - erőforrás-felhasználás racionalizálása - éghajlatváltozásra való felkészülés - értékmegőrzést és hozzáférést biztosító területhasználat - utazás, szállítás és energiatovábbítás igényeit csökkentő térhasználat	1.1. Fenntartható energiahasználat 1.4. Komplex hulladékgazdálkodás 1.5. Környezet kárelőrejelzés, és kárelhárítás 2.1. Fenntartható mezőgazdaság 3.3. Helyi gazdaságfejlesztés 3.4. Innováció és versenyképesség fejlesztése 4.3. Közösségi és környezetbarát közlekedés fejlesztése 5.3. Szemléletformálás	A kapcsolódás erős és egyértelmű, azonban erősítendő a Programban az utazás, szállítás és energiatovábbítás igényeit csökkentő térhasználat szempontja.

Nemzeti Fejlesztés 2020	HBM Területfejlesztési Program 2014-2020 kapcsolódó beavatkozásai	Kapcsolódás minősége
Rövid távú környezetstratégiai célok - épített környezet értékeinek és a természeti erőforrások védelme, természet-és tájvédelem - környezetvédelem, örökségvédelem - települési környezet védelme kedvező táji adottságok megőrzése	1.1. Fenntartható energiahasználat 1.3. A megye természeti, táji értékeinek védelme 2.1. Fenntartható mezőgazdaság 5.3. Szemléletformálás 7.5. Városfejlesztés 8.1. Települési rehabilitációs	A kapcsolódás erős és világos.

- agrár-és erdő környezetgazdálkodási rendszerek működtetése - természeti erőforrások, ásványkincsek fenntartható használata - klímaadaptáció - takarékos anyag-, energia és térhasználatot ösztönző szabályozás, szemléletformálás	programok 8.2. Vidéki és települési környezet fejlesztése	
Hosszú távú környezetstratégiai célok - fenntarthatóságot, épített környezet és természeti erőforrások mennyiségi, minőségi védelmét biztosító gazdasági tevékenységek és ágazatok fejlesztése - szemléletváltás a vízgazdálkodásban, vízmegtartás-, vízpótlás és elvezetés tájszerkezettel összhangban - energiatakarékosság, alternatív, megújuló energiára épülő helyi energiatermelési és ellátási rendszerek kiépítése - épített környezet értékeinek védelme, épített örökség erőforrásként való használata - barnamezős beruházások szorgalmazása - fenntarthatóságra irányuló környezeti nevelés, szemléletformálás érték alapú település-és város rehabilitáció, innovatív városfejlesztés	1.1. Fenntartható energiahasználat 1.2. Komplex vízgazdálkodás 1.3. A megye természeti, táji értékeinek védelme 2.1. Fenntartható mezőgazdaság 2.4. Hatékony energiafelhasználás 3.1. Támogató üzleti környezet fejlesztése 3.4. Innováció és versenyképesség fejlesztése 5.3. Szemléletformálás 7.5. Városfejlesztés 7.6. Környezetfejlesztés, CO2 csökkentés 8.1. Települési rehabilitációs programok 8.2. Vidéki és települési környezet fejlesztése	A kapcsolódás egyértelmű, szoros.

Nemzeti Környezetvédelmi Program (2009-2014)	HBM Területfejlesztési Program 2014-2020 kapcsolódó beavatkozásai	Kapcsolódás minősége
A környezettudatos szemlélet és gondolkodásmód erősítése: - szemléletformálás - környezettudatos termelés és fogyasztás - környezettudatos információhoz való hozzáférés	5.2. Közművelődés fejlesztése 5.3. Szemléletformálás 7.2. Élelmiszer-feldolgozóipar fejlesztése	A kapcsolódás világos és erős.
Éghajlatváltozás: - üvegházhatású gázok kibocsátásának csökkentése - az energiahatékonyság és energiatakarékosság növelése növényborítottság növelésével,	1.1. Fenntartható energiahasználat 2.1. Fenntartható mezőgazdaság 2.4. Hatékony energiafelhasználás 4.1. Nemzetközi és országos közlekedési hálózatok fejlesztése 4.2. Megyei és helyi közlekedési	A kapcsolódás egyértelmű, szoros, azonban a közlekedés

alkalmazkodóképesség javításával, a károk megelőzésével - a közlekedési-szállítási igények csökkentése, közlekedés környezetterhelésének csökkentése - mezőgazdasági eredetű kibocsátás csökkentése	hálózatok fejlesztése 4.3. Közösségi és környezetbarát közlekedés fejlesztése 4.4. Infokommunikációs fejlesztések	környezetterhelésé nek, a közlekedési-szállítási igények csökkentésének tere tovább erősítendő.
Környezet és egészség: - lakosság egészségét károsító folyamatok fékezése és visszafordításának elősegítése - az egészséges környezet kialakítása - egészségügyi egyenlőtlenségek mérséklése és a sérülékeny csoportok fokozott védelme - beltéri levegőminőség - biológiai allergének elleni védekezés - a vízminőség és egészség (ivóvíz, fürdővíz) - élelmiszerbiztonság - környezet-egészségügyi információs rendszer	1.3. A megye természeti, táji értékeinek védelme 1.5. Környezet kárelőrejelzés, és kárelhárítás 6.1. Egészséges megye 6.2. Gondoskodó megye	A kapcsolódás közepes szintű. A Program beavatkozásai közt nem találhatóak meg a beltéri levegőminőség javítására, a biológiai allergének elleni védekezésre, az élelmiszerbiztonsá gra, illetve a környezet egészségügyi információs rendszerre vonatkozó célok.
Települési környezetminőség: - tudatos településfejlesztés - fenntarthatósági szempontok hatékonyabb érvényesítése - takarékos területhasználat - az épített környezet és a zöldfelületi rendszer védelme - harmonikusabb tájba illesztés - a mobilitási igények mérséklése, környezetbaráttá tétele - a települések zavartalan működését biztosító környezeti infrastruktúra kiépítése - levegőminőségének javítása, zajterhelés csökkentése - közlekedés és környezet (egyéni nem motorizált, közösségi) - települési közszolgáltatások és a környezetvédelem (ivóvíz, szennyvíz)	1.2. Komplex vízgazdálkodás 1.3. A megye természeti, táji értékeinek védelme 1.4. Komplex hulladékgazdálkodás 4.3. Közösségi és környezetbarát közlekedés fejlesztése 5.3. Szemléletformálás 7.6. Környezetfejlesztés, CO2 csökkentés 8.1. Települési rehabilitációs programok	A kapcsolódás egyértelmű, szoros, azonban erősítendők a mobilitási igények mérséklését és környezet-baráttá tételét célzó elvárások.
A biológiai sokféleség megőrzése, természet- és tájvédelem: - a természeti és táji értékek védelme - természetvédelmi őrzés, kezelés,	1.3. A megye természeti, táji értékeinek védelme 1.5. Környezet kárelőrejelzés, és kárelhárítás	A kapcsolódás egyértelmű.

fenntartás - károsodott területek helyreállítása, káros hatások csökkentése - a természetvédelem feltételrendszerének javítása		
Fenntartható terület- és földhasználat: - területrendezés és környezetvédelem - ásványkincsekkel való fenntartható gazdálkodás - talajok védelme és fenntartható használata - környezetbarát mezőgazdasági gyakorlat - az erdőgazdálkodás környezeti aspektusai	1.1. Fenntartható energiahasználat 2.1. Fenntartható mezőgazdaság 2.4. Hatékony energiafelhasználás	A kapcsolódás egyértelmű, szoros, azonban a Programban az erdőgazdálkodásra vonatkozó elvárások erősítendők.
Vizeink védelme és fenntartható használata: - vizeink „jó állapotának" elérése, vízgyűjtő gazdálkodási tervezés és monitoring - stratégiai vízkészletek mennyiségi és minőségi védelmét szolgáló, kapcsolódó programok (ivóvízbázis-védelem, geotermikus energia) - területi vízgazdálkodás VTT, vízkármegelőzés és elhárítás árvizek, belvizek kezelése - kiemelt fontosságú és országos jelentőségű érzékeny víztestek állapotának javítása (Tisza-tó)	1.2. Komplex vízgazdálkodás 1.3. A megye természeti, táji értékeinek védelme	A kapcsolódás kimutatható, külön beavatkozás is szolgálja az aszály, belvíz, árvíz által okozott problémákat, továbbá foglalkozik az egészséges ivóvíz, illetve a termálvízkincs védelmével.
Hulladékgazdálkodás: - megelőzés - zöldhulladék, komposztálás, újra használat, szelektív gyűjtés, újrafeldolgozás, energetikai hasznosítás - lerakás csökkentése, biológiai hulladék részarány csökkentés, rekultiváció - energetikai hasznosítás - hulladékgazdálkodási tervezés	1.4. Komplex hulladékgazdálkodás 1.5. Környezet kárelőrejelzés, és kárelhárítás 2.4. Hatékony energiafelhasználás 5.3. Szemléletformálás	A kapcsolódás világos és erős.
Környezetbiztonság: - a környezetbiztonság növelése, a veszélyeztetés megelőzése (árvizek) - a bekövetkezett katasztrófák következményeinek hatékony enyhítése, elhárítása	1.2. Komplex vízgazdálkodás 1.3. A megye természeti, táji értékeinek védelme 1.5. Környezet kárelőrejelzés, és kárelhárítás	A kapcsolódás erős. Az ár-és belvízi biztonság mellett a szennyezett területek

- a környezetkárosodás felszámolása - a veszélyes anyagok és veszélyes készítmények káros hatásainak kezelése - környezeti kármegelőzés és kárelhárítás, környezeti kármentesítés		rekultivációja és a környezeti kármegelőzés és kárelhárítás tématerülete is megjelenik, a veszélyes anyagok, veszélyes készítmények káros hatásainak kezelése azonban nem.

Nemzeti Vidékstratégia 2020	HBM Területfejlesztési Program 2014-2020 kapcsolódó beavatkozásai	Kapcsolódás minősége
Természeti értékek és erőforrások védelme, fenntartható használata: - talajvédelmi és ásványi nyersanyag-gazdálkodási program - természeti értékek, területek ökoszisztéma szolgáltatások védelme és helyreállítása program - környezetbiztonsági program - vízkészlet- és vízminőség-védelmi program - területi vízgazdálkodási program	1.2. Komplex vízgazdálkodás 1.3. A megye természeti, táji értékeinek védelme 1.5. Környezet kárelőrejelzés, és kárelhárítás 2.1. Fenntartható mezőgazdaság	A kapcsolódás egyértelmű, szoros.
Vidéki környezetminőség javítása: - ivóvízminőség-javító program - szennyvíz program - települési csapadékvíz-gazdálkodás program - levegőminőség-védelmi és zajterhelés csökkentési program - zöldterületi rendszer fejlesztése program - hulladékgazdálkodási program	1.2. Komplex vízgazdálkodás 1.3. A megye természeti, táji értékeinek védelme 1.4. Komplex hulladékgazdálkodás	A kapcsolódás egyértelmű és szoros. A Programban tovább lehetne erősíteni a települési csapadékvíz-gazdálkodás és a zöldterületi rendszer területét.
Föld- és birtokpolitika: - föld- és birtokrendezési, üzemszabályozási program - demográfiai földprogram, „fiatal gazda életpályamodell”	2.2. Versenyképes mezőgazdaság 2.3. Tudásátadás a mezőgazdaságban	A kapcsolódás egyértelmű, azonban a föld-és birtokrendezési, üzemszabályozási elem csak közvetetten jelenik, hangsúlyosabb a fiatalok

		mezőgazdaságba történő bevonzása a Programban.
Fenntartható agrárszerkezet- és termeléspolitika: - ökológiai gazdálkodás program - génmegőrzési program - táj- és agrár-környezetgazdálkodási program - állattenyésztés-fejlesztési program - lovas program - „Kert-Magyarország" kertészeti program - szőlő- és borprogram - szántóföldi növénytermesztés program - gyepgazdálkodás program - erdőprogram - halgazdálkodási program - vadgazdálkodási program	2.1. Fenntartható mezőgazdaság 2.2. Versenyképes mezőgazdaság	A kapcsolódás erős, egyértelmű, azonban az erdő-gazdálkodás erősítendő.
Hozzáadott értéknövelés, biztonságos élelmiszerellátás, biztonságos piac: - élelmiszer-feldolgozási program - ellenőrzött élelmiszerlánc program - „egészséges helyi terméket a közétkeztetésbe" program - agrármarketing, bel- és külpiaci program	2.2. Versenyképes mezőgazdaság 3.3. Helyi gazdaságfejlesztés 7.2. Élelmiszer - feldolgozóipar fejlesztés 7.3. Gazdaság-, innováció és közlekedésfejlesztés	A kapcsolódás világos és erős.
Helyi gazdaságfejlesztés: - helyi termék, helyi piac, közvetlen értékesítés program - helyi energiatermelés és - ellátás program - vidéki turizmus, falusi vendéglátás program - kézműves program - szövetkezés-fejlesztési program - helyi vállalkozásfejlesztés, szociális gazdaság program - szociális földprogram	2.4. Hatékony energiafelhasználás 2.5. Együttműködések 3.3. Helyi gazdaságfejlesztés 7.2. Élelmiszer - feldolgozóipar fejlesztés 7.3. Gazdaság-, innováció és közlekedésfejlesztés	A kapcsolódás, szoros, azonban a vidéki turizmus, falusi vendéglátás, mint cél nem jelenik meg a Koncepcióban.
Vidéki szellemi és fizikai infrastruktúra, egészségfejlesztés, életképes vidéki települések, helyi közösségek: - képzés, szakoktatás program - fogyasztói szemléletformálás program - népfőiskola program - modellgazdaságok, tájközpontok, agrár-szaktanácsadás program - kutatás-fejlesztés, innováció program	2.3. Tudásátadás a mezőgazdaságban 2.5. Együttműködések 3.4. Innováció és versenyképesség fejlesztése 5.1. Piaci igénykehez illeszkedő oktatás 5.3. Szemléletformálás 6.1. Egészséges megye	A kapcsolódás erős, egyértelmű.

- falufejlesztés, vidéki értéktár és örökség program - egészségügyi ellátás, egészségfejlesztés program	6.2. Gondoskodó megye 8.2. Vidéki és települési környezet fejlesztése	
Térségi komplex vidékfejlesztési nemzeti programok: - tanyás térségek fejlesztési programja - aprófalvas térségek fejlesztési programja - Tisza-völgy komplex fejlesztési program - térségfejlesztési Program - „Vidékfejlesztési együttműködések a Kárpát-medencei határon túli magyarsággal" program	1.2. Komplex vízgazdálkodás 8.2. Vidéki és települési környezet fejlesztése	A kapcsolódás beazonosítható, azonban külön a tanyás, és az aprófalvas térségek célzott fejlesztése nem nevesített, ezek a fejlesztések a vidéki települések fejlesztései keretében azonosíthatóak. Közvetlenül a Tisza-völgy programhoz való kapcsolódás hiányzik, azonban az árvízi veszélyeztetettség védelme jelen van.

Tisza Részvízgyűjtő Gazdálkodási Terv	**HBM Területfejlesztési Program 2014-2020 kapcsolódó beavatkozásai**	**Kapcsolódás minősége**
Tápanyag és szerves-anyag terhelések, szennyezések csökkentése: - településekről összegyűjtött kommunális szennyvizek elvezetése, tisztítása, elhelyezése - településekről származó egyéb szennyezésekkel kapcsolatos intézkedések - ipari forrásból származó közvetlen szennyezések - mezőgazdasági tevékenységből származó tápanyag és szerves anyag terhelések csökkentése - jó halászati és horgászati gyakorlat kialakítása és elterjesztése - egyéb szennyezésének megelőzése, illetve a szennyezések kárelhárítása	1.4. Komplex hulladékgazdálkodás 1.5. Környezet kárelőrejelzés, és kárelhárítás 2.4. Hatékony energiafelhasználás	A kapcsolódás egyértelmű és szoros, azonban hiányoznak a jó halászati és horgászati gyakorlat elterjesztésére irányuló, illetve erősítendők az ipari forrásból származó szennyezések csökkentésére irányuló lépések.
Vízfolyások és állóvizek hidromorfológiai állapotát javító	1.2. Komplex vízgazdálkodás	A kapcsolódás gyenge, egyedül az

intézkedések: - vízfolyások és állóvizek medrét érintő intézkedések - vízfolyások árterére vagy hullámterére, valamint az állóvizek parti sávjára vonatkozó intézkedések - hidromorfológai szempontokat figyelembe vevő vízhasználatok megvalósítása		ár-és belvízproblémák kezelésére irányul beavatkozás, a hidromorfológiai szempontokat figyelembe vevő vízhasználatok nem jelennek meg.
Fenntartható vízhasználatok: - vízkivétel, víztárazás - felszín alatti víztestek utánpótlása - aszály hatásának mérséklése	1.2. Komplex vízgazdálkodás 7.6. Környezetfejlesztés, CO2 csökkentés	A kapcsolódás egyértelmű, bár a felszín alatti víztestek utánpótlása, védelme csupán a Debrecent érintő szövegezésben jelenik meg, mint kiemelt feladat.
Megfelelő ivóvízminőséget biztosító intézkedések: - ivóvízminőség javítás - vízbázisok védelme	1.2. Komplex vízgazdálkodás 7.6. Környezetfejlesztés, CO2 csökkentés	A kapcsolódás egyértelmű, bár a vízbázisok védelme csupán a Debrecent érintő beavatkozásban jelenik meg, mint kiemelt feladat.
Vizes élőhelyekre és védett területekre vonatkozó egyedi intézkedések: - vizes élőhelyekre és természeti értékei miatt védett területekre vonatkozó intézkedések - „halas" vizekre vonatkozó intézkedések - természetes fürdővizekre vonatkozó speciális intézkedések	1.3. A megye természeti, táji értékeinek védelme 3.5. A megye értékeire épülő turizmus	A kapcsolódás egyértelmű, azonban a halas vizekre vonatkozó és a természetes fürdővizek óvására vonatkozó célok erősítendők.
Átfogó intézkedések a vízi környezeti problémák megoldására: - monitoring hálózat és eszközök, valamint az információs rendszerek fejlesztése - az informatikai rendszerek fejlesztése - Kutatás, fejlesztés - képességfejlesztés, szemlélet-formálás	1.3. A megye természeti, táji értékeinek védelme 3.4. Innováció és versenyképesség fejlesztése 5.1. Piaci igénykehez illeszkedő oktatás 5.3. Szemléletformálás	A katasztrófavédelem, illetve a vízi környezeti problémák monitoring hálózata és informatikai fejlesztésének súlya erősítendő a Programban.

EU 2020 Stratégia Tematikus céljai	JNSZM Területfejlesztési Programjának főbb kapcsolódó	Kapcsolódás minősége

	beavatkozásai	
1. A kutatás, technológia-fejlesztés és innováció erősítése	3.4. Innováció és versenyképesség fejlesztése 7.3. Gazdaság-, innováció és közlekedésfejlesztés	Egyértelmű kapcsolódás.
2. Infokommunikációs technológiákhoz való hozzáférés elősegítése	4.4. Infokommunikációs fejlesztések	Egyértelmű kapcsolódás.
3. A kis- és középvállalkozások, a mezőgazdasági (az EMVA keretében) a halászati és akva-kultúra - ágazat (az ETHA keretében) versenyképességének javítása	2.1. Fenntartható mezőgazdaság 2.2. Versenyképes mezőgazdaság 2.3. Tudásátadás a mezőgazdaságban 3.1. Támogató üzleti környezet fejlesztése 3.2. Vállalkozásfejlesztés 3.3. Helyi gazdaságfejlesztés 3.4. Innováció és versenyképesség fejlesztése 3.5. A megye értékeire épülő turizmus 5.1. Piaci igénykehez illeszkedő oktatás 7.1. Turizmusfejlesztés 7.2. Élelmiszer - feldolgozóipar fejlesztés 7.3. Gazdaság-, innováció és közlekedésfejlesztés	Igen erős kapcsolat mutatható ki a KKV-k támogatására, foglalkoztatás bővítésére irányulóan.
4. Az alacsony szén-dioxid kibocsátású gazdaság felé történő elmozdulás támogatása minden ágazatban	1.1. Fenntartható energiahasználat 2.4. Hatékony energiafelhasználás 4.3. Közösségi és környezetbarát közlekedés fejlesztése 7.6. Környezetfejlesztés, CO2 csökkentés	Egyértelmű kapcsolódás.
5. Az éghajlatváltozáshoz való alkalmazkodás, kockázat megelőzés és-kezelés előmozdítása	1.2. Komplex vízgazdálkodás 1.3. A megye természeti, táji értékeinek védelme 1.5. Környezet kárelőrejelzés, és kárelhárítás 8.1. Települési rehabilitációs programok	A kapcsolódás erős, egyértelmű.
6. A környezetvédelem és erőforrás felhasználás hatékonyság	1.1. Fenntartható energiahasználat 1.3. A megye természeti, táji értékeinek védelme 1.4. Komplex hulladékgazdálkodás 1.5. Környezet kárelőrejelzés, és kárelhárítás 2.4. Hatékony energiafelhasználás 4.3. Közösségi és környezetbarát közlekedés fejlesztése 7.6. Környezetfejlesztés, CO2 csökkentés	A kapcsolódás erős, egyértelmű.

7. A fenntartható közlekedés előmozdítása, kapacitáshiányok megszüntetése	4.1. Nemzetközi és országos közlekedési hálózatok fejlesztése 4.2. Megyei és helyi közlekedési hálózatok fejlesztése 4.3. Közösségi és környezetbarát közlekedés fejlesztése	A kapcsolódás egyértelmű.
8. A foglalkoztatás bővítése és a munkavállalói mobilitás ösztönzése	3.1. Támogató üzleti környezet fejlesztése 3.2. Vállalkozásfejlesztés 3.3. Helyi gazdaságfejlesztés 3.4. Innováció és versenyképesség fejlesztése 3.5. A megye értékeire épülő turizmus 4.1. Nemzetközi és országos közlekedési hálózatok fejlesztése 4.2. Megyei és helyi közlekedési hálózatok fejlesztése 4.3. Közösségi és környezetbarát közlekedés fejlesztése 5.1. Piaci igénykehez illeszkedő oktatás 7.1. Turizmusfejlesztés 7.2. Élelmiszer - feldolgozóipar fejlesztés 7.3. Gazdaság-, innováció és közlekedésfejlesztés	A kapcsolódás erős és egyértelmű.
9. A társadalmi befogadás előmozdítása és a szegénység elleni küzdelem	2.5. Együttműködések 5.1. Piaci igénykehez illeszkedő oktatás 6.2. Gondoskodó megye 8.1. Települési rehabilitációs programok 8.3. Helyi identitás megőrzése	A kapcsolódás erős, egyértelmű.
10. Az oktatásba és az egész életen át tartó tanulásba beruházás	5.1. Piaci igénykehez illeszkedő oktatás 5.2. Közművelődés fejlesztése	A kapcsolódás erős, egyértelmű, azonban az egész életen át tartó tanulás nem jelenik meg a Program beavatkozásaiban.
11. Az intézményi kapacitások és a közigazgatás hatékonyságának fokozása	8.4. Hatékony közigazgatás és közszolgáltatás	A kapcsolódás erős, egyértelmű.

3. A Hajdú-Bihar Megyei Területfejlesztési Program megvalósítása társadalmi, gazdasági, környezeti hatásainak, következményeinek feltárása

3.1. A megyei Területfejlesztési program prioritásainak társadalmi, gazdasági szempontú értékelése

A Hajdú-Bihar Megyei Területfejlesztési Programban nyolc prioritás került kialakításra annak érdekében, hogy a Jövőképben megfogalmazott vízió, illetve a Koncepcióban megjelenő célok megvalósulhassanak. Társadalmi, gazdasági oldalról megközelítve a 2030-ra versenyképes megye és benne innovációs központként megjelenő Debrecen magában hordozza az elvárt gazdaságélénkítő, munkahelyteremtő hatásokat.

A tervdokumentumok előírt hierarchiájából fakadóan a Programnak és a benne kialakított prioritásoknak illeszkedniük kell a felettes dokumentumban, azaz a Koncepcióban megfogalmazott célokhoz. Abból fakadóan, hogy a Koncepció három átfogó céljából kettő (C.1. és C.2.), a négy stratégiai ágazati cél közül pedig három (Á.2., Á.3., Á.4.) is társadalmi, gazdasági irányultságú, a Programban kialakított prioritásrendszerben is erősen jelentkezik a gazdaság-és társadalomfejlesztő célzat.

Vannak azonban olyan prioritások, például az 5. Intelligens társadalom, vagy a 6. Egészséges és gondoskodó társadalom prioritás, melyekben inkább **a társadalom**, a humán erőforrás fejlesztése áll a középpontban. Az 5. és 6. prioritás keretei közt kialakított mindhárom beavatkozás a társadalmi, demográfiai problémákra kíván reagálni. A munkaerő piaci igényekre épülő képzési struktúra kialakítása javítja, harmonizálja a társadalom képzettségi szintjét, ezáltal találhat könnyebben egymásra a keresleti és kínálati oldal. A társadalom látókörének szélesítését, kulturális igényét, közművelődésének szintjét emelik az olyan beruházások, mint például a könyvtárak, kulturális központok fejlesztése, de a közösségi összetartozás érzése és a helyi identitás növelését szolgáló infrastrukturális (pl. közösségi házak) és nem infrastrukturális beruházások (szemléletformáló kezdeményezések) is hozzájárulnak a társadalmi kohézió erősítéséhez.

A 6. prioritás keretei közt kialakított két beavatkozás egyrészt az egészséges, másrészt a gondoskodó megye vízióját veti fel. Rendkívül fontos feladatként mutatkozik a megye népessége egészségi állapotának javítása, melyhez az Egészséges megye beavatkozás infrastrukturális (egészségügyi alapellátás és járó-beteg szakellátás) elemek megvalósításával igyekszik hozzájárulni. A szociális ellátórendszer javítását célozza a Gondoskodó megye elnevezésű beavatkozás, melynek révén mind a szociális alapszolgáltatások, mind a gyermekjóléti alapellátások körét igyekszik fejleszteni. Ezen közszolgáltatások akadálymentes elérése, hozzáférése fontos eleme a társadalmi-, szociális kohézióhoz, az egyenlő esélyű hozzáféréshez. Ezen beavatkozások révén igyekszik a prioritás egyrészről a társadalom peremére szorult, sokszor több szempontból is kiszolgáltatott társadalmi csoportoknak (pl. hajléktalanok, szenvedélybetegek, szegénységben élők), másrészt a társadalom alapvető elemének tekintett családoknak, ezen belül is főként a gyermekek és időskorúak ellátásának megoldásáról gondoskodni.

A 3. Versenyképes gazdaság prioritásban célzottan a tervezett **gazdasági hatások** a meghatározóak. A prioritás révén növekszik a megye gazdasági ereje, vonzó gazdasági, üzleti környezetet teremt a betelepült és a jövőben betelepülni kívánó vállalkozások számára. Erősíti a gazdasági és innovációs szereplők egymás közti kapcsolatait, elősegíti hálózatosodásukat, ezáltal növelve a megyében megtermelt bruttó hazai terméket. Hozzájárul ahhoz, hogy növekedjen a megyében a munkahelyek száma, emelkedjen a befektetett tőke, illetve javuljon a foglalkoztatottság, gazdasági aktivitás. A tervezett beavatkozások révén a gazdaságnak nem kifejezetten csak a termelő, hanem a szolgáltató

szférája is megerősödik, ezt szolgálja például a negyedik, a megye értékeire építő turizmusfejlesztési beavatkozás is.

A tervezett **társadalmi és gazdasági hatások** azonban a prioritások többségében nem tisztán, egyoldalúan jelennek meg. A 8. prioritásban inkább a társadalmi jólétet szolgáló beavatkozások kerültek kialakításra, ilyen a helyi identitást növelő célzatú beavatkozás, a hatékony közigazgatás és közszolgáltatás fejlesztését, a leszakadó társadalmi rétegek és szegregált lakókörnyezetek javítását szolgáló települési rehabilitációs programok, melyek mind-mind hozzájárulnak ahhoz, hogy a társadalom legalább szűkebb lakókörnyezetében mind jobban, egészségesebb szabadidő-eltöltést lehetővé tevő környezetben, őket kiszolgáló szolgáltatásokat igénybe véve élhessen. A 8.1. és 8.2. beavatkozás mindemellett természetesen gazdaságfejlesztést szolgáló elemeket is tartalmaz, hiszen egy vonzó települési környezet nemcsak a lakosság, hanem a gazdasági szereplők és turisták számára is vonzó tényezőt jelent. Éppígy a 7. prioritás is kevert, egymástól alig elkülöníthető társadalmi és gazdasági hatásokat vált majd ki. Az elérhetőség javítását célzó 4. prioritás révén a megye külső, nagytérségi és belső elérhetősége is javul. Az elérési idő és megközelíthetőség igen fontos telepítő tényező, mely a tervezett fejlesztések révén nagyban javulni fog. A 2. A megye agráriumának komplex fejlesztése prioritás keretei közt tervezett beruházások is kifejtenek gazdasági és társadalmi hatásokat. A fiatalok helyben tartását, helyben munkához segítését szolgálja a 2.3. Beavatkozás, melynek révén nemcsak egzisztenciális helyzetük, hanem a vidéki területekhez való kötődésük is megerősödik. De a szociális gazdaság erősödését szolgálják a prioritás utolsó beavatkozásában megvalósuló együttműködések, szociális típusú projektek, szövetkezetek is. A mezőgazdaság a megye természeti adottságaira alapozva jelentős gazdasági potenciált jelent, az ebbe történő beavatkozások révén munkahelyteremtésre és foglalkoztatás-növekedésre lehet számítani.

3.2 Környezeti, főbb környezetvédelmi célok és szempontok megjelenése a megyei Területfejlesztési programban

A Hajdú-Bihar Megyei Területfejlesztési Programban kialakításra került nyolc prioritás és beavatkozás közül számos tartalmaz környezeti szempontú, a környezeti elemekre valószínűleg releváns hatással bíró beavatkozásokat is. Már a Koncepció célrendszere is erőteljes hangsúllyal jeleníti meg a **környezeti fenntarthatóságot**, ráadásul számos olyan szempontot is megfogalmaz, melyeket a jövőben kialakítandó tervdokumentumokban, így a megyei Területfejlesztési programban és a majdan megvalósítandó fejlesztések során mindenképpen figyelembe kell venni.

A következőkben bemutatásra kerül, hogy a Koncepcióban kijelölt környezetvédelmi szempontok miként érvényesülnek, mely beavatkozásban kapnak teret a Programban.

A táji értékek a lehető legkevésbé sérüljenek

A vonalas infrastruktúra fejlesztések esetében a térséget érintő vasúti- és közúti fejlesztések, illetve távvezetékek építésének megvalósítása során a lehető legnagyobb körültekintéssel kell eljárni.
A Program 4. Prioritása szolgálja az elérhetőség javítását. A kialakított beavatkozások keretei közt főként a már meglévő infrastrukturális elemek (pl. földutak burkolattal történő ellátása, önkormányzati utak felújítása, állapotjavítások, közlekedésbiztonsági elemek kialakítása, közlekedési módváltást lehetővé tevő elemek) felújítása, fejlesztése lehetséges, ezáltal érve el azt, hogy a vasúti és közúti fejlesztések területfoglalása ne öltsön jelentős mértékeket.

Minél kevésbé sérüljenek az érzékeny természeti tényezők
Az újonnan létrejövő zöld gazdaságban meg kell találni a helyi ember, mint természeti lény és társadalmi gazdasági entitás optimális helyét.
A Program külön beavatkozást (1.3.) szentel a megye természeti, táji értékeinek védelmére, a biológiai sokszínűség megóvására, az ökoszisztémák fenntarthatóságát szem előtt tartva. Abból kiindulva, hogy a társadalmi és a környezeti igényeknek mind jobban megfeleljen, több irányból közelítő beavatkozások kerültek kialakításra e szempont érvényesítése céljából. Az 1.5. beavatkozás például a megelőzésre helyezi a hangsúlyt, igyekszik a környezeti károk előrejelzését és megelőzését, illetve a már károsult környezet kármentesítésének teret adni. A 2.1. Fenntartható mezőgazdaság beavatkozás pedig kiemelt figyelmet fordít a természeti értékek, az ökoszisztémák megőrzésére, melyet az ökológiai gazdálkodás erősítésével, a genetikai erőforrások megőrzésével kíván támogatni.

A Koncepcióban kiemelt azon elköteleződés azonban, mely szerint a helyi/kistáji adottságok és a lokális erőforrások által megkövetelt intenzívebb hasznosítása miatt a sérülékeny természeti tényezők minél pontosabb feltérképezését, kiaknázásuk megtervezését, és a védett területek határainak, zónahatárainak kijelölését szükséges megtenni, nem jelenik meg a Program kialakításra került beavatkozásaiban.

Megújuló energiák hasznosítása
A Program több beavatkozása is a megújuló energiák hasznosítására irányul. Az 1. Fenntartható környezet prioritás első beavatkozása a megújuló energiákat használó technológiák kialakításához nyújt segítséget, ahol a természetes megújuló energiaforrások (biomassza, biogáz-, geotermikus-, nap-, víz- és szélenergia) mellett a mezőgazdasági, erdészeti, ipari melléktermékek és egyéb hulladékok energetikai hasznosítására is sor kerülhet. A 2.4. beavatkozás a versenyképes és a fenntartható agrártermelés céljából ad teret az energiafelhasználás hatékonyságának javítására, mellyel egyrészt javítja az ágazat energiahatékonyságát, a megújuló energiaforrások nagyobb mértékű használatát, másrészt a melléktermékek energetikai célú hasznosítását.

Felelős gazdálkodás a vízzel és a felszín alatti víz helyett a felszíni vízhasznosítás előtérbe helyezése a felszín alattival szemben
A komplex vízgazdálkodás témakörét fókuszba helyezve külön beavatkozás (1.2) került kialakításra az 1. prioritáson belül. A klímaváltozás hatásaira (fokozódó aszály, árvíz, belvízveszély) nemcsak a környező megyékkel, hanem a határon túli területekkel való együttműködésben kíván reagálni. Az egészséges ivóvíz biztosításán túlmenően a lakossági szennyvíz-elvezetést- és kezelést is lehetővé teszi a beavatkozás, miközben a felszín alatti vízbázisok – főként a termálvíz – védelme is megjelenik.

A felszíni vízhasznosítás felszín alattival szemben történő preferálása azonban nem jelenik meg a Programban.

Barnamezős beruházások előnyben részesítése
Azon túlmenően, hogy a Programon belül főként a felújítások, fejlesztések szerepe a domináns az új infrastrukturális elemek létesítése helyett, ez a környezetvédelmi szempont több kialakított prioritáson és beavatkozáson belül is megjelenik. A 3.1. beavatkozás keretei közt nyílik lehetőség például a települések leromlott állapotú barnamezős, egykori – főként – ipari hasznosítású területeinek kezelésére. Az beavatkozás célja e területek rendezése, új (köz) funkcióval való ellátása, valamint funkcióváltásuk elősegítése környezetvédelmi szempontok figyelembe vételével. Ugyanezen beruházásokat teszi többek közt lehetővé a Debrecenre korlátozódó 7.6. Környezetfejlesztés, CO2 csökkentés elnevezésű beavatkozás is.

A Koncepció azon elvárása azonban, mely szerint a korábbi — elsősorban európai uniós — fejlesztésekhez való kapcsolódást, azok eredményeinek felhasználását kell preferálni, nem jelenik meg a megyei Programban.

Minden épület-korszerűsítéssel járó beruházásnál kötelező legyen energetikai korszerűsítés megvalósítása

Az épületállomány energetikai korszerűsítés igénye (hőszigetelés, nyílászárócsere, fűtési rendszer korszerűsítése, stb.) bár a Koncepcióban hangsúlyosan jelenik meg, a Programban mégis csupán egyetlen, a Debrecenre korlátozódó prioritásban (7.6. beavatkozásban) jelenik meg e témakör (ahol kiemelésre kerül, hogy az energiahatékonysági beruházások, fejlesztések, korszerűsítések során ösztönözni kell a klímabarát és energiatakarékos építészeti megoldások, illetve lehetőség szerint a megújuló energia-források használatának alkalmazását). Ebből adódóan a tervezett épületenergetikai célú beruházások csupán a debreceni épületállományra vonatkoznak, a megye többi részében az önkormányzati, közszolgáltatást ellátó intézmények energiahatékonyságának növelése nem jelenik meg a megyei Programban.

A mezőgazdasági iszap mennyiségének jelentős korlátozása

A Program 1.1. beavatkozásában kapcsolódik a megfogalmazott környezetvédelmi elváráshoz, hiszen keretében a mezőgazdasági/erdészeti/ipari melléktermékek és egyéb hulladékok energetikai hasznosítására is sor kerülhet. Kifejezetten a mezőgazdasági hulladékhasznosítás témája az Agráriumra vonatkozó 2. prioritásban jelenik meg. A 2.4. beavatkozásban a mezőgazdaság energiahatékonyságát, a megújuló erőforrások és melléktermékek hasznosítására van lehetőség.
A mezőgazdasági iszap lerakása helyett biogáz hasznosítás, komposztálás előtérbe helyezése azonban nem jelenik meg a Programban.

Termálvíz-bázis védelme

A Program 1.2. Komplex vízgazdálkodás beavatkozása kapcsolódik a termálvizek védelme szemponthoz. Ebben a beavatkozásban történik meg a komplex vízgazdálkodás keretei közt a termálvizek védelme, a megyei termálvízkincs megtartására, felhasználására irányuló beruházások megvalósítása. A 2.4. Hatékony energiafelhasználás beavatkozás is kiemeli a megyei erős termálpotenciált, ami az energiafüggőség csökkentését, a mezőgazdaság terén a melegházi termesztést, valamint a halászati tevékenységeket segítheti. A 7.1 beavatkozás keretében a gazdasági szempontok mellett tér jut a termálturizmus kapcsán a környezetvédelmi céloknak is. Az elfolyó termálvíz hasznosítása tehát mindenképpen fontos akár fűtési, akár mezőgazdasági célokra.

3.3. A megyei területfejlesztési Program prioritásrendszerének társadalmi, gazdasági, környezeti szempontú konzisztencia vizsgálata, az esetleges ellentmondások feltárása

A Program prioritásrendszerében **egyértelműen jelen vannak a tágan értelmezett, azaz a társadalmi, gazdasági és környezeti fenntarthatóságra vonatkozó elemek**, éppúgy, mint a felettes dokumentumban, a Koncepcióban. A program prioritásai és beavatkozásai hozzájárulnak ahhoz, hogy

a megye számára megfogalmazott jövőkép megvalósuljon. Eredményeként 2030-ra a gazdasági teljesítmény javulásával egyre növekszik a foglalkoztatottak száma, és mindeközben a megye megőrzi természeti értékeit, adottságait, valamint fenntartható, társadalmi együttműködésekkel kiegyensúlyozottan fejlődik, ezáltal pedig minden lakosa számára élhető környezetet jelent.

A Program hangsúlyosan törekszik a gazdaság, a társadalom és a környezet hármasának összhangjára, ez a törekvés hol egyik, hol másik elem irányába tolódik el, de a hangsúlyeltolódás nem jelent egyoldalúságot. Ahogyan az az előző fejezetekben is bemutatásra került, az egyes prioritásokon belül hol egyértelműen a hármas egyik szegmense, hol a másik, vagy vegyesen jelennek meg a fenntarthatóság irányába mutató beavatkozások.

A legerősebben a **környezeti fenntarthatóság** felé mutató 1. Fenntartható környezet prioritáson túlmenően erős környezeti szempontok jelennek meg a többi prioritásban is, úgy mint pl. a fenntartható, ökológiai mezőgazdaság (2.1.) megvalósítására törekvés, az energiafelhasználás hatékonyságának növelése, keletkező melléktermékek hasznosítása (2.4.), barnamezős beavatkozások támogatása (3.1. és 7.6.), a környezetbarát és a nem motorizált közlekedés elősegítése (4.3.). De megjelennek a környezeti (pl. energiatudatosságot növelő) szemléletformáló akciók (5.3.), az erőforrás-hatékonyságot javító fejlesztések (7.2.), a mindinkább helyi alapanyagok felhasználásával gyártott helyi termékek preferálása (7.3.) mellett a település-rehabilitációs programok (8.1.).

Közvetlenül majdnem mindegyik prioritásban megjelennek a környezeti elemek, közvetve pedig mindegyikben, hiszen pl. egy az egészségügyi alapellátás-és járóbeteg szakellátás optimális kialakítása és infrastruktúrájának fejlesztése hozzájárul ahhoz, hogy minél kevesebb környezetszennyező utazással vehesse igénybe a lakosság a nyújtott szolgáltatásokat. A konzisztencia vizsgálat rámutat arra, hogy bár megjelenik a környezet védelmének szempontja a 4. Elérhetőség fejlesztése Hajdú-Bihar megyében prioritásban is, azonban a Koncepcióban is jelzett ütközőfelület továbbra is jelen van a környezetszennyező, motorizált és egyéni közlekedésnek is jelentős teret nyújtó 4.1 és a 4.2. beavatkozásokban. A nemzetközi és országos, illetve megyei és helyi közlekedési hálózatok fejlesztése mind **hozzájárulhat a közlekedési eredetű szennyezések, szennyezőanyagok kibocsátásának növekedéséhez**, illetve a közlekedési igények növekedéséhez. A **porszennyezés növekedése**, mint közvetve jelentkező problémaforrás szintén előre jelezhető, igaz, a települések központjából a forgalmat elvezető beruházások ez ellen hatnak.

A közlekedés környezetterhelésének jelentős csökkentése, a mobilitási igények mérséklése és környezet-baráttá tétele erősíthető célként azonosítható. Az ellentmondás nyilvánvalóan jelen van, hiszen míg **valós társadalmi igény**ként merül fel, hogy a hivatásforgalmú közlekedés, a napi ügyek intézése, a mindennapi térpályák bejárása könnyen, megfelelő színvonalú infrastruktúrán történhessen meg, illetve ezek kiépítése a **gazdasági szempontokat is** figyelembe véve történjen (pl. egy-egy ipari park, ipari terület kiszolgálása érdekében), akkor a **környezeti szempontok szem előtt tartása** sokszor csak harmadlagos szempont.

Hasonlóan megemlíthető a turisztikai célú beavatkozások (3.5. A megye értékeire épülő turizmus és a Debrecenre korlátozódó 7.1. Turizmusfejlesztés) hatása, ahol a megye természeti potenciáljaira építve a turizmustól **gazdaságfellendítő** szerepet várnak, illetve **társadalmi igény**ként az egészséges életmód, a társadalmi jólét reményét, azonban a tervezett beruházások mégiscsak **beavatkoznak az ökoszisztéma rendszerébe** a kapacitások bővítése, illetve a szolgáltatások fejlesztése révén is. Mindazonáltal a tervezett turisztikai célú beavatkozások hangsúlyozzák a természetben, környezetben kismértékű beavatkozást képező természeti- öko-, és aktív (kerékpáros, vízi, sportturizmust) turizmus fejlesztésének jelentőségét.

Nagyobb fokú figyelmet érdemel főként a gazdaság fejlesztésére irányuló 3. prioritás, ahol a gazdasági versenyképesség céljait szem előtt tartó beavatkozások sora került kialakításra. Céljuk főként a helyi kis-és középvállalkozások (KKV) foglalkoztatás-bővítési célú fejlesztése, a vállalkozások működését segítő üzleti környezet kialakítása, mely **jelentős infrastruktúra-építési igénnyel** jelentkezik. Ez az igény főként bővítési-fejlesztési célzatú, még ha hangsúlyt is kap a barnamezős területek fejlesztése.

A feltárt célok és illeszkedési erősségek vizsgálata alapján megállapítható, hogy **markáns, a fenntarthatósági szempontoknak alapvetően ellentmondó célok, feloldhatatlan szempontok nem fedezhetőek fel** a Hadú-Bihar megyei Programban. Az elvégzett illeszkedésvizsgálat alapján kijelölhető néhány olyan terület a megyei Programban, melyre nagyobb figyelem fordítása szükséges a majdani megvalósítás, illetve a megvalósítást elősegítő, a tervdokumentumok hierarchiájában alacsonyabb szinten álló dokumentumok készítésekor.

A megjelenő kevéssé hangsúlyos területek többsége már a Koncepció szintjén is megjelent. Ezek a területek az alábbiak, ahol ugyan a kapcsolódás kimutatható volt, azonban **erősítésük szüksége mutatkozik:**

- utazás, szállítás és energiatovábbítás igényeit csökkentő térhasználat
- a közlekedés környezetterhelésének, a közlekedési-szállítási igények csökkentésének tere
- az erdőkkel, erdőgazdálkodással kapcsolatos fejlesztési megközelítések
- az ipar környezeti hatásának csökkentésére vonatkozó megközelítések
- a veszélyes anyagok használatával kapcsolatos kockázatkezelés, illetve a veszélyes anyagok, veszélyes készítmények káros hatásainak kezelése
- katasztrófavédelem
- a felmerülő környezeti és éghajlat-változási kockázatok megértése, értékelése, kezelése
- a beltéri levegőminőség javítására, a biológiai allergének elleni védekezésre, az élelmiszerbiztonságra, illetve a környezet egészségügyi információs rendszer kialakítására, fejlesztésére irányuló törekvések
- a települési csapadékvíz-gazdálkodás és a zöldterületi rendszer fejlesztése.
- a jó halászati és horgászati gyakorlat elterjesztésére irányuló célok,
- a halas vizek és a természetes fürdővizek óvása, a vízi környezeti problémák monitoring hálózata és informatikai fejlesztésének súlya erősítendő
- a hidromorfológiai szempontokat figyelembe vevő vízhasználatok

3.4. A jelenlegi társadalmi, gazdasági és környezeti állapotnak a megyei Területfejlesztési Programmal összefüggésben levő elemeinek ismertetése, problémák, konfliktusok felvetése

Társadalom, gazdaság

A Központi Statisztikai Hivatal[1] (a továbbiakban KSH) 2013-ban megjelentetett, a megyére vonatkozó legfrissebb, 2013-as adatai alapján elmondható, hogy Hajdú-Bihar megye népessége a természetes népmozgalmi adatokat tekintve 2013 I-III. Negyedévében 869 fővel fogyott. A **természetes fogyás**

[1] Hajdú-Bihar megye Statisztikai évkönyve 2012, KSH, Debrecen, 2013.; Statisztikai tájékoztató Hajdú-Bihar megye 2013/3, KSH, Debrecen, 2013.december

üteme azonban az előző év azonos időszakához viszonyítva kedvezőbben alakult, lassult, hiszen az élveszületések száma (3659 fő) 1,6%-kal, a halálozások száma (4528 fő) 3,4%-kal mérséklődött. A csecsemőhalálozási ráta azonban az országos értéket (5,1) jelentősen meghaladta, hiszen a 2012 I-III. negyedévi 2,2-es érték 2013. III. negyedévére 6,3-ra emelkedett.

A gazdasági fejlettség térbeli összehasonlítására használt mutatót, az **egy lakosra jutó bruttó hazai termék**et - melyre vonatkozóan területi bontásban csak 2011-ig állnak rendelkezésre a **GDP** adatok - tekintve elmondható, hogy a régiók 2008 óta fennálló sorrendje 2011-ben sem változott, az Észak-Alföld az Észak-Magyarország után a második legkedvezőtlenebb helyzetű régió e tekintetben, 1.764 ezer Ft GDP jut egy lakosra. Hajdú-Bihar megye értéke a régiós átlagnál azonban sokkal kedvezőbb képet mutat, a megyében az egy főre jutó bruttó hazai termék meghaladja a kétmillió forintot (2.049 ezer Ft). A bruttó hazai termék (GDP) 2011. évi volumenindexei alapján a megyében az alábbi értékek mutathatóak ki az előző évet 100%-ként alapul véve. A bruttó hazai érték 2010-hez képest 1,6%-kal növekedett. Ezen belül a mezőgazdaság, erdőgazdálkodás, halászat ágazata 11,8%-os, az ipar mindössze 0,1 %-os, az építőipar azonban kereken két százalékos növekedést produkált.

A gazdasági teljesítményt befolyásoló fontosabb tényezők közül a **regisztrált** – vagyis a közhiteles adminisztratív nyilvántartások szerint jogilag létező – **vállalkozások** száma 2012-ben országosan bővült, az Észak-Alföldön az intenzív növekedés az őstermelők magas alföldi koncentrációjának is következménye. Az Észak-Alföld 257.682 regisztrált vállalkozásának 36 %-a (93.275 db) Hajdú-Bihar megyében regisztrált. A vállalkozásokon belül a legnagyobb gazdasági súlyt a **társas vállalkozások** jelentik. A Hajdú-Bihar megyében regisztrált vállalkozások több mint ötöde (21.758 db) társas vállalkozás. A vállalkozások elterjedtségét az ezer lakosra jutó regisztrált vállalkozások számával mérjük. Ezek alapján megállapítható, hogy 2012-ben ez a megyei érték (172 db) közel megegyezik a régióssal (173 db), de elmarad az országos (168 db) értéktől.

A tulajdonosi összetételt tekintve a vállalkozások sajátos csoportját alkotják a **külföldi érdekeltségű vállalkozások**. Az országban lévő közel 30 ezer külföldi érdekeltségű vállalkozás nem egészen 3%-a található az Észak-Alföldi régióban. Hajdú-Bihar megyében a régiós értéknek közel 40 %-a (352 db) működik. 2012-ben a megyébe 257 millió Ft külföldi tőkebefektetés érkezett, ezzel a megyében egy lakosra közel 475 ezer Ft külföldi tőke jut.

A gazdasági teljesítményre jelentős hatást gyakorló beruházások, a fejlesztési tevékenység az országos tendenciákkal ellentétben, az Észak-Alföldi régióban számottevően növekedett. A KSH 2012-es előzetes adatai alapján a gazdasági szervezetek régióban történő **beruházás**ainak (480,5 millió Ft) 33 százaléka (158,5 millió Ft) realizálódott Hajdú-Bihar megyében, s ezzel a megyében az egy lakosra jutó beruházás mértéke (292.349 Ft) messze elmarad mind a régiós (321.359 Ft), mind az országos (384.820 Ft) értéktől.

Hajdú-Bihar megyében a **kutató-fejlesztő tevékenységre fordított ráfordítások** GDP-hez viszonyított aránya -a rendelkezésre álló 2011-es adatok alapján- magas, az országos 1,22 %-ot nagyban meghaladja, eléri a GDP 1,98 %-át (számszerűen 24.269 millió forintot). (Összehasonlításul pl. Jász-Nagykun-Szolnok megyéjében a GDP csupán 0,44 %-át (4.000 millió forintot) fordítják K+F tevékenységre.) A K+F tevékenység területi különbségeinek alakulásában legfontosabb tényezők a térségi vállalkozások innovatív tevékenységében és a felsőfokú képzés intézményrendszerének kiépítettségében, kutatási tevékenységben meglévő differenciák. A K+F források összetételének területi sajátosságait nagyban meghatározza az egyes régiókban a vállalkozói és az egyéb (kutatóintézeti, felsőoktatási) kutatóhelyek relatív súlya. Az Észak-Alföldi régióban, ahol a vállalkozások kutatási tevékenysége jelentős, ott a forrásszerkezetben is nagyobb súlyt kapnak a vállalkozói hozzájárulások.

2011-2012-ben országosan nőtt a foglalkoztatottak száma és aránya, mely növekedésben szerepet játszott a közfoglalkoztatás, ami a bővülés felét adta. A régiók közötti foglalkoztatási különbségek a válság időszakában valamelyest mérséklődtek, mivel a gazdasági visszaesés negatív munkaerő-piaci hatása elsődlegesen a fejlettebb régiókat érintette, ugyanakkor a közfoglalkoztatási programokban a hátrányosabb gazdasági helyzetű térségek nagyobb arányban vettek részt. 2012-ben az Észak-Alföldi régióban nőtt a gazdaságilag aktívak száma. Úgy emelkedett az aktivitás, hogy a foglalkoztatás bővülésével egy időben a munkanélküliek száma mérséklődött. A régiós munkanélküliek (84,4 ezer fő) 35,1 %-át (29.700 fő), a régiós foglalkoztatottak (522,3 ezer fő) 36,5 %-át (190.800 fő) adja Hajdú-Bihar megye. A megye **munkanélküliségi rátája** 13,5%, mérsékeltebb, mint a régiós arány (13,9). Messze felülmúlja azonban az országos 10,9 %-ot. Az aktív foglalkoztatáspolitikai eszközzel támogatottak létszáma – a nyilvántartott álláskeresők számához hasonlóan – az Észak-Alföldön volt a legnagyobb, elérte a 70%-ot. A KSH lakossági munkaerő-felmérése szerint 2012-ben a megye 421,8 ezer fős 15–74 éves népességéből **190.800**-an **foglalkoztatott**ak, **29.700**-an **munkanélküli**ek voltak, a gazdaságilag inaktívak közé pedig 191,2 ezren tartoztak. A foglalkoztatottak száma 700 fővel, a munkanélkülieké 800 fővel nőtt az egy évvel korábbihoz képest. Az adatokból számítható megyei foglalkoztatási arány 46,4 %-ot, a munkanélküliségi ráta pedig 13,5 %-ot tett ki. A foglalkoztatási arány kedvezőbb, a munkanélküliségi ráta kedvezőtlenebb volt az egy évvel korábbinál.

A KSH 2012-es adatai alapján Hajdú-Bihar megye **ipari termelése** meghaladta a 731 milliárd forintot, mellyel a régiós értékhez közel 30 százalékkal járult hozzá. Az ipari termelés volumenindexe azonban a régiós iránnyal (csökkenés) ellentétben az egy évvel korábbihoz képest 2,5 százalékponttal emelkedett. Az egy lakosra jutó ipari termelés a megyében 1.348.300 Ft, mely megközelíti a régiós értéket (1.634.300 Ft). A 2013. III. negyedéves adatokat figyelembe véve kirajzolódik, hogy legnagyobb mértékben (20%-kal) a vegyi anyag termékek gyártása és a gyógyszergyártás ágazatcsoport teljesítménye esett vissza, ami az ipari termelés 31%-át adta. A gépipar és élelmiszeripar csökkenése az előbbinél kisebb mértékű (9%-os és 7,6%-os) volt és az ipari termelésből 22%-kal, illetve 17%-kal részesedtek. Ugyanakkor a kizárólag belföldre szolgáltató energiaipar teljesítménye alig 1%-kal maradt el a 2012. I.-III. negyedévitől és az ipari produktum 14%-át állította elő. Az építőipari termelés volumenindexe 2012-ben 88,6 % az előző évet 100%-nak véve, mely a régiós 8 % pontos növekedést figyelembe véve igen jelentős csökkenésnek tekinthető. Az egy lakosra jutó építőipari termelés 80 ezer Ft volt a megyében 2012-ben. 2013. III. negyedévéig az építőipari teljesítmény terén élénkülés figyelhető meg, melyhez mindkét építményfőcsoport hozzájárult. Az épületépítés volumene 22%-kal, az egyéb építményeken végzett munkáké 26%-kal haladta meg az egy évvel korábbit.

A megyei **idegenforgalom** teljesítményét vizsgálva az alábbi megállapítások tehetőek: Hajdú-Bihar megye kereskedelmi szálláshelyeinek vendégforgalma az egy évvel korábbinál kedvezőbben alakult 2013. I.-III. negyedévében. Ebben az időszakban 273 ezer vendég 874 ezer vendégéjszakát töltött el a megyében, amely az előző év azonos időszakához képest 8,3 %-os, illetve 5,4 %-os emelkedést jelentett. Az átlagos tartózkodási idő 3,2 éjszakát tett ki. Az élénkülő belföldi kereslet mellett a megyébe látogató külföldiek forgalma is emelkedett. A vizsgált időszakban a kereskedelmi szálláshelyek összesen 9,2 milliárd Ft árbevételt értek el.

A jelenlegi környezeti helyzet releváns, a tervvel összefüggésben lévő elemeinek ismertetése a Koncepció Helyzetfeltárási munkarésze alapján történik.

Hajdú-Bihar megye természeti erőforrásai és környezeti folyamatai

A megye több gazdasági ágának fejlődését jelentős mértékben befolyásolják a megye **természeti erőforrás**ai. A gazdaság szempontjából fontos természeti adottságai közül első helyen a **termőföld**

emelendő ki. Országos jelentőségű, de a megye gazdaságában ma már csekély szerepet játszó **földgáz**kincse Hajdúszoboszló és Nagyhegyes térségében koncentrálódik. Kiemelendő a **termálvíz-készlet** is, amelynek feltárása nyomán a megye jelentősebb településein (Balmazújváros, Berettyóújfalu, Debrecen, Földes, Hajdúböszörmény, Hajdúdorog, Hajdúnánás, Hajdúszoboszló, Kaba, Nádudvar, Polgár Püspökladány) általában működnek fürdők, Hajdúszoboszló pedig országos viszonylatban is az egyik leglátogatottabb gyógy turisztikai célponttá vált. Megfigyelhető ugyanakkor, hogy a termálvíz hasznosítása elsősorban gyógyászati, illetve turisztikai céllal történik, a geotermikus energiahasznosítás kevésbé jellemző Hajdú-Bihar megyére. Fontos megemlíteni a **védett természeti értékek** jelentőségét: a Hortobágyi Nemzeti Park – túl a terület nem lebecsülendő agrárfunkcióján – már ma is Hajdú-Bihar megye nemzetközi idegenforgalmának egyik névjegye.

A kedvező természeti adottságokra épülő mezőgazdaság termékei – telepítő tényezőként – meghatározó szerepet játszottak a megye élelmiszer- és könnyűiparának kialakulásában, és napjainkban is jó feltételeket teremtenek az élelmiszergazdaság és a megújuló energiahasznosítás helyi gazdaságban játszott szerepének megőrzéséhez. A megye távlati vízigényei a meglévő rendszerekről kielégíthetők, ugyanakkor kiemelten fontos feladat a **vízbázisok** biztonságba helyezése és biztonságban tartása a védőterületek kialakításával és a szükséges monitoring működtetésével. Emellett a vízelosztó-továbbító művek folyamatos rekonstrukciója – különösen a régi, korszerűtlen anyagból készült vezetékek esetében – fontos feladat a jövőben. A **szennyvízkezelés** kapcsán a fokozatosan kiépülő szennyvízcsatorna-gyűjtő rendszerek mentén a lakosság érdekeltté tételével szorgalmazni kell a lakossági bekötések számának növelését. A szennyvíztisztító művek területén pedig legfontosabb feladat a jövőben a III. tisztítási fokozattal is tisztított szennyvíz mennyiségének növelése.

A 2014-2020-as fejlesztési periódus kiemelt fontosságú célja kell, hogy legyen egy pontos alapkutatásra épülő **megújuló energia** stratégia és program kidolgozása a megyére. Lehetőség szerint legalább járási szinten részletezett kutatásokat és fejlesztési javaslatokat kell kidolgozni. Különösen jelentős és elérhető források állnak rendelkezésre a **geotermikus energia és a biomassza** hasznosítására.

Talaj

Hajdú-Bihar megye ÉK-i területeit döntően homoktalajok uralják, a löszös felszíneken réti csernozjomok és szolonyecek, így a megye idetartozó területeinek mezőgazdasági potenciálja kicsi. A megye középső területén, a Hajdúságban a talajtakaró döntő része löszön képződött, túlnyomó része jó mezőgazdasági hasznosítást tesz lehetővé. Mezőgazdasági szempontból a réti csernozjomok és a mészlepedékes alföldi csernozjomok meghatározóak. A szikes talajok kiterjedtek, a mezőgazdaságra alkalmatlan réti szolonyecek, szikes sztyeppesedő réti szolonyecek jellemzőek. Emellett réti öntéstalajok és lápos rétitalajok vannak. Mezőgazdasági jelentőségük gyenge. Ezek legelőként, kaszálóként vagy gyenge szántóként hasznosíthatók.

Védett területek és tájvédelmi körzetek

A Hajdúsági Tájvédelmi Körzet területegységei, melyek a Dél-Nyírségben találhatóak az alábbiak. Nyíracsádi Gúti-erdő, Debreceni Dombos-tanyai legelő, Hajdúsámsoni Martinkai-legelő, Nagycserei Kőrises arborétum, Halápi Hármas-hegy alja és Rachbauer erdő, Nyírábrányi Káposztás lapos és Keszler tag, Nyírábrányi Teleki-legelő és Mogyorós-erdő, Halápi-, és Bodzás-víztározó, Haláp és Bánk közötti erdők, Bánki láprétek és erdők, Monostorpályi-legelő Újlétai Kis-erdő és környéke Hajdúbagosi és Hosszúpályi erdők Hosszúpályi szikesek Debreceni Nagyerdő TT Hajdúbagosi földikutya-rezervátum TT Hencidai Csere-erdő TT. Az Érmelléki löszös hát Hajdúsági Tájvédelmi Körzetbe tartozó védett területei a Bagaméri Kék-Kálló-völgy és Álmosdi Daru-láp. A Bihari-sík

Tájvédelmi Körzetbe tartozó Berettyó-Kálló köze, Érmelléki löszös hát területe, Kiskalota vagy Bihari-sík. Hortobágy védett területei a Hortobágyi Nemzeti park területéhez tartozó területek.

Szennyezett területek
Levegőszennyezés: a **légszennyező pontforrások** tekintetében kiemelkedik Debrecen, ahol a megye 300 darab feletti, normával rendelkező légszennyező telephelyének több mint harmada található. A megyében a legjellegzetesebb problémát a kevéssé szabályozott mezőgazdasági eredetű légszennyezés okozza – az állattartás/komposztálás bűzkibocsátása, növényvédő szer /műtrágya kiszórás, betakarítás, terménytszárítás és –tárolás, valamint a szabadtéri avar- és hulladékégetés. A jelentéskötelezett szennyező források 2009-es kibocsátása alapján Debrecenben több mint 374 t/év emissziót regisztráltak, melyet Nagyhegyes értéke követett (közel 90 t/év kibocsátással), majd Hajdúszoboszló, Hajdúböszörmény, Nyíradony és Püspökladány következett (20-40 t/év értékekkel). A földgáz kitermelése és továbbítása, valamint az ipari üzemek okozzák a legnagyobb mennyiségű pontszerű kibocsátást. A **nem pontszerű források**: a megyeszékhelyen – illetve a nagyobb forgalmú utak mentén fekvő településeken – magas a közlekedéshez kapcsolódó NOx- és porszennyezés (utóbbi részben a nagyobb útépítések miatt is).

A felszíni és felszín alatti vizek védelme igen fontos környezetvédelmi feladat. A vízbázisok használatában kiemelkedik a lakossági fogyasztás, mivel a bejelentett felszín alatti vízkitermelés (összesen mintegy 30 millió m3) kb. 80%-át a települési vízművek hajtották végre. Valamivel kevesebb, mint 10%-ot jelentett az állattartás, 5%-ot meghaladó volt a gazdasági célú vízkitermelés részesedése (a fennmaradó részt a fürdők hidegvíz-kitermelése és a mezőgazdasági öntözés adta). A közüzemi ivóvízellátás egy része nem felel meg a minőségi normáknak – pl. bór, arzén, nitrit, ammónium esetében, emellett több helyen határérték feletti a víz vas-, mangán- és nitrát-tartalma is (jelenleg is zajlanak regionális ivóvízminőség-javító programok). Környezeti kockázatot jelentenek mind a felszíni, mind a felszín alatti vizekre – nem csak a kitermelés miatt, hanem a magasabb sótartalmú víz felszínre hozásával is – a strand- és termálfürdők. Az Alföldön kiemelten fontos környezeti kockázatot jelentenek a sertés- és szarvasmarhatartó telepek, ahol nagy mennyiségű hígtrágya keletkezik. Az elhagyott TSZ telepek is potenciális környezeti veszélyt jelentenek. Hajdúnánás, Hajdúböszörmény és Balmazújváros közigazgatási területén igen nagy arányban találhatók állattartó telepek.

Talajszennyezések a megye területén elsősorban az alifás és aromás szénhidrogénekhez kapcsolódóan jelentkeznek (tartályok, illetve kapcsolódó szerelvények nem megfelelő működése során fordulnak elő). Az ilyen típusú szennyezések általában kisebb területre terjednek ki és többnyire vertikálisan nem jelentősek. Néhány esetben előfordult nehézfém, ammónia, nitrát vagy növényvédő szerek okozta szennyezés is. A kis számban előforduló klórozott szénhidrogén szennyezések felszámolása komoly kihívást jelent. Az egykori katonai laktanyák területén, illetve vasúti és ipari barnamezős objektumok környezetében fordulnak elő szennyezések. Ezek előfordulása főleg Debrecen és Berettyóújfalu közigazgatási területén mutat sűrűsödést. A barnamezős területek jelentős részének kármentesítése, rekultivációja és újbóli hasznosítása sok helyen még várat magára, a folyamat azonban elindult megyei és regionális szervezetek részvételével. A mezőgazdaság okozta talaj- és vízterhelés csökkent a nagyüzemi mezőgazdaság leépülésével, mert csökkent a műtrágyák, valamint a növényvédő-szerek használata. Az intenzíven művelt területeken a szakszerűtlen termesztés okozhat ugyan helyi, pontszerű talajszennyezést, ugyanakkor az okszerű tápanyag-gazdálkodás és növényvédelem nem jelenthet környezeti terhelést a talajokra.

Felszíni és felszín alatti vízkészletek
Hajdú-Bihar felszíni vizekben szegénynek mondható, legjelentősebb vízfolyása a megye nyugati részét 53 km hosszan érintő Tisza, mely közvetlenül, vagy a térségen keresztül folyó Berettyó, illetve

a Sebes-Körös közvetítésével levezeti a terület vízfolyásait. Meghatározó, bár szerény vízhozamú vízfolyásnak tekinthető a Hortobágy, a Kösely, illetve a Kállók a megye dél-nyírségi részén. A megye vízgazdálkodásában, lakossági-, mezőgazdasági- és ökológiai vízellátásában, illetve rekreációs funkcióiban is nagy jelentőségű a Keleti-, valamint Nyugati-főcsatorna. A megye természetes állóvizei különböző eredetűek, elhagyott folyómedrek, levágott kanyarulatok és laposok egyaránt megtalálhatóak a növekvő számú mesterségesen kialakított tó mellett (Hortobágyi halastavak, Erdőspusztai tavak). A megye gazdag felszín alatti vizekben. A talajvíz mélysége a Hajdúháton a legnagyobb, mely a Nyírség, a Hortobágy és a Berettyó-Körös vidék irányába is csökken. A Berettyó-Körös vidékén igen magas a talajvíz (átlagosan 1 m mélységben), mely csapadékosabb időszakokban felszínre is emelkedik belvíz formájában. A hortobágyi talajvíz magas sótartalma idézi elő a szikesedést, mely sajátos élőhelyet hozott létre. A Nyírség meglehetősen gazdag felszín-közeli vizekben, bár a kitermelhető vízhozam nem jelentős. A Hortobágy jó vízadó rétegei 100-150 méteres mélységben találhatóak, a magasabb nyomás miatt egyes kutakban igen magas vízhozam mutatkozik. A Hajdúságban elsősorban a domborzat határozza meg a kinyerhető vízmennyiséget, főként a mélyebben fekvő területei jó rétegvíz tárolók. A térség mélyfúrású kútjaiból sok helyen termálvíz tör a felszínre, melyek egy része gyógyhatású. Ezek éltetik a megye helyi jelentőségű strand- és termálfürdőit, valamint a nemzetközi jelentőségű gyógyfürdőit egyaránt. A legfőbb hévízadó réteg az 550-1200 m mélységben lévő felső-pannon homokkő, melyben 40-70 °C-os a víz hőfoka. A megye északi és dél-hortobágyi területén átlagosnál magasabb a termálvíz hőfoka. A termálvizek szinte mindegyike alkalikus (nátrium-hidrogénkarbonátos), emellett klóros-konyhasós (Cl, NaCl), illetve jódos-brómos ásványi anyag-összetételű. A lakossági és részben ipari célú vízkitermelés Debrecenben okozza a rétegvíz nívójának csökkenését. Fennáll a veszélye annak, hogy a jelenleg jó hévízadó rétegek hozama a fokozott kitermelés hatására csökkenni fog. Bizonyos szigorúan ellenőrzött körülmények között a kitermelt víztisztítás utáni visszasajtolása megoldást jelenthet. Emellett, egyes esetekben a termálvíz turisztikai kiaknázásán kívül a hőenergiát is lehetne – elsősorban – mezőgazdasági céllal hasznosítani (kertészetek, üvegházak, állattartó telepek fűtésére). A termálvizek magas gáztartalma – megfelelő technológiai fejlesztésekkel –energetikailag is hasznosítható lenne.

Energiaforrások

A megye területén hazai viszonylatban gazdag **szénhidrogén** lelőhelyek húzódnak az ún. alföldi flis öv részeként. A megyében számos bányatelek található, ahonnan kőolaj és hagyományos típusú földgáz kitermelése folyik. A megújuló energiaforrások korszerű hasznosítására számos projekt elindult, de a folyamat még a kezdetén tart. A megújuló energiák potenciáljának viszonylag pontos megbecslése külön alapkutatásokat igényel.

Szélenergiából a természeti adottságok nem nevezhetők eszményinek, a megye területének nagy része a viszonylag szélcsendes kategóriába tartozik, 25 méteres magasságban mindössze 4 m/s az átlagos szélsebesség. Jelenleg a megyében Hajdúnánáson 2 MW és Nyíradonyban 20 MW kapacitású szélerőműre adtak ki engedélyt. A további telepítéseknél az elvi potenciál megléte mellett figyelembe kell venni a következő tényezőrendszereket is. Tiltott a telepítés az ökológiai hálózat területein (védett természeti területek, ezek védőövezete, természeti területek és ökológiai folyosók), a vadon élő védett állatfajok élő-, táplálkozó- és fészkelő helyein és vonulási útvonalain; védett növényfajok, növénytársulások élőhelyein, tájképvédelmi övezetekben, egyedi tájértékhez tartozó területeken, illetve nemzetközi egyezmények és jogszabályok alá tartozó területeken (pl. Ramsar, Natura 2000, Bioszféra Rezervátum). Ezen kívül kizárhatók még a szélerőművek letelepítésének lehetőségéből a települési belterületek, a vízfelületek, általában a kertek, szőlők és gyümölcsösök, illetve erdők, a vasútvonalak, közutak, valamint a nagy- és középfeszültségű távvezetékek is.

A **napenergia** tekintetében Hajdú-Bihar megye délnyugati része a leginkább kedvező adottságú terület, ahol a globálsugárzás mértéke elérheti az 1300 kWh/m2 éves értéket is. Észak és kelet felé ez az érték némileg csökken, de még a legrosszabb adottságú térségekben is eléri az 1250 kWh/m2-es szintet. Biomasszából optimális lehetőségek állnak rendelkezésre a területen, javarészt a mezőgazdasági melléktermékek ésszerű hasznosításával, illetve kisebb részben a lágyszárú energiaültetvényeken keresztül.

A megye **geotermikus** adottságai kiválóak, hiszen a hévizek hasznosítása már számos településen balneológiai céllal régóta zajlik. A fűtésre történő alkalmazás is növekedőben van, Hajdúszoboszlón például geotermikus erőmű építését tervezik. A vízenergiában rejlő potenciál nem jelentős, a legnagyobb a megyét is érintő vízfolyás a Tisza, amelyen a közeli folyószakaszon van a két legnagyobb vízerőműve.

Vízkárt okozó elemek és vízkár-elhárítási viszonyok

A megye hidrológiai adottságaiból következik, hogy az ár- és belvizek komoly veszélyt jelentenek a területre. Árvizek esetében az okozhatja a legkomolyabb problémát, ha a különböző vízgyűjtőkről érkező folyók árvizei összetorlódnak. A síkvidéki jelleg miatt az igen gyorsan kialakuló ún. villám árvizek esélye szerényebb, azonban a Sebes-Körösön és a Berettyón kialakulhatnak hirtelen vízszint-emelkedések. Az árvizek gyakorisága kapcsán megemlíthető, hogy III. fokú árvízvédelmi készültség (fokozott védekezést jelent az érintett folyószakaszon) elrendelésére a Tiszán átlagosan 5,5-6 évenként, a Körösökön 4-5 évente kerül sor. Ugyanakkor a komoly árvizek bekövetkezése időben nem egyenletes. A megye domborzati viszonyai okán a terület több mint 40%-a, mintegy 2600 km2 ártéri öblözetekbe esik – ezekben 32 település mintegy 77.000 lakosára jelenthet veszélyt egy esetleges gátszakadás. Ez nem jelenti azt, hogy az öblözetekbe eső települések teljes területe víz alá kerülne, mivel a települések túlnyomórésze az ármentes magasabb térszínekre épült. Azonban a később beépített – és sokszor hátrányos helyzetű családok által lakott – települési peremterületek sokszor válnak az ár-, vagy belvízzel sújtott területek közé. Árvízi szükségtározókat alakítottak ki Csökmő térségében (Kutas szükségtározó), valamint Pocsaj térségében (Ér szükségtározó), melyek meghatározott mennyiségű víz – jelentős károk nélküli – befogadására képesek.

A belvizek kialakulását számos tényező befolyásolja. A domborzati-, talaj-, hidrogeológiai viszonyok és természetesen a meteorológiai helyzet mellett a mezőgazdasági művelés és a növényzet szerepét is meg lehet említeni. Belvizek elsősorban azokon a területeken fordulnak elő, ahol az átlagos talajvíz szint közel van a felszínhez. A belvizek kialakulását a jól karbantartott és irányított belvíz elvezető csatorna-rendszerrel jelentősen csökkenteni lehet. A települések belterületein az önkormányzatok feladata a csapadékvíz elvezetésének biztosítása, míg telekszinten az ingatlantulajdonosnak kellene minimalizálni a víz által okozható károkat. Azonban a nem megfelelő karbantartás, az előrelátás hiánya, illetve az extrém időjárási körülmények miatt – az elmúlt évek pályázati forrásokból finanszírozott számos projektje ellenére – időről-időre kialakulnak épített környezetet is veszélyeztető belvizek. Komádi, Létavértes, Nádudvar, Püspökladány és Újiráz egyes részei belvízzel erősen veszélyeztetettnek minősülnek. Álmosd, Bocskaikert, Ebes, Fülöp, Hajdúbagos, Mikepércs, Nyírmártonfalva és Szentpéterszeg azonban belvízzel alig veszélyeztetettnek tekinthető.

A szélsőséges csapadékeloszlás másik komoly károkat eredményező jelensége az aszály, melynek előfordulása nem csak a csapadék mennyiségétől és időbeli eloszlásától függ, hanem a talaj vízgazdálkodási jellemzői, nem utolsó sorban a vegetáció, illetve az emberi tevékenységek is komoly mértékben befolyásolhatják megjelenését. Mezőgazdasági öntözéssel jelentősen mérsékelhetőek a növénytermesztés aszálykárai. A komplex vízgazdálkodási rendszer kialakítása egyszerre szolgálhatja az öntözés, a belvízmentesítés-tárolás, a halgazdálkodás, a rekreáció és a természetvédelem céljait. A

megye dél-nyírségi területeitől eltekintve nagyrészt az erősen aszályos, a Hortobágy térsége pedig a nagyon erősen aszályos kategóriába tartozik.

Vízellátás, szennyvízelvezetés, szennyvíztisztítás, szennyvíz és szennyvíziszap elhelyezés
A víz- és szennyvízcsatorna-ellátás jelzi a lakosság életminőségének alakulását, és bizonyos gazdasági ágazatok biztonságos, a környezetet kevésbé terhelő működése nem is lehetséges megfelelő csatornahálózat nélkül. A közüzemi vízhálózatba kapcsolt lakások aránya a 2005 végén elkezdődött Észak-alföldi ivóvíz-minőségjavító programnak köszönhetően a megyében 96%-os, azaz csaknem teljesnek mondható, a maradék 4% elsősorban a leromlott, nem lakott lakásokat jelenti, amelynek látványos területi mintázata nem jelentkezik. Így vízhálózat esetében a rákapcsolás mértéke országos viszonylatban kedvezőnek mondható, a régió átlagértékét is meghaladja. Ezzel a megye szinte teljes lakosságának biztosítható az európai uniós előírásoknak megfelelő ivóvízellátás, jelentős területi különbség nem tapasztalható. A szennyvízhálózatra bekapcsolt lakások aránya tekintetében kedvezőtlenebb a helyzet: a megyei érték (49%) a hazai átlagnak 79%-a, ez a régiós átlagnál magasabb, ugyanakkor a megye településeinek felében nincs kiépített szennyvízhálózat. Kedvező folyamatnak tekinthető viszont, hogy a szennyvízhálózat bővítése az elmúlt években elkezdődött, sőt az I. üteme le is zajlott, de a megyére vonatkozó fejlesztési ütemek nagyobb része 2015. december 31-ig kell, hogy megvalósuljon.

Hajdú-Bihar megye 82 települése közül 28 településen üzemel szennyvíztisztító mű. A megye szennyvíztisztító telepeinek állapota, színvonala változatos képet mutat. Korszerűtlen, természetes biológiai technológiával üzemelő telepek (Biharkeresztes, Derecske, Hajdúsámson, Kaba, Nádudvar, Hortobágy, Komádi, stb.) mellett az elmúlt években jelentős változások történtek a szennyvíztisztító telepek építésénél, vagy új építések, vagy bővítések történtek. (Debrecen, Hajdúböszörmény, Berettyóújfalu, Püspökladány, Hajdúszoboszló, stb.). A településen keletkező települési szennyvíziszap mennyisége megyei szinten 220 000 t/év felett van, melyből több mint 15% Debrecenhez köthető. A települési szennyvíztisztító telepeken (Debreceni telep) képződő, kirothasztott szennyvíziszap további kezelésére és veszélyes anyagokat tartalmazó iszapok, valamint veszélyes anyagokat tartalmazó szilárd hulladékok kezelésére az AKSD Kft. 1000 t/év kapacitással rendelkezik. A közüzemi szennyvízgyűjtő-hálózatban (közcsatornában) tisztítás nélkül elvezetett szennyvíz kizárólag Berettyóújfaluban jelentkezett, mindössze az összes szennyvíz 10%-a. A csatornahálózattal rendelkező településeken csak mechanikailag tisztított szennyvíz nincs ma a megyében. Több településen a szennyvíz csak biológiai tisztításon megy át. Az összes tisztított szennyvízből biológiailag is tisztított szennyvíz mennyisége különösen a községekben jellemző, ugyanakkor néhány város (Hajdúböszörmény, Püspökladány, Vámospércs, Nádudvar) tisztítói is ezt az eljárást alkalmazzák. III. tisztítási fokozattal is tisztított szennyvíz a megye településeiből 23 helyen jelentkezik.

A nem csatornázott területeken a lakossági eredetű szennyvizek elhelyezése közműpótlók (szennyvízgyűjtő aknák, szippantók) közbeiktatásával történik. Különösen az aprófalvak, vagy külterületi lakott helyek csatornázatlan részéről elszállítandó települési folyékony hulladék (szippantott kommunális szennyvizek) fogadására és kezelésére kell a jövőben hangsúlyt fektetni, a 84 csatornázásra nem kerülő településrészeken, ill. kisfalvakban a környezetkímélő és költségtakarékos egyedi szennyvíz-elhelyezési kislétesítmények technológiáinak alkalmazását kell szorgalmazni.

Energiaellátás
Jelenleg a megye területén Debrecenben működik erőmű (földgáz üzemanyaggal), melynek szalmafűtésre való átállítására már megvannak a részletes tervek. Az energiaellátás fontos elemei még a nemzetközi és hazai szénhidrogén szállítóvezetékek megyét érintő részei. A megye szinte

valamennyi háztartása bekötésre került a villamos energia rendszerbe. Problémát ma már a szociális okok miatt nem fizető és így a hálózatról lekapcsolt háztartások és az illegális áram-vételezések jelentik. A térség összes településén kiépítésre került a gázhálózat. Az elmúlt években egyre nagyobb teret nyertek az alternatív fűtési rendszerek – mégis ma még a földgáz dominanciája érezhető. Távfűtés a megye hat településén működik: Berettyóújfalu, Debrecen, Hajdúböszörmény, Hajdúnánás, Hajdúszoboszló, Püspökladány.

Az átlagos lakossági áramfogyasztás az elmúlt években lassú emelkedést mutatott, ez a trend a jövőben valószínűleg lassulni fog a globális energiaválság kiteljesedésével. A gázfogyasztás ennél jóval nyilvánvalóbban csökkent az elmúlt években, a nagyfokú áremelkedés miatt valószínűleg ez tovább csökken majd a jövőben. A megye szervesen bekapcsolódott a nemzetközi és hazai energia ellátórendszerekbe. A megújuló energiaforrások közül a biomassza adta lehetőségek hasznosításával termelőként is intenzívebben bekapcsolódhat ebbe a rendszerbe. Ezzel párhuzamosan a helyi, kisebb kapacitású távfűtési rendszerek elterjedése is várható.

Hulladéklerakók, hulladékgazdálkodás

A megyében a felmérések szerint jelenleg 150.000 tonna körüli kommunális szilárd hulladék keletkezik évente, ez az országos összehasonlításban magasnak tekinthető, a 6. legtöbb hazánkban. A lakosságtól szelektív hulladékgyűjtésben elszállított települési szilárd hulladék tekintetében a Hajdú-Bihar a megyék utolsó harmadában található (898,6 tonna). A megye valamennyi településén már rendszeres, szervezett szemétszállítás folyik. A rendszeres hulladékgyűjtésbe bevont lakások aránya 50 és 100% között mozog. Sokkal komolyabb problémát jelent a lakosságtól szelektív hulladékgyűjtés keretében elszállított települési szilárd hulladék nagyságának kérdése. Sajnos, mint azt az országos értékektől való elmaradás is mutatja, csak néhány településen (pl. Debrecen, Nyíradony) megoldott ez a szolgáltatás, igaz azokban is csekély mértékben. A megyében szelektív hulladékgyűjtési és regionális hulladékgazdálkodási rendszer létesült. A Debrecenben, Hajdúböszörményben, Berettyóújfaluban átadott három új, regionális, az Európai Unió szabványainak megfelelő hulladéklerakóra alapozandó hulladékgazdálkodási rendszer került kialakításra. Ennek révén több mint 60 elavult szeméttelepet zártak be, sőt több település önerejének elvégezte szeméttelepeinek rekultivációját.

A begyűjtött hulladék 95%-át előkezelés nélkül, lerakással ártalmatlanítják, ami lényegében a jelenlegi hulladékfeldolgozási technológiák legkevésbé fejlett módja, ennek átalakítása hosszabb távon ajánlott. A hulladékgazdálkodás területén jelenleg a környezetre ártalmas veszélyes hulladékok szelektív gyűjtése, a hasznosítható összetevők kinyerése és értékesítése a cél. A veszélyes hulladékok ártalmatlanítására (lerakás) – állati eredetű hulladékok feldolgozása során keletkező veszélyes hulladékokra – Debrecen-Bánkon, összesen 25.500 tonna kapacitású létesítmény szolgál.

3.5. A megyei Területfejlesztési program megvalósulásával közvetlenül vagy közvetve társadalmi, gazdasági, környezeti hatást kiváltó tényezők

A következőkben a megyei Program megvalósulásával közvetlenül vagy közvetve társadalmi, gazdasági, környezeti hatást kiváltó tényezők, okok feltárására kerül sor, különös tekintettel azokra a tervelemekre, tervezett intézkedésekre, amelyek természeti erőforrás közvetlen igénybevételét vagy környezetterhelés közvetlen előidézését jelentik, vagy olyan társadalmi, gazdasági folyamatokat váltanak ki, vagy ösztönöznek, amelyek közvetett módon környezeti következménnyel járhatnak.

A Program prioritásrendszerében szereplő prioritások, beavatkozások egyaránt kiváltanak **társadalmi, gazdasági és környezeti hatásokat,** legyenek azok bár közvetlen, vagy közvetett hatások. A Koncepcióban felvázolt jövőképet a megyei Program a prioritásain keresztül igyekszik elérni, így a Koncepció szintjén még átfogó célokként megjelenő elvárások a Programban már konkrét prioritásokként képeződnek le. A vizsgálat ennek megfelelően **prioritásonként** zajlott, ennek nyomán mind a nyolc prioritásra vonatkozóan három-három - egy társadalomra-, egy gazdaságra- és egy környezeti elemekre vonatkozó - táblázat rögzíti a hatásokat vázoló eredményeket. Mindezek után a pozitív hatások erősítésére, a negatív hatások mérséklésére vonatkozóan javaslatokat fogalmazunk meg.

1. Prioritás: Fenntartható környezet

Társadalmi tényezők	Várható közvetlen vagy közvetett hatások	Javaslatok a pozitív hatások erősítésére, a negatív hatások mérséklésére
Népesség területi elhelyezkedése (életmód, társadalmi mobilitás)	A zöld gazdaságban történő foglalkoztatás növekedésével javul a megye népességének egzisztenciális helyzete, társadalmi mobilitása, az egészség- és környezet tudatosságra irányuló szemléletformáló programok révén pedig fenntarthatóbbá válik életmódja.	A foglalkoztatási programok kialakításakor preferálni kell a zöldgazdaság fejlesztésére irányulókat, illetve a környezet-és természet-védelem fontosságát, a helyi közösségek összetartó erejét növelő szemléletformáló programok előtérbe helyezése szükséges.
Foglalkoztatás	Növekszik a zöld gazdaságban foglalkoztatottak száma.	A helyi igényekhez igazodó képzési programok preferálása szükséges, olyan képzéseké, melyek a település/térség foglalkoztatóival vállalati együttműködésben valósulnak meg.
Szabadidő eltöltése, rekreáció területi feltételei	A természeti környezet biológiai sokféleségének fenntartására, illetve a környezeti elemek megőrzésére irányuló lépések hatására még hosszú ideig lehetőség nyílik a szabadidő természet közeli területeken való eltöltésére, rekreációs tevékenység végzésére.	A megye természeti, táji értékeinek védelmével párhuzamosan a természeti környezetbe mind kevésbé beavatkozó fejlesztések, a szabadidő természetben való eltöltését segítő zöldfelületi elemek preferálása szükséges.
Életminőség, egészségi állapot, szociális helyzet	Javulnak a humán-egészségügy feltételei, az egészséges ivóvíz hozzáférésének feltétele a megye egyre nagyobb részére kiterjed, a szennyvízelvezetés- és kezelés feltételeinek javulásával, a fenntartható hulladékgazdálkodás megvalósításával javul a megye lakosságának életminősége.	A prioritás tervezett összes beavatkozása során előnyben szükséges részesíteni az olyan infrastrukturális beavatkozásokat és soft akciókat, melyek hozzájárulnak a lakosság egészségi állapotának és életminőségének javulásához.
Társadalom biztonságérzete,	Javul a társadalom biztonságérzete egyrészt a klímaváltozás negatív	Előnyben kell részesíteni azokat a beavatkozásokat,

veszélyeztetettség	hatásaira bekövetkező katasztrófák számának, mértékének mérséklésével, másrészt a környezeti károk előrejelzését és megelőzését ösztönző lépésekkel, továbbá a kisléptékű környezeti kármentesítési feladatok végrehajtásával csökken a társadalom veszélyérzete.	melyek a klímaváltozás hatásai elleni hatékony fellépéshez járulnak hozzá, illetve mind nagyobb figyelmet szükséges szentelni a környezeti kárelőrejelzés és kárelhárítás tématerületének.

Gazdasági tényezők	Várható közvetlen vagy közvetett hatások	Javaslatok a pozitív hatások erősítésére, a negatív hatások mérséklésére
Térszerkezet, településrendszer	nem releváns	nem releváns
Természeti erőforrások kiaknázása (lehetőség, korlát)	A megújuló energiaforrások mind nagyobb mértékű kihasználása történik meg, ezáltal óvva a nem megújuló erőforrásokat, illetve a természeti környezetet, az ökoszisztémák fenntarthatóságát.	Előnyben kell részesíteni a barnamezős beruházásokat a zöldmezősökkel szemben. Előnyben kell részesíteni a nem megújuló erőforrások használatával szemben a megújulókat, a helyi adottságok nagyfokú figyelembevételével.
Ipar, kereskedelem térbeli szerkezete	nem releváns	nem releváns
Mezőgazdaság, erdőgazdálkodás	A mezőgazdaság- és erdőgazdálkodás során keletkező melléktermékek és hulladékok növekvő mértékű felhasználása, hasznosítása várható.	A fenntartható környezet kialakítására irányuló prioritás tervezett beavatkozásai során előnyben kell részesíteni a keletkező hulladékok mind nagyobb arányú (energetikai) hasznosítását és minimalizálni az égetéssel történő ártalmatlanítást.
Idegenforgalom	A természeti erőforrások, ezen belül a megyei termálvízkincs megtartására, megőrzésére irányuló lépések révén növekedhet a megyébe irányuló természet közeli-, aktív-gyógy- és termálturizmus mértéke.	A turisztikai beruházások során azoknak szükséges nagyobb teret engedni, melyek a természet közeli-, aktív-, gyógy-és termálturizmus meglévő kapacitásait igyekeznek fejleszteni, szolgáltatásait bővíteni.
Vízgazdálkodás	Mind komplexebbé válik a vízgazdálkodás és feltétel-rendszere, illetve javul az infrastruktúra minősége. A környező megyékkel és határon túli területekkel együttműködő vízgazdálkodás valósul meg.	A képzési rendszerben előnyben kell részesíteni azokat a képzéseket, melyek a vízgazdálkodás innovatív megközelítésére és a releváns szereplők hatékony együttműködéseire alapoznak.

Térség eltartó képessége, versenyképessége	A növekvő mértékű megújuló energiahasznosítás és javuló technológiai fejlesztések, illetve a szemléletformáló akciók révén növekszik a térség környezeti eltartó ereje, a megvalósított beruházások, befektetések révén pedig a megye gazdaságának eltartó képessége is.	A megújuló energiák nagyobb mértékű hasznosításának ösztönzése szükséges. A terhelhetőség meghatározása és annak megfelelő területhasználat alkalmazása szükséges.
Műszaki infrastruktúra	Megújul és növekszik a megye műszaki infrastruktúrája, vonalas és nem vonalas létesítményei, csatorna-hálózata, a zöld gazdaság, vízgazdálkodás, hulladék-gazdálkodás terén megvalósuló beruházások révén.	A fejlesztések során előnyben kell részesíteni a legrosszabb állapotú vezetékszakaszok felújítását, illetve a helyi adottságokhoz illeszkedő gyűjtőhálózatok fejlesztését.
Energiaellátás	A megújuló energiaforrások (geotermikus-, nap-, víz- és szélenergia) szerepe mellett a mezőgazdasági, erdészeti, ipari melléktermékek és egyéb hulladékok energetikai hasznosításának mértéke is növekszik az energiaellátásban.	A támogatott beavatkozások során előnyben kell részesíteni azokat, amelyek a hulladékok energetikai célú hasznosítását végzik, s nem csupán például égetéssel történő ártalmatlanítást.

Környezeti elemek	**Várható közvetlen vagy közvetett hatások**	**Javaslatok a pozitív hatások erősítésére, a negatív hatások mérséklésére**
Talaj, termőföld	A zöldgazdálkodás elterjedése, a komplex vízgazdálkodás, illetve hulladékgazdálkodás révén csökken a talajszennyezés, hiszen a csökkenő kibocsátott és fel nem használt szilárd és folyékony hulladék- mennyiség révén kevesebb potenciális szennyező forrás lesz. A kármentesítési folyamatok, illetve kisléptékű környezet-védelmi fejlesztések révén csökken a szennyezett területek kiterjedése.	A vízgazdálkodási beavatkozások közt előnyben szükséges részesíteni azokat a fejlesztéseket, melyek révén a termőterületek ár-és belvízi veszélyeztetettsége csökken. A hulladékgazdálkodási beavatkozások közt azokat a fejlesztéseket szükséges preferálni, melyek a talajokat, termőföldeket veszélyeztetik. Az infrastrukturális beavatkozások során figyelni kell arra, hogy amennyiben mindenképpen termőföldek bevonása szükséges, csak olyan területeket vegyenek ilyen célra igénybe, melyek rosszabb minőségűek.
Földtani-és ásványvagyon	A szénhidrogén-lelőhelyeket várhatóan nem befolyásolják a prioritás és beavatkozásai.	nem releváns
Levegő minősége	A levegőszennyezés és zajterhelés	A tervezett beavatkozások

	folyamatos nyomon követése, illetve a kisléptékű környezetvédelmi beruházások révén a levegő minősége várhatóan nem romlik.	során olyan monitoringozó fejlesztések beépítése is szükséges, melyek a levegő minőségére vonatkozó információkat szolgáltatnak.
Felszíni és felszín alatti vizek (mennyiség és minőség)	A zöldgazdálkodás elterjedése, a komplex vízgazdálkodás, illetve hulladékgazdálkodás, a csökkenő kibocsátott és fel nem használt szilárd és folyékony hulladék- mennyiség révén kevésbé szennyeződnek a felszíni és felszín alatti vizek. A termálvízkészlet másod-, illetve harmadlagos használása, tisztított visszasajtolása révén csökkenhet a vízkivétel mennyisége, illetve gyorsulhat a pótlódás mértéke. A kármentesítési folyamatok révén csökken a szennyezett területekről a felszíni és felszín alatti vizekbe kerülő szennyeződés mértéke.	A prioritás tervezett beavatkozásai során preferálni kell a felszíni és felszín alatti vizek szennyeződését minimalizáló beavatkozásokat, illetve a termálvizek másodlagos-és harmadlagos hasznosítását, tisztítás utáni visszasajtolását. A kármentesítési beavatkozások során azokat kell előnyben részesíteni, melyek érzékeny természeti területeken, érzékeny vízbázisok közelében valósulnak meg.
Hulladékgazdálkodás	Javul a hulladékgazdálkodás hatékonysága, egyre jobban elterjed a elkülönített (szelektív) hulladék-gyűjtés, növekszik a szilárd és folyékony hulladékok hasznosításának mértéke, illetve a hulladékok energetikai célú felhasználása növekszik.	A hulladékok feldolgozását, újrahasznosítását, energetikai célú hasznosítását segítő infrastrukturális beruházások ösztönzése szükséges.
Tájszerkezet, tájhasználat	A komplex vízgazdálkodás megvalósításával várhatóan korábban elöntött, vagy aszályos, nem hasznosított területek vonhatóak művelés alá.	Azokat a beavatkozásokat szükséges előnyben részesíteni, melyek a korábban nem hasznosított területeken, vagy nagyon gyenge termőképességű talajok igénybevételét jelentik a jobb minőségű termőterületek igénybevétele helyett.
Élővilág (védett területek, biodiverzitás)	A természeti környezet biológiai sokféleségének fontosságát, az ökoszisztémák fenntarthatóságát szem előtt tartó kisléptékű környezetvédelmi beruházásokkal nem romlik, megőrződik a természeti környezet, az élővilág állapota.	A természeti, táji adottságokhoz fokozottan igazodó tájhasználat preferálása szükséges, melynek révén a természet közeli állapotok és élővilág mind jobban megőrződnek.
Épített környezet, kulturális örökség	Az épített környezet infrastruktúrája kiterjed, illetve megújul a tervezett beavatkozások révén. A kulturális örökséget nem érintik a prioritás	Javasolt az épített környezet azon elemei megújításának preferálása, melyek (helyi) védettség alatt állnak.

	tervezett fejlesztései.	

2. Prioritás: A megye agráriumának komplex fejlesztése

Társadalmi tényezők	Várható közvetlen vagy közvetett hatások	Javaslatok a pozitív hatások erősítésére, a negatív hatások mérséklésére
Népesség területi elhelyezkedése (életmód, társadalmi mobilitás)	A mezőgazdasághoz kapcsolódó képzések révén csökken a mezőgazdasági munkaerő hiánya, illetve a fiatalok mind nagyobb arányú helyben foglalkoztatása révén csökken a vidéki területekről induló elvándorlás mértéke. A mezőgazdaságban munkához jutó népesség számának növekedésével javul a lakosság egzisztenciális helyzete, növekszik társadalmi mobilitása.	A fiatal népesség mezőgazdasági célú képzéseinek kiterjesztése, a képzési paletta bővítése, a mezőgazdasági K+F+I eredmények széles körű elterjesztése, helyi gazdák helyi piacokra jutásának elősegítése szükséges a helyben maradás elősegítésére.
Foglalkoztatás	Nő a kisüzemek és a családi gazdaságok keretében foglalkoztatottak száma, különösen a bio- és ökológiai gazdálkodást végzők körében. Javul a fiatalok helyben történő foglalkoztatásának mértéke, illetve a fiatalok mezőgazdasági vállalkozóvá válását segítő programok révén a fiatal gazdálkodók száma. A foglalkoztatás mértéke a szövetkezeti típusú projektek révén a szociális gazdaság terén is növekszik.	A mezőgazdasági munkahelyek teremtése, gazdálkodóvá válás támogatása, illetve a mezőgazdasággal kapcsolatos képzések elterjesztése szükséges. Fiatal gazda programok indítása, a fiatal gazdálkodók mezőgazdasági tevékenységének beindítását, segítését ösztönző programok szükségesek.
Szabadidő eltöltése, rekreáció területi feltételei	nem releváns	nem releváns
Életminőség, egészségi állapot, szociális helyzet	Az egészséges, vegyszermentes, génmódosítástól mentes élelmiszerek előállítása és fogyasztása, illetve a környezetbe mind kevesebb mezőgazdasági eredetű szennyezőanyag kijuttatása révén javul a népesség egészségi állapota.	A biogazdaságok támogatása, helyi piacokra jutásának segítése, egészséges helyi termékek fogyasztásának népszerűsítése, ösztönzésével javulhat a népesség egészségi állapota.
Társadalom biztonságérzete, veszélyeztetettség	A mezőgazdasági eredetű szennyezőanyagok kisebb mértékű környezetbe jutásával, a melléktermékek, hulladékok lerakás helyetti mind teljesebb hasznosításával nő a társadalom környezeti biztonságának érzete. A mind nagyobb mértékű egészséges,	A környezet-és egészségtudatos szemléletformálás erősítése, egészséges élelmiszereket, termékeket előállító, korszerű technológiákat alkalmazó helyi gazdaságok ismertségének növelése, helyi piacokkal való

	vegyszermentes, öko-, biotermékek előállítása és fogyasztása csökkenti a népesség egészségi veszélyeztetettségét, javítja biztonságérzetét.	kapcsolatának erősítése javíthatja a társadalom biztonságérzetét.

Gazdasági tényezők	Várható közvetlen vagy közvetett hatások	Javaslatok a pozitív hatások erősítésére, a negatív hatások mérséklésére
Térszerkezet, településrendszer	nem releváns	nem releváns
Természeti erőforrások kiaknázása (lehetőség, korlát)	A bio- és öko gazdálkodás elterjedésével, a mind fejlettebb és innovatív technológiákat alkalmazó vállalkozások révén a természeti erőforrások növekvő mértékű kiaknázása mérséklődik, az energiafelhasználás hatékonysága javul.	A környezet- és egészségtudatos szemlélet-formálás erősítése, korszerű és innovatív megoldásokat, technológiákat alkalmazó helyi gazdaságok támogatása, helyi piacokkal való kapcsolatának erősítése szükséges.
Ipar, kereskedelem térbeli szerkezete	A prioritás beruházásai révén nemzetközileg is versenyképes, egészséges élelmiszerek előállítására alkalmas magas minőségű feldolgozóipar jön létre. Növekszik a minőségi helyi termékek előállításának és kereskedelmének mértéke.	A nemzetközileg is versenyképes feldolgozóipar ipari, kereskedelmi célú területeken történő működésének támogatása, adminisztratív eszközökkel való segítése szükséges. A helyi gazdaságok támogatása, helyi piacokkal való kapcsolatának erősítése szükséges.
Mezőgazdaság, erdőgazdálkodás	A mezőgazdaságon belül egyre inkább növekszik a mind kevesebb vegyszert használó, fenntartható, ökológiai, illetve biogazdálkodás aránya.	A mind kevesebb vegyszert használó gazdálkodás ösztönzése érdekében a K+F+I programok eredményeinek gyakorlatba való átültetése, az eredmények disszeminációja szükséges.
Idegenforgalom	nem releváns	nem releváns
Vízgazdálkodás	A növénytermesztő- és állattartó telepek technológiájának fejlődésével, innovatív technológiák alkalmazásával csökken a mezőgazdasági eredetű felszíni vizeket és felszín alatti vízbázisokat veszélyeztető szennyeződések mértéke, ezáltal közvetetten a javítja a vízgazdálkodás hatékonyságát.	Az indokoltnál nagyobb mértékű vízfelhasználás és szennyezés-kibocsátás kivédése érdekében optimalizált gazdálkodás és a technológia modernizálásának támogatása, a K+F+I eredményeinek beépítése szükséges.
Térség eltartó képessége, versenyképessége	A mezőgazdaság verseny-képessége növekszik a magas minőségű	A gazdálkodóvá válás, mezőgazdasági vállalkozóvá

	termékek előállítására alkalmas termelés és feldolgozás, illetve az agrártermékek logisztikájához, értékesítéséhez köthető értékteremtési lépések révén.	válás segítése, vállalkozói ismeretek növelése, legkorszerűbb technológiák, legújabb kutatási eredmények hasznosításának preferálása, piacra jutás segítése. Befektetés ösztönzés.
Műszaki infrastruktúra	A műszaki infrastruktúra minősége javul, átlagéletkora fiatalodik.	A használat mértékéhez optimalizált kiépítettség megvalósítása szükséges.
Energiaellátás	A mezőgazdasági eredetű melléktermékek és hulladékok mind nagyobb arányú hasznosítása, illetve az energiahatékonyságot javító technológiai fejlesztések révén javul a megye energiaellátása, energiahatékonysága.	A mezőgazdasági telepek energetikai célú technológiai fejlesztéseinek ösztönzése, az alternatív energiagazdálkodást igénybe vevő vállalkozások támogatása, a megújuló energiaforrások használásának ösztönzése szükséges.

Környezeti elemek	**Várható közvetlen vagy közvetett hatások**	**Javaslatok a pozitív hatások erősítésére, a negatív hatások mérséklésére**
Talaj, termőföld	A fenntartható, egyre kevesebb vegyszert használó, öko- és biogazdálkodás, illetve a környezetbe kerülő nem növekvő mértékű szennyezőanyagok, hulladékok révén a talaj minősége javul, illetve a talajerő nem merül ki olyan gyors ütemben.	Táji, termőföldi adottságokhoz igazodó mezőgazdasági termelés. Az állattartó telepek, mezőgazdasági üzemek kialakítása során a nitrát-érzékeny területeken való megvalósítás korlátozása, jogszabályi előírások fokozott ellenőrzése, az öko- és biogazdálkodás ösztönzése. Okszerű tápanyag-gazdálkodás és növényvédelem.
Földtani-és ásványvagyon	nem releváns	nem releváns
Levegő minősége	A mezőgazdasági eredetű melléktermékek és hulladékok mind nagyobb arányú hasznosítása, illetve csökkenő metán-és dinitrogén gázok-kibocsátása révén javul a levegő minősége.	A megújuló energiaforrások fokozott használatának preferálása, fenntartható, környezettudatos gazdálkodás népszerűsítése, szemléletformálás erősítése és a keletkező hulladékok mind nagyobb arányú hasznosítása szükséges az égetés minimalizálásával.
Felszíni és felszín alatti vizek (mennyiség és minőség)	A felszíni és felszín alatti vízkészletek további szennyeződésének mértéke lelassul a tervezett technológiai	Az alkalmazott technológiai fejlesztések és ökogazdálkodás révén

	fejlesztések és a kevésbé környezetterhelő hatású ökológiai gazdálkodás terjedése révén.	mérséklődik a felszíni és felszín alatti vízkészletek szennyezése, csökken a vízkivétel mértéke.
Hulladékgazdálkodás	A hulladékgazdálkodás hatékonysága növekszik, az ártalmatlanításra, illetve hasznosításra kerülő hulladékok, mezőgazdasági melléktermékek mennyisége növekszik.	Mezőgazdaságban keletkező hulladékok, melléktermékek energetikai és komposztálási célú újrahasznosításának preferálása szükséges az égetéssel szemben.
Tájszerkezet, tájhasználat	nem releváns	nem releváns
Élővilág (védett területek, biodiverzitás)	Az ökológiai gazdálkodás erősítésével könnyebbé válik a természeti értékek, ökoszisztémák megőrzése.	A táji adottságokhoz igazodó, az élővilágba mind kevésbé beavatkozó, környezettudatos mezőgazdaság preferálása.
Épített környezet, kulturális örökség	nem releváns	nem releváns

3. Prioritás: Versenyképes gazdaság

Társadalmi tényezők	Várható közvetlen vagy közvetett hatások	Javaslatok a pozitív hatások erősítésére, a negatív hatások mérséklésére
Népesség területi elhelyezkedése (életmód, társadalmi mobilitás)	A helyi és térségi munkaerőt hasznosító vállalkozások foglalkoztatás-bővítési támogatásai révén egyre növekszik a megye népességmegtartó ereje, illetve mérséklődik a megyéből elvándorlók száma.	A magasan képzett szakképzett munkaerő elvándorlásának lassítása, megyében tartása szükséges kedvezmények, ösztöndíjak, támogatások nyújtásával.
Foglalkoztatás	Az új munkahelyek teremtésével, a külföldi tőke betelepülésével egyre növekszik a gazdaságilag aktívak száma, illetve a foglalkoztatás szintje. A foglalkoztatás növekedését idézi elő a munkakörülmények fejlesztése, illetve az atipikus és családbarát foglalkoztatási formák elterjedése is. A munkavállalói képességek fejlesztése, illetve a vállalkozások és a képző központok együttműködése, mind-mind hozzájárulnak a munkaerő-piaci részvétel erősödéséhez.	Minden tervezett infrastrukturális beavatkozás során törekedni kell a minél nagyobb arányú munkahelyteremtésre, illetve munkahelymegtartásra. A munkaerő-piaci igényekhez szorosan igazodó képzési struktúra kialakítása szükséges.
Szabadidő eltöltése, rekreáció területi feltételei	nem releváns	nem releváns
Életminőség, egészségi állapot, szociális helyzet	A foglalkoztatási helyzet javulásával, a munkaerő-piacon jelen lévők egzisztenciális helyzetének erősödésével javul az életminőség, a	Előnyben kell részesíteni a térség hagyományaira épülő, és/vagy a rekreációt biztosító fesztiválokat, a sportoláshoz

	szociális helyzet, a rekreáció igénye megnő.	kapcsolódó turisztikai szolgáltatásokat.
Társadalom biztonságérzete, veszélyeztetettség	A javuló egzisztenciális állapotok miatt javul a társadalom biztonságérzete.	A tervezett fejlesztések során a nagyobb létszámú munkaerő-foglalkoztatás szükséges különböző kiválasztási, támogatási ösztönző rendszer alkalmazásával. Az esetleges ipari katasztrófákra, havária helyzetekre való felkészülés, cselekvési tervek kidolgozása révén növekszik a népesség biztonságérzete.

Gazdasági tényezők	Várható közvetlen vagy közvetett hatások	Javaslatok a pozitív hatások erősítésére, a negatív hatások mérséklésére
Térszerkezet, településrendszer	nem releváns	nem releváns
Természeti erőforrások kiaknázása (lehetőség, korlát)	Mindinkább előtérbe kerül a helyi és térségi erőforrások mind nagyobb arányú hasznosítása.	Előnyben kell részesíteni a barnamezős beruházásokat a zöldmezősökkel szemben.
Ipar, kereskedelem térbeli szerkezete	Növekszik a települések ipari, gazdasági térfelhasználása a növekvő és fejlődő üzleti környezet (ipari parkok, ipari területek, inkubátorházak, telephelyek kialakításának) infrastrukturális beruházásai révén.	Energia hatékony intézkedések, a legjobb elérhető technológiák alkalmazásának ösztönzése szükséges.
Mezőgazdaság, erdőgazdálkodás	A megfelelő helyen megvalósuló, és az előírásokat betartó ipartelepítések révén nem lesz veszélyeztetett a mezőgazdasági termelés.	A megfelelő területhasználat és jogszabályi előírások, földvédelmi és erdővédelmi intézkedések segíthetik a mező-és erdőgazdálkodást.
Idegenforgalom	Növekszik a megye idegenforgalma és az ebből származó bevételek. Növekszik a nemzetközi turisztikai potenciállal rendelkező területek és a térségi, vagy helyi szinten kiemelkedő turisztikai attrakciók forgalma, különösen a turizmusnak a gyógy-egészség-, öko-, vallási, természeti, kulturális és aktív turisztikai területein. Megerősödnek a térségen belüli együttműködéseken alakuló turisztikai fejlesztések és desztináció szervezetek.	Turisztikai marketing tevékenység ösztönzése, illetve turisztikai desztináció - menedzsment szervezetek létrehozása és hatékony együttműködések megvalósításának ösztönzése szükséges.
Vízgazdálkodás	nem releváns	nem releváns

Térség eltartó képessége, versenyképessége	A növekvő bevételek és külföldi tőkebefektetések kapcsán növekszik a megye eltartó képessége, versenyképessége. Főként az innovatív vállalkozások, illetve a kutatás-fejlesztés területei járulnak hozzá a versenyképesség gyorsuló mértékű erősödéséhez.	Hatékony befektetés-és beruházás-ösztönzés szükséges, különösen az innováció és kutatás-fejlesztés terén.
Műszaki infrastruktúra	Javul a műszaki infrastruktúra állapota, növekszik kiterjedése főként az üzleti környezet fejlesztését szolgáló infrastrukturális beruházások révén.	Az igényekhez igazodó, optimális kiépítettség megvalósítás és a területhasználat minimalizálása/optimalizálása szükséges.
Energiaellátás	nem releváns	nem releváns

Környezeti elemek	**Várható közvetlen vagy közvetett hatások**	**Javaslatok a pozitív hatások erősítésére, a negatív hatások mérséklésére**
Talaj, termőföld	A növekvő ipari, gazdasági, kereskedelmi tevékenységek révén növekedhet a talajba jutó, talajba szivárgó szennyeződések mennyisége, kiterjedése.	A környezetszennyezést kizáró technológiák alkalmazására, illetve a terület felhasználási kategóriáknak megfelelő tevékenységek végzésére irányuló szabályozás szükséges. Előnyben kell részesíteni a barnamezős beruházásokat, és amennyiben egy beruházás megvalósítása csak termőföldek igénybevételével történhet, preferálni kell, hogy csupán a gyengébb minőségű földeket lehessen ilyen célra felhasználni. A szennyezések kockázatát minimálisra kell csökkenteni, a legjobb elérhető technológiák és balesetbiztonsági eljárások alkalmazása szükséges.
Földtani-és ásványvagyon	nem releváns	nem releváns
Levegő minősége	A növekvő ipari, gazdasági, kereskedelmi tevékenységek révén növekszik a pontszerű szennyezők száma, ezáltal romlik a levegő minősége.	A beavatkozások során előnyben kell részesíteni a kevésbé levegő- és környezetszennyező technológiákat, elérhető legjobb megoldásokat.
Felszíni és felszín alatti vizek (mennyiség és minőség)	A gazdasági és turisztikai célú beavatkozások káros anyag kibocsátásának hatására	A beavatkozások során törekedni kell a lehető legkisebb mértékű

	növekedhet a felszíni és felszín alatti vizek szennyezettsége, illetve növekedhet a vízkivétel mennyisége.	szennyezésre, illetve a vízkivétel után a tisztított víz visszapótlására.
Hulladékgazdálkodás	A növekvő ipari, gazdasági termelés révén nemcsak a keletkező hulladékok mennyisége, hanem a begyűjtött és hasznosított hulladékok mennyisége is növekszik.	Szükséges az elkülönített (szelektív) hulladékgyűjtés hatékony megoldása, kiterjesztése, a hulladékok újrahasznosítása, ipari ökoszisztéma kialakítása.
Tájszerkezet, tájhasználat	Egyre nagyobb területeket foglal el a gazdaság a növekvő mértékű infrastrukturális beavatkozásai révén a település területéből, egyre jobban beépül a települések külterületi része, korábban nem hasznosított területei válnak a termelés, szolgáltatás helyszínéül.	A terület felhasználási kategóriáknak megfelelő tevékenységek végzésére irányuló szabályozás fokozott betartása szükséges. Előnyben kell részesíteni a barnamezős beruházásokat, és amennyiben egy beruházás megvalósítása csak termőföldek igénybevételével történhet, preferálni kell, hogy csupán a gyengébb minőségű földeket lehessen ilyen célra felhasználni.
Élővilág (védett területek, biodiverzitás)	A védett területek turisztikai célzatú hasznosítása erősödik.	Szükséges az élővilág természet-közeliségének megőrzése, a turizmusból fakadó zavaró tényezők minimalizálása.
Épített környezet, kulturális örökség	Mind látogatottabbá válnak a megye kulturális örökség-helyszínei, egyre inkább a turisztikailag frekventált területek közé tartoznak, mind nagyobb figyelem irányul az épített környezet, a kulturális örökséghelyszínek gondozására.	Az épített környezet felújításra/megújításra kijelölt elemei közt fontos a múzeumok, templomok, helyi és országos védettséget élvező értékek preferálása.

4. Prioritás: Az elérhetőség fejlesztése Hajdú-Bihar megyében

Társadalmi tényezők	Várható közvetlen vagy közvetett hatások	Javaslatok a pozitív hatások erősítésére, a negatív hatások mérséklésére
Népesség területi elhelyezkedése (életmód, társadalmi mobilitás)	A kiterjedő és javuló minőségű közlekedési infrastruktúra révén növekszik a társadalom térbeli mobilitása, a nagyobb foglalkoztatók, a nyújtott közszolgáltatások könnyebben, gyorsabban elérhetővé	Szükséges, hogy az infrastrukturális beruházások valós igényeken, megalapozott igényfelmérésen alapuljanak, a forgalom által igényelt optimális kapacitásokra

	válnak. Az intermodalitás növekedésével egyre könnyebbé válnak a közlekedési ágváltások, a hálózatba szerveződő, környezetbarát közlekedési formákat igénybe vevők számának csökkenése mérséklődik, kis mértékben növekszik.	épüljenek.
Foglalkoztatás	A nagytérségi infrastruktúrák, illetve a nagyobb munkáltatók, foglalkoztatók közúti és vasúti elérhetőségének javulásával, hálózatba szervezésével, a közlekedés körülményeinek javulásával egyre könnyebben és gyorsabban elérhetővé válnak a munkahelyek, ez közvetve hozzájárul a foglalkoztatás növekedéséhez. A közlekedési infrastruktúra kiépítésével, bővítésével, fejlesztésével együtt növekszik a közvetlenül e beruházásokban foglalkoztatottak száma is.	A foglalkoztatás növelésekor, illetve a munkahely teremtéskor a helyi vállalkozások, helyi munkaerő bevonása, felvételének előnyben részesítése szükséges.
Szabadidő eltöltése, rekreáció területi feltételei	nem releváns	nem releváns
Életminőség, egészségi állapot, szociális helyzet	A közlekedési infrastruktúra állapotának javulása jobb életkörülményeket teremt, a portalanított, kátyú- és nyomvályú-mentesített utak számának növekedésével, a közlekedésbiztonsági elemek beépítésével, az utazással eltöltött idő mértékének csökkenésével, mindinkább javul a megye lakosságának életminősége, illetve javul közszolgáltatásokhoz való hozzáférése.	A környezetbarát, kötöttpályás és a közösségi közlekedés preferálása szükséges az egyéni közlekedéssel szemben az egészségesebb életmód megteremtése érdekében. Alacsony kibocsátású járművek használatának adminisztratív könnyítése szükséges, illetve a kerékpárforgalmi hálózatok építésének preferálása lehet megoldás.
Társadalom biztonságérzete, veszélyeztetettség	A közlekedési infrastruktúra állapotának javuló minősége egyre jobb és biztonságosabb utazási feltételeket jelent, ráadásul a közlekedésbiztonsági elemek, diagnosztikai és monitoring berendezések beépítésével még inkább javul a lakosság biztonságérzete, csökken a közlekedési balesetek száma, a lakosság közlekedési baleseti veszélyeztetettsége, illetve a	A legrosszabb állapotú úthálózati elemek felújításának preferálása, megfelelő forgalomszervezés, intermodalitás, közlekedésbiztonsági elemek kötelező beépítése, illetve az utas-tájékoztatás feltételeinek megteremtése szükséges.

	porszennyezés okozta egészségi veszélyeztetettsége.	

Gazdasági tényezők	Várható közvetlen vagy közvetett hatások	Javaslatok a pozitív hatások erősítésére, a negatív hatások mérséklésére
Térszerkezet, településrendszer	A kiterjedő, hálózatba szerveződő és javuló minőségű főként vasúti és közúti infrastruktúra révén, mind a megyén belüli- és kívüli, mind a településeken belüli- és kívüli elérhetőség javul.	Nemcsak a megyén belüli, hanem a megyén kívüli nagytérségi összeköttetés feltételeinek megteremtése is szükséges.
Természeti erőforrások kiaknázása (lehetőség, korlát)	nem releváns	nem releváns
Ipar, kereskedelem térbeli szerkezete	Az ipari parkok, ipari és kereskedelmi területek településen belüli kiterjedése növekszik, a települések külterületi részének beépültsége növekszik.	Célzott befektetés ösztönzés szükséges a települések ipari, ipari/kereskedelmi zónáiban, illetve vonzó üzleti környezet kialakítása szükséges, nemcsak telekhatárig vezető, hanem telekhatáron belüli közlekedési infrastruktúra kialakításával is.
Mezőgazdaság, erdőgazdálkodás	nem releváns	nem releváns
Idegenforgalom	A megye turisztikai desztinációi, nemzetközi, térségi és helyi jelentőségű attrakcióinak könnyebb, gyorsabb elérhetőségével növekszik látogatottságuk, illetve növekednek az idegenforgalomból származó bevételek.	Szükséges a turisztikai szezon meghosszabbítása, a turisták által a megyében töltött idő, illetve költések növelése feltételeinek megteremtése.
Vízgazdálkodás	nem releváns	nem releváns
Térség eltartó képessége, versenyképessége	A megye és településeinek, az általuk nyújtott szolgáltatások elérhetőségének könnyebbé, gyorsabbá válásával növekedhet a beáramló külföldi tőke mennyisége, könnyebben választják a megyét a tőkebefektetések helyszínéül, hiszen különösen fontos telepítő tényező az elérhetőség, ezáltal erősödik a térség eltartó képessége, növekszik versenyképessége.	Befektetés ösztönzés, vonzó üzleti környezet kialakítása szükséges. A közlekedési infrastrukturális beavatkozások kivitelezése során előnyben kell részesíteni a helyi, térségi vállalkozásokat, munkavállalókat a foglalkoztatás során.
Műszaki infrastruktúra	A közúti és vasúti infrastruktúra minősége javul, a közlekedési infrastruktúra elemeinek hálózatba szerveződése növekszik. Az infrastruktúra típusainak szerkezetében változás következik	Szükséges a legrosszabb állapotú, leggyengébb minőségű infrastrukturális elemek fejlesztése, a legjobb elérhető technológiák alkalmazása, illetve az

	be: a portalanított utak aránya és a közlekedésbiztonsági elemek száma – különösen a baleseti gócpontokban– növekszik. A közlekedési infrastruktúrához kapcsolódó diagnosztikai és monitoring berendezések száma növekszik.	optimalizált utazásszervezés.
Energiaellátás	nem releváns	nem releváns

Környezeti elemek	**Várható közvetlen vagy közvetett hatások**	**Javaslatok a pozitív hatások erősítésére, a negatív hatások mérséklésére**
Talaj, termőföld	A közlekedési infrastruktúra kiterjedtségének növekedésével csökkenhet a termelésbe vont területek nagysága, illetve a nagy forgalmú közutak mentén a közlekedésből származó károsanyag-kibocsátás és porszennyezés nő, szennyezők ülepedhetnek ki a talaj felszínén, illetve a talaj savasodását okozhatják. Az IKT eszközök, optikai szálak felszín alatti vezetése károsíthatja a talajt és élővilágát.	Szükséges, hogy a termőföldek nem mezőgazdasági célú felhasználását minimalizálják, illetve jogi, adminisztratív szabályozás és azok betartatása szükséges a termőterületek legjobb védelme érdekében. Az esetleges károsanyag-kibocsátás mielőbbi megszüntetése szükséges.
Földtani-és ásványvagyon	nem releváns	nem releváns
Levegő minősége	A közlekedési infrastruktúra növekedésével, a növekvő közlekedésből származó szennyezőanyag- kibocsátással, porszennyezéssel romlik a levegő minősége. A prioritás fenntartható közlekedési módozatainak (pl. vasúti, nem motorizált) terjedésével kiegyenlítődhetnek a negatív és pozitív hatások.	A közösségi és kötöttpályás, illetve egyéni, de nem motorizált közlekedés infrastruktúrájának előnyben részesítése, a fenntartható közlekedés feltételeinek kialakítása szükséges.
Felszíni és felszín alatti vizek (mennyiség és minőség)	nem releváns	nem releváns
Hulladékgazdálkodás	nem releváns	nem releváns
Tájszerkezet, tájhasználat	A közlekedési infrastruktúra kiterjedésével, hálózatba szervezésével növekszik a beépített területek nagysága, változik a területhasználat.	Jogi, adminisztratív szabályozás szükséges a terület-felhasználás kereteiről, rendjéről. A közlekedési infrastruktúra elemit kísérő zöldfelületek, kísérő zöld infrastruktúra-elemek számának és kiterjedésének növelése szükséges.
Élővilág (védett területek,	Felszabdalódnak, elválasztódnak	Az állatok számára átjárhatóvá

biodiverzitás)	egymástól a fajok és életterük, csökken a növény és állatfajok élettere a növekvő közlekedési infrastruktúra hatására.	szükséges tenni a vonalas/ közlekedési infrastruktúra elemeit (pl. kétéltű-, hüllő, vadátjárók), illetve szükséges növelni a közlekedési infrastruktúrát kísérő zöldfelületek számát és kiterjedését.
Épített környezet, kulturális örökség	A közlekedési infrastrukturális beavatkozásokkor kulturális értékek, örökséghelyszínek, régészeti leletek kerülhetnek felszínre.	A közlekedési infrastruktúra építését megelőzően régészeti feltárások, majd a feltárt értékek hatékony védelme szükséges.

5. Prioritás: Intelligens társadalom

Társadalmi tényezők	Várható közvetlen vagy közvetett hatások	Javaslatok a pozitív hatások erősítésére, a negatív hatások mérséklésére
Népesség területi elhelyezkedése (életmód, társadalmi mobilitás)	A képzettségi szint növekedésével, a korszerű, naprakész ismeretekkel, a társadalmi befogadás erősödésével a társadalmi mobilitás növekszik, a környezet-és energiatudatosságra, az egészséges életmódra irányuló szemléletformáló akciók révén a társadalom életmódja a fenntarthatóság irányába mozdul.	Előnyben szükséges részesíteni a gyakorlatorientált és a hiányszakmákra irányuló képzési struktúra kialakítását, illetve a környezet-és energiatudatosságra, az egészséges életmódra irányuló szemléletformáló akciók megvalósítását.
Foglalkoztatás	A hiányszakmákra specializált, a keresett természettudományos ismereteket nyújtó oktatás, a gyakorlatorientált képzések kiterjesztése, a magasabb képzettségi szint elérése révén javulnak a munkavállalók munkaerő-piaci esélyei, ezáltal növekszik a megye foglalkoztatottjainak száma, illetve a gazdaságilag aktív népesség száma. A képzésbe bekapcsolt vállalkozások és gyakorlati helyek révén a munkaerő-piaci kereslet és kínálat összehangolttá válik.	A munkaerő-piaci igényekhez szorosan igazodó képzési struktúra kialakítása szükséges. Minden tervezett infrastrukturális beavatkozás során törekedni kell a munkahelyteremtésre, illetve munkahelymegtartásra, a foglalkoztatási szint emelésére.
Szabadidő eltöltése, rekreáció területi feltételei	nem releváns	nem releváns
Életminőség, egészségi állapot, szociális helyzet	A környezet-és energiatudatosságra, az egészséges életmódra, a társadalmi befogadás erősítésére irányuló szemléletformáló akciók révén a társadalom életminősége, egészségi és szociális állapota javul.	A megvalósítandó beavatkozások során szükséges, hogy az infrastrukturális beavatkozások mellett azokat kiegészítő, azokhoz

		kapcsolódó ún. soft elemek, képzések, a közművelődés fontosságára is kiterjedő szemléletformáló akciók is tartozzanak.
Társadalom biztonságérzete, veszélyeztetettség	nem releváns	nem releváns

Gazdasági tényezők	**Várható közvetlen vagy közvetett hatások**	**Javaslatok a pozitív hatások erősítésére, a negatív hatások mérséklésére**
Térszerkezet, településrendszer	nem releváns	nem releváns
Természeti erőforrások kiaknázása (lehetőség, korlát)	A környezet-és energiatudatosságra, a fenntartható környezetre irányuló szemléletformáló akciók révén a természeti erőforrások kiaknázása mérséklődik.	Mind szélesebb körben szükséges kiterjeszteni a környezet-és energia-tudatosságra, a fenntartható környezetre irányuló szemléletformáló akciókat.
Ipar, kereskedelem térbeli szerkezete	nem releváns	nem releváns
Mezőgazdaság, erdőgazdálkodás	nem releváns	nem releváns
Idegenforgalom	nem releváns	nem releváns
Vízgazdálkodás	nem releváns	nem releváns
Térség eltartó képessége, versenyképessége	A hiányszakmákra specializált, a keresett természettudományos ismereteket nyújtó oktatás, a gyakorlatorientált képzések kiterjesztése, a magasabb képzettségi szint elérése révén javulnak a munkavállalók munkaerő-piaci esélyei, ezáltal megvalósul a munkaerő (helyben) foglalkoztatása, nő a megye gazdasági ereje, versenyképessége.	Előnyben szükséges részesíteni a gyakorlatorientált és a hiányszakmákra irányuló képzési struktúra kialakítását.
Műszaki infrastruktúra	nem releváns	nem releváns
Energiaellátás	Az energiatudatosság és környezeti fenntarthatóság erősödésével szinten tarthatóvá válik az energiafogyasztás, az energiaellátásban a megújuló energiaforrások alkalmazásának társadalmi beágyazottsága növekszik.	A szemléletformáló akciók során előnyben kell részesíteni azokat, melyek a megújuló energiaforrások használatának terjesztését, a fenntarthatóság szemléletét erősítik.

Környezeti elemek	**Várható közvetlen vagy közvetett hatások**	**Javaslatok a pozitív hatások erősítésére, a negatív hatások mérséklésére**
Talaj, termőföld	nem releváns	nem releváns

Földtani-és ásványvagyon	nem releváns	nem releváns
Levegő minősége	nem releváns	nem releváns
Felszíni és felszín alatti vizek (mennyiség és minőség)	A környezet-és energiatudatosságra, a fenntartható környezetre irányuló szemléletformáló akciók, kezdeményezések révén kis mértékben mérséklődhet a felszíni és felszín alatti vizek szennyeződése, a vízkivétel mennyiségi csökkenése.	A szemléletformáló akciók során előnyben kell részesíteni azokat, melyek a takarékos vízhasználatra ösztönöznek, melyek a fenntarthatóság szemléletét erősítik.
Hulladékgazdálkodás	A környezet-és energiatudatosságra, a fenntartható környezetre irányuló szemléletformáló akciók, kezdeményezések révén növekszik a szelektív hulladékgyűjtés, a korszerű hulladékgazdálkodás társadalmi elfogadottsága.	Az elkülönített (szelektív) hulladékgyűjtést kiterjesztő és a hulladékok hasznosítására irányuló ismeretterjesztő foglalkozások, akciók preferálása szükséges.
Tájszerkezet, tájhasználat	nem releváns	nem releváns
Élővilág (védett területek, biodiverzitás)	A környezet-és energiatudatosságra, a fenntartható környezetre irányuló szemléletformáló akciók, kezdeményezések révén a védett területek, természeti értékek megőrzésére irányuló kezdeményezések társadalmi beágyazottsága növekszik.	A védett területek, természeti értékek megőrzésére irányuló kezdeményezések kiterjesztése, a közművelődés ilyen irányú szélesítése szükséges.
Épített környezet, kulturális örökség	nem releváns	nem releváns

6. Prioritás: Egészséges és gondoskodó társadalom

Társadalmi tényezők	**Várható közvetlen vagy közvetett hatások**	**Javaslatok a pozitív hatások erősítésére, a negatív hatások mérséklésére**
Népesség területi elhelyezkedése (életmód, társadalmi mobilitás)	nem releváns	nem releváns
Foglalkoztatás	A szociális ellátórendszer fejlesztése, szolgáltatásainak (pl. a gyermekek napközbeni-, idősek nappali és bentlakásos ellátásának) kiterjesztése, elérhetővé tétele révén felszabaduló –főként női– humánerőforrás munkavállalóként belép a munkaerő-piacra, ezáltal a megye foglalkoztatottsága növekszik.	Minél nagyobb tömegek számára szükséges teljes körűen elérhetővé tenni a szociális alapszolgáltatásokat és a gyermekjóléti alapellátásokat.
Szabadidő eltöltése, rekreáció területi feltételei	nem releváns	nem releváns
Életminőség, egészségi állapot, szociális helyzet	Az egészségügyi-és szociális ellátórendszert igénybe vevők	Fontos, hogy a fejlesztéssel érintett egészségügyi és

	térpályái lerövidülésével, a helyi szinten elérhető közszolgáltatások könnyebb, gyorsabb igénybevétele révén javul a népesség egészségi és szociális állapota.	szociális ellátórendszer nyújtotta szolgáltatásokat, prevenciós eljárásokat mind többen igénybe tudják venni.
Társadalom biztonságérzete, veszélyeztetettség	A társadalmi integrációt elősegítő, a kirekesztődést mérséklő ellátórendszerek biztonsági háló szerepe révén növekszik a társadalom biztonságérzete.	A nyújtott szolgáltatásokat, programokat minél szélesebb társadalmi csoportok számára szükséges elérhetővé tenni.

Gazdasági tényezők	Várható közvetlen vagy közvetett hatások	Javaslatok a pozitív hatások erősítésére, a negatív hatások mérséklésére
Térszerkezet, településrendszer	nem releváns	nem releváns
Természeti erőforrások kiaknázása (lehetőség, korlát)	nem releváns	nem releváns
Ipar, kereskedelem térbeli szerkezete	nem releváns	nem releváns
Mezőgazdaság, erdőgazdálkodás	nem releváns	nem releváns
Idegenforgalom	nem releváns	nem releváns
Vízgazdálkodás	nem releváns	nem releváns
Térség eltartó képessége, versenyképessége	A szociális ellátórendszer fejlesztése, szolgáltatásainak (pl. a gyermekek napközbeni ellátása, idősek nappali és bentlakásos ellátásának) kiterjesztése, elérhetővé tétele révén a humánerőforrás korábban inaktív része munkavállalóként belép a megyei munkaerő-piacra, egzisztenciája megerősödik, ezáltal a megyében marad, így közvetve nő a térség eltartó képessége.	Előnyben kell részesíteni azokat a megyében működő foglalkoztatókat, amelyek női munkavállalók foglalkoztatását, és/vagy rugalmas és/vagy részmunkaidős munkavégzést tesznek lehetővé.
Műszaki infrastruktúra	A szociális és egészségügyi infrastruktúra fejlődik, állapota javul, átlagos életkora fiatalodik, térségi szinten szervezetté válik.	Optimalizált területhasználat és szolgáltatásnyújtás biztosítása szükséges mind a szociális, mind az egészségügyi infrastruktúra elemeinek kiépítésekor, hálózatba szervezésekor.
Energiaellátás	A megújuló, fejlődő és újonnan épülő intézményrendszer energiahatékonysági mutatói javulnak, csökken az energiafüggőség.	Az egészségügyi és szociális ellátórendszer intézményeinek felújításakor az energiahatékonysági mutatók javulását eredményező beavatkozások és/vagy megújuló energiaforrások

		igénybevételének kötelezővé tétele szükséges.

Környezeti elemek	Várható közvetlen vagy közvetett hatások	Javaslatok a pozitív hatások erősítésére, a negatív hatások mérséklésére
Talaj, termőföld	A keletkező (fertőzés) veszélyes hulladékok természetbe, tájba, talajba, felszíni és felszín alatti vizekbe stb. jutása, a talajok elszennyeződését, termőképességük csökkenését okozhatja, ez a hatás azonban kis kockázatként jelenik meg.	A (fertőzés) veszélyes anyagok tájba, talajba jutásának megelőzését szolgáló veszélyes anyagok kezelésére vonatkozó előírások fokozott betartása szükséges az egészségügyi és szociális ellátórendszert érintő fejlesztések során.
Földtani-és ásványvagyon	nem releváns	nem releváns
Levegő minősége	nem releváns	nem releváns
Felszíni és felszín alatti vizek (mennyiség és minőség)	A keletkező (fertőzés) veszélyes hulladékok természetbe, tájba, talajba, felszíni és felszín alatti vizekbe stb. jutása, a talajok elszennyeződését, termőképességük csökkenését okozhatja, ez a hatás azonban kis kockázatként jelenik meg.	A (fertőzés) veszélyes anyagok tájba, talajba, s innen a felszíni és felszín alatti vizekbe jutásának megelőzését szolgáló veszélyes anyagok kezelésére vonatkozó előírások fokozott betartása szükséges.
Hulladékgazdálkodás	A fertőzésveszélyes és nem fertőzésveszélyes hulladékok mennyisége is növekszik, elkülönült gyűjtésük hatékonyságának növelése, a meglévő tárolókapacitások növelése, és ártalmatlanítás hatékonyságnövelése szükséges.	Előnyben szükséges részesíteni azokat a hulladékártalmatlanító - és hasznosító eljárásokat, melyek nem eredményezik a meglevő tárolókapacitások telítődését, illetve általuk elkülönült hulladékkezelés valósul meg.
Tájszerkezet, tájhasználat	nem releváns	nem releváns
Élővilág (védett területek, biodiverzitás)	A keletkező (fertőzés) veszélyes hulladékok természetbe, tájba (talajba, felszíni és felszín alatti vizekbe stb.) jutása, az élővilág károsodását idézheti elő, mely hatás azonban megfelelően szeparált gyűjtéssel, ártalmatlanítással és tárolással minimalizálható.	A keletkező (fertőzés) veszélyes hulladékok elkülönült gyűjtése, tároló kapacitásainak megerősítése és baleseti kockázatának minimalizálása szükséges.
Épített környezet, kulturális örökség	Az épített környezet megújul, új intézményi elemekkel bővül, a kulturális örökségre vonatkozó hatás nem releváns.	Az infrastrukturális fejlesztések során előnyben kell részesíteni a barnamezős beruházásokat.

7. Prioritás: Az innovatív gazdaságot támogató környezet fejlesztése Debrecenben

Társadalmi tényezők	Várható közvetlen vagy közvetett hatások	Javaslatok a pozitív hatások erősítésére, a negatív hatások mérséklésére
Népesség területi elhelyezkedése (életmód, társadalmi mobilitás)	Debrecen attraktivitása, népességvonzó ereje a gazdaságra, a turizmusra, a településképre és nyújtott szolgáltatásokra, illetve a humán-erőforrás fejlesztésére irányuló beruházások révén egyre növekszik.	A tervezett beavatkozások során azokat szükséges preferálni, melyek a település népességvonzó erejét nem időszakosan, szezonálisan pezsdítik fel, hanem tartós, kiegyenlített hatást fejtenek ki.
Foglalkoztatás	A tudás-intenzív és húzó-ágazatokban, illetve a –főként egészség– turizmusban teremtett új munkahelyek révén növekszik a Debrecenben foglalkoztatottak száma.	Erősíteni szükséges az egészségturizmus számára szakembereket biztosító képző intézményeket, illetve erősíteni szükséges ezek gyakorlatorientált képzési struktúráját.
Szabadidő eltöltése, rekreáció területi feltételei	Megújulnak, illetve új településen belüli (pl. játszóterek, kondi parkok) és kívüli (pl. műfüves parkok, Erdőspusztai jóléti tavak) infrastrukturális elemekkel bővülnek a közösségformálást, a szabadidő eltöltését, a rekreációt szolgáló közösségi terek.	Azon szabadidő eltöltését szolgáló közösségi terek kialakításának preferálása szükséges, melyek szabadtériek, illetve hozzájárulnak a zöldfelületek növeléséhez.
Életminőség, egészségi állapot, szociális helyzet	Az egyre nagyobb számú és megújuló közösségi és rekreációs terek a település mind nagyobb népessége számára szolgálnak mozgásnak, sportolásnak, egészségesebb életmód folytatásának lehetőségét nyújtó területekkel, ezáltal a lakosság életminősége, egészségi állapota javul. Az egészségturisztikai fejlesztések révén a városban egészségügyi szolgáltatásokat igénybe vevő turisták egészségi állapota stabilizálódik, illetve javul. A közlekedési eredetű levegőszennyezés csökkentésére irányuló kisléptékű környezetvédelmi fejlesztések révén javul a településen élők közérzete, életminősége.	Azon, a szabadidő eltöltését szolgáló közösségi terek kialakításának preferálása szükséges, melyek szabadtériek, teret biztosítanak sportolásnak, illetve egészséges életmód folytatását teszik lehetővé, vagy erre ösztönöznek.
Társadalom biztonságérzete, veszélyeztetettség	A közlekedési infrastruktúra minőségének javulása egyre jobb és biztonságosabb utazási feltételeket jelent, a baleseti gócpontok	A közlekedési elemek fejlesztései közt azokat szükséges előnyben részesíteni, melyek nagy

	korrekciójával, a közlekedésbiztonsági elemek, diagnosztikai és monitoring berendezések beépítésével növekszik a lakosság biztonságérzete, csökken a közlekedési balesetek száma.	baleseti gócpontokra irányulnak, illetve melyek biztonságosabb utazási feltételeket biztosítanak.

Gazdasági tényezők	Várható közvetlen vagy közvetett hatások	Javaslatok a pozitív hatások erősítésére, a negatív hatások mérséklésére
Térszerkezet, településrendszer	A korábban főként ipari célokra hasznosított, leromlott állapotú, barnamezős területek új funkcióval való ellátása révén, illetve a külterületi lakóövezetek fejlesztésével módosul a településszerkezet.	A zöldmezős beruházások helyett a barnamezős területekre irányuló fejlesztések preferálása szükséges.
Természeti erőforrások kiaknázása (lehetőség, korlát)	Az erőforrás-használat (víz, energia, nyersanyag) hatékonysága növekszik főként az élelmiszeripari feldolgozó vállalkozások terén. Különösen nagy hangsúly helyeződik a gazdaságfejlesztés terén a helyi adottságok, helyi kezdeményezések, helyi természeti és emberi erőforrások fenntartható kiaknázására.	Az élelmiszeripari feldolgozó vállalkozások fejlesztései közt előnyben szükséges részesíteni azokat, melyek energia hatékonyak, illetve megújuló energiaforrásokat nagy arányban használnak.
Ipar, kereskedelem térbeli szerkezete	A tudás-intenzív iparágak, húzóágazatok (pl. élelmiszer-feldolgozóipar, gyógyszeripar, logisztika, elektronika stb.) gazdaságban betöltött szerepe megerősödik.	Az ipartelepítések, telephelyfejlesztések során azokat szükséges előnyben részesíteni, melyek a megye húzóágazatiban, tudás-intenzív ágazataiban tevékenykednek.
Mezőgazdaság, erdőgazdálkodás	A Debreceni Nagyerdő vízellátásának javulása révén az erdőgazdálkodás hatékonysága is javul.	Az erdőgazdálkodás és a nagyerdő vízháztartásának fejlesztésére irányuló beavatkozások során ösztönözni szükséges a K+F+I eredmények beépítését.
Idegenforgalom	Debrecen, mint gyógy tényező helyszín fejlesztésével a turizmus újabb lendületet vesz, a turisztikából származó bevételek megnövekednek, illetve a desztináció-menedzsment szervezetek megerősödnek. A javuló vasúti és közúti közlekedési kapcsolatok és fejlesztések révén erősödnek a turisztikai kapcsolatok,	Az idegenforgalomból származó bevételek növeléséhez nem pontszerű, hanem a hatások összegzésére, az összehangolt fejlesztések révén megvalósuló szinergiák kiaknázására kell törekedni, továbbá a szezonalitás csökkentésére irányuló fejlesztések megvalósulását

	növekszik az idegenforgalomból származó bevétel.	szükséges támogatni.
Vízgazdálkodás	A szárazságból fakadó káros hatások minimalizálása céljából megvalósítandó komplex programok révén a vízgazdálkodás hatékonyabbá válik, biztosítottá válik többek közt a Keleti városrész, a Nagyerdő, az Erdőspusztai tavak vízellátása.	A vízgazdálkodás során törekedni a takarékos, optimalizált vízhasznosításra, a mindezt elősegítő infrastruktúra megújítására.
Térség eltartó képessége, versenyképessége	A térség innovációs központjaként Debrecen versenyképessége folyamatosan javul, a tőkebefektetések számára egyre vonzóbb környezetet szolgáltat, munkahelyteremtő képessége javul. A javuló vasúti és közúti közlekedési kapcsolatok és fejlesztések révén tovább erősödnek a gazdasági, turisztikai, kulturális és kereskedelmi kapcsolatok.	Ösztönözni szükséges azokat a fejlesztéseket, melyek a térség innovációs szerepét erősítik, melyek az innováció gyakorlati beépülését, hasznosulását segítik.
Műszaki infrastruktúra	A műszaki infrastruktúra állapota javul, kiterjedtsége növekszik. Fejlődik a repülőtéri logisztikai infrastruktúra.	A közlekedési infrastruktúra-beruházások során preferálni kell azokat, melyek területfoglalása csekélyebb.
Energiaellátás	A megújuló energiaforrásokra épülő iparágak fejlesztésével nő a megtermelt energia mennyisége, a közfeladatokat ellátó intézményeken megvalósuló fejlesztések révén javul az energiahatékonyság és a megújuló energia-felhasználás mértéke.	Az új épületek építésekor, illetve a meglévők felújításakor törekedni kell a megújuló energiák használatát célzó, illetve az energia-hatékonyságot növelő beruházások támogatására.

Környezeti elemek	**Várható közvetlen vagy közvetett hatások**	**Javaslatok a pozitív hatások erősítésére, a negatív hatások mérséklésére**
Talaj, termőföld	nem releváns	nem releváns
Földtani-és ásványvagyon	nem releváns	nem releváns
Levegő minősége	A kisléptékű környezetvédelmi és közlekedési infrastruktúra és intelligens városterezési fejlesztések révén a közlekedési eredetű levegőszennyezés csökkenése révén nem romlik a levegő minősége.	Forgalomcsillapító beruházások preferálása, környezetbarát közlekedési infrastruktúra kiépítése, fejlesztése szükséges. A közfeladatokat ellátó intézmények által nyújtott szolgáltatások során növelni szükséges az elektronikusan elérhető, utazással, személyes

		megjelenéssel nem járó típusokat.
Felszíni és felszín alatti vizek (mennyiség és minőség)	Az erőforrás-használat hatékonyságát növelő fejlesztések révén lassuló ütemben növekszik a vízfelhasználás, a felszín alatti (termál) vízkivétel mennyisége.	A felszíni vizek és felszín alatti vízkészletek használatakor az takarékos vízkivétel ösztönzése szükséges.
Hulladékgazdálkodás	Hatékonyabbá válik a hulladékgazdálkodás az illegális hulladéklerakók ártalmatlanításával, felszámolásával, a földmedrű lerakók rekultiválásával, új hulladéklerakók kiépítésével, továbbá a szelektív hulladékgyűjtés feltételeinek javításával.	A hulladékgazdálkodás hatékonyságának növelésére irányuló beruházások ösztönzése szükséges.
Tájszerkezet, tájhasználat	nem releváns	nem releváns
Élővilág (védett területek, biodiverzitás)	A vízgazdálkodásra irányuló komplex programok révén az élővilág, illetve a védett területek élővilága megőrződik, a biodiverzitás nem csökken.	A vízgazdálkodás során a természetes állapotokat leginkább őrző megoldások preferálása szükséges az élővilág legteljesebb megőrzése érdekében.
Épített környezet, kulturális örökség	A város épített környezete megújul, élhetőbbé válik, a településképe egységesebbé válik, az épületek energiahatékonysági mutatója javul.	Tájba illő, hagyományokhoz igazodó, helyi alapanyagokat felhasználó épületállomány-megújítás preferálása szükséges.

8. Prioritás: Élhető vidék, élhető települések

Társadalmi tényezők	**Várható közvetlen vagy közvetett hatások**	**Javaslatok a pozitív hatások erősítésére, a negatív hatások mérséklésére**
Népesség területi elhelyezkedése (életmód, társadalmi mobilitás)	A helyi identitást növelő-, ösztöndíj- és közösségi aktivitást növelő programok révén változik a helyi társadalom életszemlélete, életmódja, a helyi közösségek megerősödnek, a társadalmi felelősségvállalás szintje nő.	A településfejlesztési programok során preferálni szükséges a komplex, az infrastrukturális elemeken túl tartalmi fejlesztéseket is integráló beavatkozásokat, mellyel a helyi társadalom identitása erősödik, a helyi közösségek ereje megnő.
Foglalkoztatás	nem releváns	nem releváns
Szabadidő eltöltése, rekreáció területi feltételei	A leromlott állapotú, szegregált lakókörnyezetek felszámolásával, illetve a zöldfelületek növelése, közösségi és sportolásra alkalmas területek, közterek, parkok, gyalogos zónák, számának növekedésével egyre nő az	Az épített környezetre irányuló beavatkozások során előnyben kell részesíteni azokat, melyek zöldfelület növelést és rekreáció eltöltésére irányuló fejlesztéseket tartalmaznak.

	egészségesebb életmódra, a szabadidő kulturált eltöltését, sportolásra ösztönző közösségi- és rekreációt segítő terek, intézmények száma, nagysága.	
Életminőség, egészségi állapot, szociális helyzet	A növekvő számú és nagyságú egészséges életmódra, mozgásra ösztönző területek révén javul a népesség egészségi és szociális állapota, továbbá a leromlott állapotú, szegregált lakókörnyezetek felszámolása-, illetve a zöldfelületek növelése révén javul életminősége. A lakóépületek fejlesztése révén javul azok infrastrukturális állapota, növekszik komfortfokozata.	Az épített környezetre irányuló beavatkozások során előnyben kell részesíteni azokat, melyek zöldfelület növelést és olyan soft elemeket tartalmaznak, melyek az egészséges életmód elterjesztését, az egészségi állapot javítását célozzák.
Társadalom biztonságérzete, veszélyeztetettség	A leromlott állapotú, sokszor életveszélyes, alacsony komfortfokozatú épületek, szegregált lakókörnyezetek és elhanyagolt települési területek felszámolásával, család-barát terek kialakításával javul a település lakosságának biztonságérzete, csökken veszélyeztetettsége.	A településfejlesztés során előnyben kell részesíteni a köz- és közlekedésbiztonság javítását és az eredmények megőrzését célzó fejlesztéseket is tartalmazó beavatkozásokat, illetve képzéseket. Preferálni kell a települések, településrészek leszakadó népességcsoportjai - nak integrálását célzó programokat.

Gazdasági tényezők	Várható közvetlen vagy közvetett hatások	Javaslatok a pozitív hatások erősítésére, a negatív hatások mérséklésére
Térszerkezet, településrendszer	A települések szerkezete módosul, az elhanyagolt, alulhasznosított terek funkciót kapnak, illetve funkcióik kibővülnek, településrészeik a megvalósítandó programok révén megújulnak, zöldfelületekkel növekednek.	Komplex településfejlesztési programok révén szükséges a településszerkezet optimalizálása, az alulhasznosított vagy nem hasznosított terek új funkciókkal ellátása szükséges.
Természeti erőforrások kiaknázása (lehetőség, korlát)	nem releváns	nem releváns
Ipar, kereskedelem térbeli szerkezete	nem releváns	nem releváns
Mezőgazdaság, erdőgazdálkodás	nem releváns	nem releváns
Idegenforgalom	A megújuló településkép, az építészeti, táji örökségek, műemlékek megőrzését szolgáló beruházások, továbbá a	Az épített környezet alakításakor preferálni kell a tájba, tájképbe illeszkedő, helyi adottságokra épülő táj-

	marketingakciók, fesztiválok ösztönzik a településekre irányuló beutazásokat, így növekszik a településekre látogató turisták száma.	specifikus és zöldfelületet növelő megoldásokat a vonzó településkép kialakítása és megőrzése céljából.
Vízgazdálkodás	nem releváns	nem releváns
Térség eltartó képessége, versenyképessége	A helyi gazdaságfejlesztési projektek, marketingakciók, települések gazdasági funkcióval bővülő fejlesztései révén növekszik a térség attraktivitása, a lakókörnyezet és lakhatási feltételek javulásával, a közszolgáltatások könnyebb elérhetőségével növekszik a települések eltartó-és megtartó képessége.	A kisléptékű, pontszerű, egymástól elszigetelt települési fejlesztések helyett a komplex és funkció-megerősítésre, funkció-bővítésre is irányuló beavatkozások preferálása szükséges.
Műszaki infrastruktúra	A lakó-, közszolgáltatásokat ellátó funkciójú, illetve közigazgatási épületek, intézmények műszaki állapota javul.	Preferálni szükséges az energiatakarékos megoldásokat és a legjobb elérhető technológiák alkalmazását.
Energiaellátás	A lakó-, közszolgáltatásokat ellátó funkciójú, illetve közigazgatási épületek, intézmények energiahatékonyságát növelő beruházások révén javul energiafelhasználás-hatékonyságuk.	Az új épületek építésekor, illetve a meglévők felújításakor, törekedni kell a megújuló energiák használatát célzó, illetve az energiahatékonyságot növelő beruházásokra.

Környezeti elemek	Várható közvetlen vagy közvetett hatások	Javaslatok a pozitív hatások erősítésére, a negatív hatások mérséklésére
Talaj, termőföld	nem releváns	nem releváns
Földtani-és ásványvagyon	nem releváns	nem releváns
Levegő minősége	nem releváns	nem releváns
Felszíni és felszín alatti vizek (mennyiség és minőség)	nem releváns	nem releváns
Hulladékgazdálkodás	A települések szelektív hulladékgyűjtést szolgáló infrastrukturális feltételeinek kiépítésével, hulladékgyűjtő szigetek kialakításával, eszközök beszerzésével javul a települési hulladékgazdálkodás hatékonysága.	A kialakult hulladékgazdálkodás hatékonyságát a települési együttműködésekkel lehet növelni, preferálni szükséges a hulladékgazdálkodás optimalizálására törekvőket.
Tájszerkezet, tájhasználat	Az elhanyagolt, alulhasznosított terek funkciót kapnak, illetve funkcióik kibővülnek, a településrészek megújulnak, zöldfelületi elemekkel válnak mozaikosabbá.	Az infrastrukturális elemek fejlesztésekor igyekezni kell a beépített felületek növelése helyett a zöldfelületi elemek számának és kiterjedésének növelésére.

Élővilág (védett területek, biodiverzitás)	nem releváns	nem releváns
Épített környezet, kulturális örökség	A települések szegregált területeinek felszámolásával, leromlott állapotú részeinek rehabilitálásával megújul a településkép, illetve az építészeti, táji örökségek, műemlékek megőrzését szolgáló beruházások révén javul a települések épített környezete, fennmarad kulturális öröksége.	Törekedni szükséges a meglévő, de kihasználatlan, vagy nem kellő hatékonysággal használt épületek, infrastrukturális elemek használatára, a barnamezős elemek preferálására, az épített és kulturális örökség védelmére.

Összefoglalva az előzőekben prioritásonként felvázolt hatásokat, az alábbi –főképp pozitív–hatások várhatóak társadalmi, gazdasági, környezeti szempontból a program egésze tekintetében:

Társadalmi, gazdasági, környezeti hatások
A Program jelentős részét adják a megye lakosságának (szak)képzettségét növelő beavatkozások, így a Program keretein belül megvalósuló fejlesztések révén a megyében élő és dolgozó **humán erőforrás képzettségi szint**je várhatóan növekszik, illetve **a képzettség a munkaerő piaci igényekhez igazodik**. A társadalom szintjénél lejjebb, az egyén szintjére tekintve, várható a **munkavállalói képességek, készségek fejlődése** is. Érthető ez alatt különösen a vállalkozói készség, a kapcsolatépítés-, az innováció menedzsment készségek, illetve az infokommunikációs technológiák ismeretének erősödése. A tudásszint emelkedése azonban nem csupán az oktatási rendszer keretei közt és nem csupán a munkaerőpiacra kihegyezve jelentkezik, hanem az olyan készségek, képességek terén is, mint például a környezettudatosság, vagy az egészséges életmód iránti **elkötelezettség növekedése**. Az elköteleződés növekedése jelenti egyrészről a vidéki területekhez való **erősödő kötődés**t, melyet főként az Agrárium komplex fejlesztését célzó prioritásában kialakításra kerülő beavatkozás hatásaként értékelhetünk; másrészt általánosságban a megyei, illetve a **helyi identitás erősödése** várható.

A várhatóan megerősödő és fejlődésre képes, innovatív húzóágazatokra építő megyei gazdaságban kialakításra kerülő új munkahelyek révén javul a munkaerő-piaci helyzetkép, **növekszik a foglalkoztatottság**, illetve a gazdasági **aktivitás** szintje. Nemcsak **új munkahelyek** jönnek létre, hanem javulnak a munkakörülmények is, lehetőség adódik új típusú munkahelyeken való munkavégzésre is, ahol az atipikus és családbarát foglalkoztatásra is lehetőség nyílik. A foglalkoztatottsági helyzet javulásával **növekszik az életszínvonal**, **csökken a szegénység** mértéke, illetve felerősödik a **társadalmi mobilitás**, ezáltal pedig a **társadalmi kirekesztettség szintje mérséklődik**. A különböző prioritásokban tervezett beavatkozások révén erősödik a társadalmi kohézió, a közösségformálás helyszínei, programjai mind nagyobb számban létrejönnek, ezáltal a **közösségi aktivitás**, illetve a **társadalmi felelősségvállalás** szintje növekszik.

A lakáskörülmények, lakhatási feltételek javulásával, illetve a javuló egészségügyi és szociális ellátási feltételekkel, illetve a könnyebben elérhető közszolgáltatásokkal **javul a megye népességének egészségi állapota, életminősége**, és mindezek együtteseként várhatóan **mérséklődik a megyét elhagyók száma**, azaz az elvándorlás mértéke.

A Koncepcióban megfogalmazott célok, illetve az ezek elérésére hivatott Program megvalósítása során várhatóan a **természeti erőforrások megőrzése, fenntartása, az azokkal való ésszerű, takarékos és az erőforrások megújítását biztosító gazdálkodás valósul meg**, ahol a környezeti

fenntarthatóság szempontjait messzemenően figyelembe veszik. Ennek eredményeképpen a társadalmi, gazdasági fejlődés várhatóan a megye természeti adottságaira, hagyományaira építve valósul meg. A tervezett beavatkozások révén a fenntartható és komplex vízgazdálkodás fejlesztésével várhatóan **minimalizálódnak a klímaváltozás negatív hatásai**. Az aszályos területek öntözésével **javul a talajok vízháztartása**, a belvíz és az árvíz károkozásai csökkennek, amelyben nagy szerep jut a vízvisszatartási és vízkárelhárítás célzatú ár-és belvíztározóknak. A tervezett infrastrukturális beruházások révén az **energiahatékonyság növekedése** várható, illetve a megye **energiafüggőségének csökkenés**ét válthatja ki a **megújuló energiák széleskörű alkalmazás**ának elterjesztése, melyben nemcsak a technológiai fejlesztéseknek van nagy szerepe, hanem a szemléletformáló akcióknak, programoknak és a nagy hozzáadott értéket képviselő fejlesztéseknek, kutatási és innovációs projekteknek. A **környezetre káros hatások minimalizálás**ában pedig nagy szerep jut az olyan települési és külterületi infrastruktúra-fejlesztéseknek, mint a szennyvíz-elvezetés és kezelés, a tisztított szennyvíz újrahasznosítása, ártalommentes elhelyezése, vagy a hulladékgazdálkodás terén megvalósítandó, a szilárd-és folyékony hulladékok hasznosítását, az előírásoknak nem megfelelő (pl. földmedrű) hulladéklerakók megszüntetését, rekultiválását egyaránt, illetve az elkülönített (szelektív) hulladékgyűjtést célzó fejlesztések, mellyel hozzájárulnak a **hulladékok mennyiségének csökkenés**éhez is. Ezek a várhatóan pozitív, de legalábbis kiegyenlített hatásokat **minimális mértékű negatív hatások is** követhetik. Ilyenek lehetnek például az ipari, gazdasági termelés által okozott környezeti károk, vagy az infrastruktúra kiépítése, bővítése, fejlesztése során bekövetkező, a természet-és környezet-károsodások, illetve lefedettség-növekedések.

Ezen lehetséges kockázatok felmerülésekor azonban figyelembe kell venni A környezet védelmének általános szabályairól szóló 1995. évi LIII. törvény 6. és 8. paragrafusában foglaltakat, melynek értelmében 6. § (1) A környezethasználatot úgy kell megszervezni és végezni, hogy

a) a legkisebb mértékű környezetterhelést és igénybevételt idézze elő;

b) megelőzze a környezetszennyezést;

c) kizárja a környezetkárosítást.

(2) A környezethasználatot az elővigyázatosság elvének figyelembevételével, a környezeti elemek kíméletével, takarékos használatával, továbbá a hulladékkeletkezés csökkentésével, a természetes és az előállított anyagok visszaforgatására és újrafelhasználására törekedve kell végezni.

(3) A megelőzés érdekében a környezethasználat során a leghatékonyabb megoldást, továbbá a külön jogszabályban meghatározott tevékenységek esetén az elérhető legjobb technikát kell alkalmazni.

Kt.8. § (1) A környezetet veszélyeztető vagy károsító környezethasználó köteles azonnal befejezni a veszélyeztető vagy károsító tevékenységet.

(2) A környezethasználó köteles gondoskodni a tevékenysége által bekövetkezett környezetkárosodás megszüntetéséről, a károsodott környezet helyreállításáról.

Esetleges, országhatáron átterjedő jelentős, káros környezeti károk lehetősége

Az országhatáron átterjedő környezeti hatások vizsgálatáról szóló, Espooban 1991. február 26-án elfogadott egyezményhez kapcsolódó, a stratégiai környezeti vizsgálatról szóló, Kijevben, 2013. május 21-én elfogadott jegyzőkönyv kihirdetéséről szóló 132/2010. (IV.21.) Korm. rendelet és az egyes tervek, illetve programok környezeti vizsgálatáról szóló 2/2005. (I.11.) Korm. rendelet rendelkezései adnak támpontot az országhatáron átterjedő jelentős, káros környezeti hatások vizsgálata, kezelése tekintetében. Ez utóbbi Korm. határozat előírja, hogy a hatásvizsgálat tartalmának megállapításakor a kidolgozó kikéri a környezet védelméért felelős szervek szakmai véleményét és e véleménykérés keretében nyújtott tájékoztatásban annak a megállapításnak is szerepelnie kell, hogy a terv, illetve

program megvalósításából származhatnak-e előreláthatóan országhatáron átterjedő jelentős, káros környezeti hatások. A kidolgozó eleget tett ennek a kötelezettségének, levelében jelezte a véleményező szervezeteknek, hogy **nem számol országhatáron átterjedő jelentős káros környezetre gyakorolt hatásokkal.**

Fenntarthatósági mátrix

A hatások komplexebb áttekintéséhez egy fenntarthatósági értékrendhez[2] viszonyítjuk a megyei Területfejlesztési Program intézkedéseit. A fenntarthatósági értékrend esetében a Budapesti Corvinus Egyetem Tájtervezési és Területfejlesztési Tanszéke által dokumentált, a VÁTI Nonprofit Kft. által javasolt eljárásrendet vettük alapul. Ezek alapján a fenntarthatósági értékrend az alábbiak szerint került kialakításra:

A **fenntarthatósági értékrend** négy alappillérre épít. Ezek az alábbiak: I. Térségi autonómiára törekvés; II. Más térségek iránti felelősségvállalás; III. A megye megújuló képességének biztosítása; IV. Fenntartható térhasználat. E négy pillér keretei közt fogalmazható meg az értékrend:

I. Stabil, önrendelkező, helyi erőforrásokra építő megye

I.1 Helyi erőforrások fenntartható használata

- helyi erőforrások alkalmazása
- fenntartható mezőgazdasági tevékenységek (talajvédelem, ökológiai gazdálkodás, GMO mentesség, öntözési rendszerek, nitrát és foszfor terhelés csökkentése, élelmiszer biztonság)
- fenntartható ipari tevékenységek (szennyvízmentes technikák, hulladékok felhasználása inputként, K+F)
- fenntartható ásványvagyon gazdálkodás
- helyi gazdasági kapcsolatok erősítése
- munkához való jutás, vállalkozói tevékenység ösztönzése
- erőforrás-hatékonyság növelése

I.2 Külső erőforrások fenntartható bevonása

- megyén kívüli gazdálkodással való összhang biztosítása
- külső energia bevonásának minimalizálása
- kölcsönösen előnyős erőforrás áramlás kialakítása
- jövedelem és tőke, tudás, anyag és energia helyben tartása

I.3 Fenntartható megyei önrendelkezés

- szubszidiaritásnak megfelelő döntéshozatal
- döntéshozatali kompetenciák fejlesztése

II. Együttműködő, partner, szolidáris megye

II.1 Együttműködés szomszédos megyékkel

- kölcsönösen előnyös hatások, együttműködések erősítése

II.2 Megyehatárt átlépő hatások kezelése

- káros anyag kibocsátások csökkentése
- megyehatárt átlépő negatív társadalmi, gazdasági, környezeti hatások enyhítése

[2] Budapesti Corvinus Egyetem Tájtervezési és Területfejlesztési Tanszéke által dokumentált, a VÁTI Magyar Regionális Fejlesztési és Urbanisztikai Nonprofit Kft. által javasolt eljárásrend, Veszprém Megye Területfejlesztési Koncepciója Környezeti Értékelés, 2013. alapján.

III. Megújulni képes megye

III.1 Társadalmi megújulás

- integráció
- fenntartható fogyasztói szokások
- szemléletváltás (takarékosság)
- társadalmi együttműködések erősítése
- demográfiai megújulás
- generációk egymás mellett élése
- egészségmegőrzés, egészségtudatosság
- társadalmi minimumhoz való hozzáférés, önszerveződés támogatása, civil szféra erősítése
- kulturális értékmegőrzés, ápolás
- éghajlatváltozásra való felkészülés (tájékoztatás, adaptáció)

III.2 Tudományos megújulás

- képzés, oktatás
- innováció serkentése
- K+F
- új tudományos és technológiai eredmények létrejöttének és alkalmazásának biztosítása

III.3 Környezeti megújulás

- táji és a biodiverzitás fenntartása
- éghajlatváltozás elleni küzdelem
- környezet eltartó képességének növelése
- felszíni és felszín alatti vízkészletek mennyiségi és minőségi védelme, jó állapota
- üvegházhatású gázok kibocsátásának csökkentése
- szennyvízkezelés fejlesztése, természet közeli szennyvíztisztítás
- újra használat, újrahasznosítás, környezetbarát ártalmatlanítás, szelektív hulladékgyűjtés, energetikai hasznosítás, rekultiválás, lerakás csökkentése
- fosszilis energiarendszer felszámolása, energiafogyasztás csökkentése, megújuló energiák használata, helyi energiaforrások használata, építési szokások változtatása, energiahatékonyság fejlesztése, távfűtés rekonstrukciója
- környezeti informatikai és monitoring fejlesztés
- vízgazdálkodás (árvíz, belvíz, vízvisszatartás)
- levegő és zajszennyezés csökkentése
- szennyező fizet elv, megelőzés elve
- kutatás+fejlesztés

IV. Fenntartható megyei térszerkezet

IV.1 Fenntartható térhasználat

- tudatos településfejlesztés (zöld területek védelme és növelése, barnamezős beruházások, erdőtársulások védelme, erdőgazdálkodás)
- Tisza-völgy komplex fejlesztése (táji rendszer működésének biztosítása, vízkészlet-gazdálkodás, árvízvédelem, ártéri tájgazdálkodás, nemzetközi együttműködések)

IV.2 Közösségorientált fejlesztések

- közjavak elérhetőségének biztosítása, korlátozás mentessége, akadálymentessége
- közösségi értékek megőrzése, fenntartása

IV.3 Környezetorientált fejlesztések

- természetes ökoszisztémák működőképességének fenntartása
- természeti erőforrások védelme, jogi intézmények erősítése természeti erőforrások iránti igény csökkentése

- környezetkárosító, környezetszennyező tevékenységek csökkentése
- területhasználat racionalizálása (feldarabolás mentesség), a tájak terhelhetőségének megfelelő használat
- hirtelen bekövetkező, nagymértékű látogatónépesség növekedés elkerülése

IV. Fenntartható közlekedési rendszerek

- lehető legkisebb arányú tér és környezethasználatot igénylő közlekedési rendszer kialakítása
- közlekedési elérési idők csökkentése
- közlekedési igények helyben tartása
- közlekedésből származó kibocsátások
- közösségi közlekedés fejlesztése
- közlekedési módok fejlesztésének sorrendisége (nem motorizált, közösségi, kombinált, egyedi motorizált)
- tranzitforgalom csökkentése különös tekintettel az áruforgalomra

A vizsgálat módszere a **fenntarthatósági mátrix** elkészítése, mely keretében a területfejlesztési célok értékelése történik meg a fenntarthatóság minősítésén keresztül. A mátrix soraiban a Koncepció célrendszere található, az oszlopokban pedig a fenntarthatósági kritériumrendszer szerepel. A kettő metszetében található az értékelés.

HBM TP prioritásai	**I. Stabil, önrendelkező, helyi erő-forrásokra építő megye**			**II. Együttműködő, partner, szolidáris megye**		**III. Megújulni képes megye**			**IV. Fenntartható megyei térszerkezet**			
	I.1[3]	**I.2**	**I.3**	**II.1**	**II.2**	**III.1**	**III.2**	**III.3**	**IV.1**	**IV.2**	**IV.3**	**IV.4**
1. Fenntartható környezet												
2. A megye agráriumának komplex fejlesztése												
3. Versenyképes gazdaság												
4. Az elérhetőség fejlesztése Hajdú-Bihar megyében						!					!	
5. Intelligens társadalom												
6. Egészséges és gondoskodó társadalom												
7. Az innovatív gazdaságot támogató környezet												

[3] A fenntarthatósági értékrend elemeit a fejezet táblázat feletti része tartalmazza, a táblázatban a terjedelmi korlátok miatt az értékrend elemeinek neve nem, csupán az értékrend elemeinek sorszáma szerepel.

fejlesztése Debrecenben												
8. Élhető vidék, élhető települések												

Jelmagyarázat:
Szürke árnyalatú cella: fenntarthatósági értékrendnek megfelel
Üresen hagyott cella: nincs közvetlen kapcsolódás
Felkiáltó jel a cellában: fenntarthatósági értékrenddel kapcsolatos kockázat

A fenntarthatósági mátrix alapján az alábbi megállapítások tehetőek:

- a megyei Területfejlesztési Program mind a nyolc prioritása megfelel a fenntarthatósági értékrend alapelveinek
- az értékrend és a kialakításra kerülő prioritások közt feloldhatatlan ellentét nem prognosztizálható
- a megyei Területfejlesztési Program prioritásai az értékrend négy alappillére közül három (I., III., IV) esetében közel azonos mértékű kapcsolódással rendelkeznek
- a megyei Területfejlesztési Program prioritásai az értékrend II. Együttműködő, partner, szolidáris megye pillérhez illeszkednek a legkevésbé
- a mátrix rávilágít arra, hogy a megyei Területfejlesztési Program prioritásai, illetve tervezett fejlesztései esetében erősíthető területként szükséges tekinteni a megye határain kívülre mutató kapcsolódásokra, együttműködésekre, a megyehatárt átlépő negatív társadalmi, gazdasági, környezeti hatások enyhítését szolgáló közös programok, megoldások ösztönzésére, az összefogásban rejlő erősségek kiaknázására
- környezeti kockázatot is jelentő területként szükséges tekinteni a 4. Elérhetőség javítása prioritásra. Bár a tervezett infrastrukturális beruházások egy része, mint pl. a kerékpárutak építése, vagy a kötöttpályás közlekedés feltételeinek megerősítése a fenntartható fogyasztói szokások és egészségtudatosság felé mutató irányt jelent, azonban a motorizált és egyéni közlekedést segítő autóút-pályafejlesztések, kül- és belterületi útfejlesztések, közúti közösségi közlekedési módok terjedése a mobilitás erősödéséhez, a közlekedési eredetű por-levegő- és zajszennyezések erősödéséhez vezethetnek, a természeti erőforrások védelme-, illetve a környezeti fenntarthatóság ellen hathatnak.

Várható környezeti hatások jelentőségének meghatározása

A 2/2005. (I.11.) Korm. rendelet 2. sz. és 4. sz. melléklete, illetve a 132/2010. (IV.21.) Korm. rendelet 3. sz. melléklete részletezi azokat a szempontokat, melyek segítenek meghatározni a terv, illetve program megvalósítása következtében várható környezeti hatások jelentőségét. A 2/2005. (I.11.) kormányrendelet értelmében jelentős lehet a hatás a terv, illetve program vagy a hatások és a hatásterület jellemzői alapján:

1. Attól függően, hogy a terv, illetve program milyen mértékben

a) szab keretet tevékenységek későbbi megvalósítása lehetőségeinek a tevékenység telepítési helyére, jellegére, méretére, működési feltételeire vagy természeti erőforrás felhasználásának mértékére, helyére, elosztására vonatkozóan;	A Program keretet ad a későbbi fejlesztések számára, hiszen kijelöli azokat a beavatkozás típusokat, melyek megvalósulhatnak az elkövetkező tervezési ciklusban. A Program keretrendszert jelent, a majdani tevékenységek jellegére, telepítési helyére, méretére, működési feltételeire vonatkozóan csupán átfogó

	iránymutatásokat határoz meg. Pl. elvárja, hogy a jövőbeni infrastrukturális fejlesztések során javuljon az épületek energetikai hatékonysága, vagy javasolja a legjobb elérhető technológiák alkalmazását, vagy a zöldfelületek minél nagyobb arányú növelését tűzi ki célul, de arra vonatkozóan nem határoz meg előírásokat, hogy konkrétan mely helyszínen, vagy milyen méretű beruházás lesz lehetséges a következő hét éves tervezési ciklusban.
b) befolyásol más tervet vagy programot – ideértve azt is, ha az a tervhierarchiában elfoglalt helyéből következik –, azokra vonatkozóan előírásokat, szempontokat tartalmaz, vagy bármilyen más módon hatással lehet másik terv, illetve program tartalmára, megvalósítására;	A Programnak hatása lesz a következő tervezési ciklusban megvalósuló fejlesztésekre, hiszen pl. a fejlesztési forrásokból megvalósuló projektek kiválasztásakor ez a dokumentum lesz az egyik kiinduló terv, mely alapot jelenthet a lehetséges projekt-kiválasztási szempontrendszer megalkotásakor.
c) fontos a környezeti megfontolások beillesztése szempontjából, különös tekintettel a fenntartható fejlődés elősegítésére;	A Programban megfogalmazott irányelvek, fejlesztési keretek fontos adalékul szolgálhatnak a megvalósításra kijelölt projektek által elvárt kritériumrendszer kialakítása során. Pl. a programban megjelenő fenntarthatóságra vonatkozó elvárások környezeti horizontális elvárásokban/vállalásokban jelenhetnek meg.
d) vonatkozik olyan területre vagy kérdéskörre, ahol környezeti problémák vannak;	A program vonatkozik olyan tématerületekre is, ahol környezeti problémák vannak, ilyennek tekinthető pl. a hulladéklerakók rekultivációja vagy a települési szennyvízelvezetés, de a klímaváltozás hatásainak csökkentésére irányuló beavatkozások, ár- és belvízvédelmi tevékenységek is.
e) van jelentősége a környezettel kapcsolatos közösségi jogszabályok (mint pl. a hulladékgazdálkodással, vízgazdálkodással összefüggő tervek, programok stb.) végrehajtása szempontjából.	A Programnak lesz jelentősége a környezettel kapcsolatos közösségi jogszabályok végrehajtása tekintetében, hiszen pl. egy-egy derogációs kötelezettség teljesítését is befolyásolhatják a program által kijelölt fejlesztési irányok, lehetséges beavatkozási területek.

2. A várható környezeti hatások

a) időtartama, gyakorisága és bekövetkezésének valószínűsége, visszafordíthatósága alapján;	A Program maga a 2014-2020-as időszakra szól, azonban az ekkor megvalósítani tervezett beruházásokra vonatkozóan további három/öt év fenntartási kötelezettség van, így a hatások időtartama túlmutat a hét éven.
b) összeadódhatnak vagy felerősíthetik egymást;	A Program által kiváltott hatások a kijelölt nagyszámú prioritás, illetve beavatkozás okán, továbbá a szinergiák szándékolt kiaknázására irányuló törekvés miatt is várhatóan összeadódnak, felerősítik egymást. A pontszerű

	fejlesztések helyett a hálózatba rendezett fejlesztések, illetve optimalizált fejlesztés-szervezés/szolgáltatás-nyújtás a meghatározott irány.
c) az országhatáron átterjednek;	A Program által várható környezeti hatások várhatóan nem terjednek át országhatáron, hiszen pl. egy árvízvédelmi beavatkozás Hajdú-Bihar megyében pozitív változásokat idéz elő, így a korábban esetleg meglévő negatív hatás (árvíz-elöntés) nem jelentkezése lesz a pozitív hatás. Vagy pl. egy jelenleg megfelelő szigetelés nélküli hulladéklerakó rekultivációjával megszűnő – esetleg korábban országhatárt is átlépő – talajvízszennyezés megszűnik, így a pozitív hatás az lesz, hogy nem szennyeződik a földtani közeg országhatárainkon túl sem.
d) olyan környezeti változásokat idézhetnek elő, amelyek az emberi egészségre, a környezetre kockázatot jelentenek (mint pl. a balesetek okozta változások stb.);	A Program szándékolt célja, hogy a jelenleg nem, vagy nem kielégítően kezelt negatív környezeti, vagy egyéb káros hatásokat kivédje, minimalizálja. Ilyen elvárásból kerültek kialakításra pl. az 1. Fenntartható környezet vagy az 6. Egészséges és gondoskodó társadalom elnevezésű prioritás beavatkozásai, de a 7.6. Környezetfejlesztés, CO^2 csökkentés, a 8.1 Település rehabilitációs programok vagy a 8.2. Vidéki és települési környezet fejlesztése beavatkozások is. Egy beavatkozás (6.1. Egészséges megye) kifejezetten az emberi egészség fejlesztésére irányul, az egészségügyi alap-ellátórendszer (háziorvosi-, házi gyermekorvosi ellátás, a fogászati alapellátás és a védőnői hálózat) és önkormányzati járó beteg szakellátás intézményei szolgáltatásainak és infrastrukturális feltételeinek korszerűsítésén, a hozzáférés egyenlőtlenségeinek mérséklésén keresztül.
e) nagyságrendje és területi kiterjedése alapján (földrajzilag, illetve az érintett lakosság számát tekintve);	A Program földrajzi, területi kiterjedése alapján megyei szintű (620 ezer hektár), érintett lakosságnak a megye egésze, azaz több mint 540 ezer ember tekinthető.
f) olyan területet érintenek, amelyek hazai (országos vagy helyi), közösségi vagy más nemzetközi szintű védettséget élveznek;	A Program abból adódóan, hogy a teljes megye területére fogalmazza meg az elvárt célokat, lehetséges prioritásokat és beavatkozásokat, érinti a megye területén található védett területeket, a legjelentősebbet említve, Hajdú-Bihar megye nemzetközi idegenforgalmának egyik névjegyét jelentő, az UNESCO világörökség részét képező Hortobágyi Nemzeti Parkot is.
g) feltételezhetően a 4. számú melléklet 3.5.2.	A Program több prioritásának és

és 3.6.2. pontjaiban felsorolt következményeket idézik elő.	beavatkozásának kialakításakor (sőt, már a Programot megalapozó Koncepció kidolgozásakor) is erőteljes szerep jutott a fenntarthatóságnak. A majdan megvalósuló fejlesztések kialakításával a tágan értelmezett (azaz nemcsak a környezeti fenntarthatóságra koncentráló) fenntarthatóság célja jelent meg, így a tervezett beruházások szándékoltan nem okozhatnak új környezeti konfliktusokat, nem gyengíthetnek környezettudatos magatartást, nem korlátozhatják a természeti erőforrások megújulását.

3. A várhatóan érintett terület értékes, illetve sérülékeny, mert

a) a környezeti elemek, rendszerek vagy a kulturális örökség szempontjából különleges;	A Program várhatóan számos környezeti elemre, illetve a kulturális örökségekre is kiterjed abból adódóan, hogy a teljes megye számára jelent fejlesztési kereteket a következő tervezési ciklusban. Mind a helyi, mind a helyinél magasabb védettséget élvező örökségekre is kiterjed a Program egésze, illetve egy-egy beavatkozása.
b) a területen a környezetvédelmi határértékeket [Kvt. 4. § *s), t), u)* pontjai] elérő vagy azt meghaladó igénybevétel, kibocsátás, illetve szennyezettség van;	A megye területén találhatóak olyan területek, melyek környezetvédelmi határértékeket meghaladó szennyezésnek vannak kitéve, így az ezen területeken megvalósítandó majdani fejlesztések várhatóan minimalizálják, felszámolják a szennyezéseket, pozitív hatásokat fejtenek ki. Pl. egy-egy illegális hulladéklerakó, vagy felhagyott üzemanyagtöltő állomás területén határértékeket meghaladó mértékű szennyezést (pl. TPH) lehet mérni a földtani közegben, az ezen területek/szennyeződések felszámolására irányuló beavatkozások pozitív hatást fejtenek ki, illetve kiegyenlítik a negatív hatásokat.
c) a terület hasznosítása, használata intenzív (mint pl. intenzív mezőgazdasági, erdőgazdasági termesztés, termelés, sűrűn beépített terület stb.).	A Program nagyszámú beavatkozást tervez a 2014-2020-as időszakra. Ezek közt számos olyan van, melyek keretei közt kifejezetten intenzív mezőgazdasági tevékenységre (2.2. Beavatkozás: Versenyképes mezőgazdaság) vagy sűrűn beépített területekre (7.5. Beavatkozás: Városfejlesztés, 8.1. Beavatkozás: Települési rehabilitációs programok) vonatkozóan fogalmazott meg lehetséges fejlesztési területeket.

4. Javaslat társadalmi, gazdasági, környezeti szempontú intézkedésre

4.1. A Program érvényesülése során fellépő, társadalomra, gazdaságra, környezetre káros hatások elkerülésére, csökkentésére vonatkozó javaslatok

A megyei Területfejlesztési program megvalósulása várhatóan nagyarányú infrastrukturális jellegű beavatkozást fog a megyében eredményezni, és az anyagi infrastruktúrát nem - vagy csak minimálisan - érintő elemek (pl. átszervezések, befektetés-ösztönző lépések) elenyésző részét fogják képezni a beavatkozásoknak. A Program előző fejezeteiben felvázolt hatásai várhatóan jelentős társadalmi, gazdasági és környezeti hatásokat fognak a megyében kiváltani, azonban ezek a hatások nagy valószínűség szerint inkább pozitív irányúak lesznek, különösen a társadalom és gazdaság számára, kellő odafigyelés mellett nem eredményeznek visszafordíthatatlan károkat sem a társadalom, sem a gazdaság, sem a környezet elemeiben.

A várhatóan fellépő negatív hatások minimalizálására és a pozitív hatások erősítésére adott, **előző fejezetben megfogalmazott javaslatokon túlmenően** az alábbiak fogalmazhatóak meg.

A társadalmi, gazdasági szempontok tekintetében minden infrastrukturális beruházás esetében szükséges a **munkahelyteremtés** minél nagyobb arányú megvalósítására, illetve, a meglévő **munkahelyek megtartására**, a nyújtott **szolgáltatások esélyegyenlőségi szempontoknak eleget tevő kiépítésére** törekedni.

A **megye népességének elvándorlását mérsékelhetik** a megyében megvalósítandó fejlesztések, képzések, munkahelyteremtő és esélyegyenlőséget javító beruházások, ösztöndíj-lehetőségek.

Szükséges a **munkaerő-piaci kereslethez mindinkább igazodó képzések megteremtése, beruházások megvalósítása**, melynek révén a megye munkaképes korú lakossága mind nagyobb arányban képes belépni a munkaerő-piacra és megerősíteni ottani pozícióit.

A **magas hozzáadott érték**et képviselő, kutatást- fejlesztést-innovációt ösztönző beruházások, beavatkozások mind nagyobb mértékű megvalósítása, támogatása szükséges, ezáltal növelve a megye gazdasági erejét, hazai és nemzetközi elismertségét.

Közlekedési infrastruktúrát érintő fejlesztések

Az infrastrukturális beavatkozások leginkább a környezeti elemek tekintetében jelenthetnek veszélyforrást, ezért az ütközőfelületként aposztrofált **közlekedési infrastruktúra** vonatkozásában teszünk javaslatot a várhatóan fellépő negatív hatások minimalizálására.

A megyei Program 4. Az elérhetőség fejlesztése Hajdú-Bihar megyében prioritása irányul a megye közlekedési infrastruktúrájának javítására, mellyel nem csupán a megyén belüli közlekedési igényekre kíván reagálni, hanem a tervezett fejlesztések a megye szomszédos megyék felé irányulásának, nagytérségi összeköttetésének javulását is szolgálják. A közlekedési-, logisztikai célzatú beruházások azonban nem csupán egyetlen prioritásra (a 4.-re) koncentrálódnak, hanem megjelennek a 7. Innovatív gazdaságot támogató környezet fejlesztése Debrecenben és a 3. Versenyképes gazdaság prioritásban is, ezért is fontos hangsúlyozni, hogy a tervezett beruházások során rendkívül fontos a **környezetre gyakorolt negatív hatások minimalizálása, a károkozás kockázatának csökkentése,**

fenntarthatóság szem előtt tartása, valamint a hagyományos gazdaságossági szempontok figyelembe vétele.

A beavatkozások kiválasztásánál szükséges elhárítani az akadályokat a **nem motorizált közlekedési módokat preferáló beavatkozások** elől.

A közlekedés fejlesztésekor, legyen az akár infrastrukturális, akár nem, pl. menetrend összehangolás a **szolgáltatást a valódi igényekhez** szükséges igazítani, aktuális igényfelmérések alapján.

A tervezett közlekedési fejlesztések **nem hathatnak a lakosság rendszeres közlekedési idejének- és távjának növekedése irányába**, nem növelhetik a napi munka-és lakóhely közti ingázás idejét, távolságát. Kivételt képez ez alól az új munkahelyek teremtése révén azok megközelítése.

A közlekedési fejlesztéseknek elő kell segíteni, hogy a helyben nem elérhető lakossági igények (pl. közszolgáltatásokhoz való hozzáférés) kielégítése **minél kisebb utazási kényszer**rel járjon.

Az útfelújítási fejlesztések során a környezetvédelmi szempontokat figyelembe véve javasolt a **kapacitásokat nem növelő beruházások preferálása**, illetve a **közlekedési infrastruktúrát kísérő zöldfelületek, fasorok megőrzése és megújítása** szükséges.

Javasolt a **közlekedésbiztonsági és forgalomtechnikai fejlesztések előnyben részesítése a burkolat-felújításokkal szemben.**

A közlekedési infrastruktúrák mentén megvalósítandó **közvilágítási rendszerek kiépítése, fejlesztése** esetében az **energiatakarékos és fényszennyezés-mentes technikai megoldások alkalmazása szükséges.**

A fejlesztések **nem bátoríthatják a közutakon kívüli gépjárműmozgást**, az ilyen jelleg csupán korlátozott kiterjedésben és kijelölt keretek közt valósulhat meg, kerülve a természeti-, környezeti szempontból érzékeny területeket.

A (közúti, légi) közlekedés infrastruktúráját érintő beruházásokkor a **por-és zajterhelést csökkentő elemek** integrálásának, továbbá tájba illesztésének minél optimálisabb szintjét szükséges elérni.

A közösségi közlekedésre vonatkozó fejlesztési elképzelésekbe javasolt minden esetben integrálni a lakosságot tájékoztató, **szemléletformáló elemeket a közösségi és fenntartható, környezetbarát közlekedés népszerűsítése érdekében.**

A közlekedéssel kapcsolatos javaslatokon túlmenően az alábbi területek erősítése igényel a Programban szerepeltetetteknél nagyobb figyelmet:

- az erdőkkel, erdőgazdálkodással kapcsolatos fejlesztési megközelítések
- az ipar környezeti hatásának csökkentésére vonatkozó megközelítések
- a veszélyes anyagok használatával kapcsolatos kockázatkezelés, illetve a veszélyes anyagok, veszélyes készítmények káros hatásainak kezelése
- katasztrófavédelem
- a felmerülő környezeti és éghajlat-változási kockázatok megértése, értékelése, kezelése

- a beltéri levegőminőség javítására, a biológiai allergének elleni védekezésre, az élelmiszerbiztonságra, illetve a környezet egészségügyi információs rendszer kialakítására, fejlesztésére irányuló törekvések
- a települési csapadékvíz-gazdálkodás és a zöldterületi rendszer fejlesztése.
- a jó halászati és horgászati gyakorlat elterjesztése, a halas vizek és a természetes fürdővizek óvása, a vízi környezeti problémák monitoring hálózata és informatikai fejlesztésének súlya erősítendő
- a hidromorfológiai szempontokat figyelembe vevő vízhasználatok

Javasolt minden infrastrukturális jellegű beruházás során a **környezet szempontjainak az erősítése**, a környezeti és táji adottságok, értékek megóvására, a természeti környezet megőrzésére való törekvés, illetve a társadalom körében a **környezeti tudatosságra** nevelés minél szélesebb körű megjelenítése a 2014-2020-as tervezési időszak beruházásaiban.

A megőrződött természetes élővilág, a **védett természeti területek**, a NATURA 2000 természet megőrzési és madárvédelmi területek, valamint az érzékeny természeti területek megóvása, az élővilág élettere szétszabdalódásának gátlására továbbra is hatékony lépések megtétele szükséges.

A **kedvező táji adottságok, táji örökségek megőrzése, a zöldfelületek** ökológiai és használati értékének növelése, zöldfelületek növelése és minőségi javítása, az ökológiai viszonyoknak megfelelő, honos fajok alkalmazásának előtérbe helyezése szükséges.

A **zöldmezős beruházások nagyságát és mértékét korlátozni szükséges** a termőföld megőrzése, sokoldalú funkcióképességének fenntartása céljából. Amennyiben feltétlenül indokolt, és a beruházás megvalósítására kizárólag termőföldek igénybevételével kerülhet sor, törekedni kell arra, hogy az elsősorban a gyengébb minőségű termőföldeken valósuljon meg.

4.2. Javaslat olyan társadalmi, gazdasági, környezeti szempontokra, intézkedésekre, melyeket más tervek, illetve programok esetében figyelembe kellene venni

A megyei Területfejlesztési program ad teret a megye 2014-2020-as költségvetési periódusában megvalósítani tervezett fejlesztéseknek. Jelen fejlesztésekhez pénzügyi alapot legjelentősebb mértékben az európai uniós fejlesztési célú források adnak majd, kisebb mértékben valósulnak meg előreláthatóan a beruházások tisztán hazai forrásokból. Az európai uniós fejlesztési források megszerzéséhez szükséges elkészítenie a tagországoknak a Partnerségi Megállapodásukat, illetve ágazati és területi operatív programjaikat, melyek keretet adnak a jövőbeni fejlesztéseikhez. A megye számára a jövőbeni fejlesztések, beruházások szempontjából igen fontos, hogy minden elérhető (európai uniós) forrást képes legyen a legnagyobb hatékonysággal felhasználni, ezért is szükséges a tervdokumentumok határidőre történő elkészítése és minőségi kidolgozása. Hajdú-Bihar megye számára releváns területi operatív program a Terület-és településfejlesztési Operatív Program (TOP).

A jövőbeni fejlesztések megvalósításához, kiválasztásához fontos, hogy **az operatív programok szintje alatti dokumentumok, támogatási rendszerek, pályázati kiírások** nagy hangsúlyt szenteljenek a tágan értelmezett, azaz a társadalmi, gazdasági, környezeti fenntarthatóság szempontjainak.

A jövőben megvalósítandó **pályázatok, projektek kiválasztási rendszerén**ek kidolgozásakor olyan elemeket szükséges beépíteni a kritériumrendszerekbe, melyek valóban számon kérhető fenntarthatósági elemek tervezését és megvalósítását teszik lehetővé, és esetleges elmaradásuk szankcionálható is.

A megyei Területfejlesztési program által tervezett beruházások megvalósításakor szükséges figyelembe venni a **szomszédos megyék hasonló szintű tervdokumentumában** megfogalmazott fejlesztési igényeket, illetve **a megyék közös fellépést igénylő akciótervei, cselekvési programjai** tartalmát az együttműködések, a szinergikus hatások mind nagyobb mértékű figyelembe vétele, kiaknázása céljából.

A következő időszak beruházásai során fontos rendezőelv lehet a korábban megvalósított — elsősorban európai uniós — fejlesztésekhez való kapcsolódás, ezáltal lehetőség nyílik a korábbi tervezési időszakban már létrejött eredmények, kialakított infrastruktúrák felhasználására, kibővítésére, a **szinergikus hatások mind nagyobb fokú kiaknázására**.

5. Összefoglalás

A területfejlesztés rendszerének megújítása keretében a területfejlesztésről és a területrendezésről szóló 1996. évi XXI. **törvény** 2011. decemberi módosításával és annak 2012. január elsejei **hatályba lépésével a területfejlesztési feladatok területi szinten a megyei önkormányzatok hatáskörébe kerültek. Ezen feladataik közt a megyei önkormányzatoknak a 2014-2020-as időszakra való felkészülés jegyében el kellett készíteniük a** szükséges helyzetfeltáró munkarészeket, és az arra épülő megyei területfejlesztési koncepciójukat és **megyei területfejlesztési programjukat** a 218/2009. (X.6.) Kormányrendelet rendelkezéseinek megfelelően.

A 218/2009. (X.6.) Kormányrendelet értelmében a megyei területfejlesztési koncepcióra és **a megyei területfejlesztési programra területi (környezeti, társadalmi, gazdasági) hatásvizsgálatnak kell készülnie.** A Hajdú-Bihar megyei Önkormányzat felkérésére e dokumentumot az Észak-Alföldi Regionális Fejlesztési Ügynökség Nonprofit Kft. készítette el.

A Területi hatásvizsgálat tartalmára vonatkozóan a 218/2009. (X.6.) Kormányrendelet 9. számú mellékletében foglaltak, **valamint a 2/2005. (I.11.) Kormányrendelet** 4. számú mellékletében foglaltak **szolgáltattak követelményeket.** Mindezek kiegészítéseként, illetve a szükséges nagyfokú **partnerség** szellemében megkértük a 2/2005. (I.11.) Kormányrendelet 3. számú mellékletében szereplő, a nem országos hatáskörű szerv által kidolgozott terv, illetve program esetében megjelölt szervezetek (köztük a felügyelőségek, a nemzeti parki igazgatóságok és a megyei kormányhivatal népegészségügyi szakigazgatási szervei) véleményét is, majd ezek után készült el ez a dokumentum.

A területi hatásvizsgálat a tervezésnek egy olyan eleme, mely lehetőséget teremt arra, hogy a **társadalmi, gazdasági, környezeti, fenntarthatósági szempontokat esetleg gyengítő célokat, a környezetre kockázatot jelentő beavatkozásokat már a Program kidolgozása során feltárja és javaslatokkal segítse** kidolgozóit e szempontok figyelembevételére.

A Területi hatásvizsgálat természeténél, korlátainál fogva nem végez újabb adatgyűjtést, így a **vizsgálat elvégzéséhez szükséges adatokat**, információkat e dokumentum vonatkozó, 1.5. fejezetében jelzett, rendelkezésre álló dokumentumok, háttértanulmányok, nyilvános tanulmányok és stratégiák, programok szolgáltatták.

Feltártuk az **egyes prioritások által várhatóan generált társadalmi, gazdasági és környezeti hatásokat**, majd sor került egy **fenntarthatósági mátrix** kidolgozására is, mely a Program prioritásainak és a fenntarthatósági értékrendnek az ütköztetését szolgálta, s mellyel megállapíthatóak azok az ütközőterületek, melyek kockázatot jelenthetnek a fenntarthatóság szempontjaira nézve. Ezek után **javaslatokat** fogalmaztunk meg, melyek segítséget nyújtanak a feltárt negatív társadalmi, gazdasági és környezeti hatások minimalizálására.

Az elvégzett területi hatásvizsgálat során a megyei Területfejlesztési program vonatkozásában az alábbi legfontosabb megállapítások tehetők:

- a megyei Területfejlesztési program **mind a nyolc prioritása megfelel a fenntarthatósági értékrend alapelveinek**
- az értékrend és a kialakításra kerülő prioritások közt **feloldhatatlan ellentét nem azonosítható** be
- **erősíthető területként szükséges tekinteni a megye határain kívülre mutató kapcsolódásokra**, együttműködésekre, a megyehatárt átlépő negatív társadalmi, gazdasági, környezeti hatások enyhítését szolgáló közös programok, megoldások ösztönzésére, az összefogásban rejlő erősségek kiaknázására
- **környezeti kockázatot is jelentő területként szükséges tekinteni a 4. Elérhetőség javítása prioritásra.** Bár a tervezett infrastrukturális beruházások egy része, mint pl. a kerékpárutak építése, vagy a kötöttpályás közlekedés feltételeinek megerősítése a fenntartható fogyasztói szokások és egészségtudatosság felé mutató irányt jelent, azonban a motorizált és egyéni közlekedést segítő autóút-pályafejlesztések, kül- és belterületi útfejlesztések, közúti közösségi közlekedési módok terjedése a mobilitás erősödéséhez, a közlekedési eredetű por-levegő- és zajszennyezések erősödéséhez vezethetnek, a természeti erőforrások védelme-, illetve a környezeti fenntarthatóság ellen hathatnak.
- Javasolt **minden infrastrukturális jellegű beruházás során a környezet szempontjainak az erősítése**, a környezeti és táji adottságok, értékek megóvására, a természeti környezet megőrzésére való törekvés, illetve a társadalom körében a **környezeti tudatosságra** nevelés minél szélesebb körű megjelenítése a 2014-2020-as tervezési időszak beruházásaiban.